

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Capvt III. De Conscientia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

reservata Pontifici, poterit ab Ordinario Confessore absolvi, v.g. raptor bonorum naufragantium excommunicatur excommunicatione reservata in Bulla Cœna, & item in iure, sed excommunicatione non reservata. *Excommunicationis de raptoribus*, si hanc scias, & non illam, hanc solum incurres; quæ cum non sit reservata, poteris ab Ordinario Confessore absolvi.

24. Verum hæc Duardi illatio nullo modo placet, quia hæc non sunt duæ excommunicationes, sed una, & eadem, quæ fulminatur prius in Canone, & deinde reservatur in Bulla Cœna. Sic Merolla *ibidem* num. 82. cum ergo reservatio sit restrictio jurisdictionis in Confessario, jurisdictionem autem tota dependat à voluntate Superioris, non est necesse, ut delinquens eam restrictionem scias, satis est, si eandem sibi compertam habeat Confessarius.

25. Colligit quintò Sanchez, libro 4° in Decalog. cap. 2. num. 19. & Merolla tom. 1. *distinct.* 1. cap. 2. *distinct.* 3. num. 88. si quis voceat, v.g. non fornicari sub pena profitendi in Religione, memor voti, sed immemor penæ, fornicetur, non obligari ad dictam penam, quia votum obligat ad modum legis, lex autem non obligat ad penam exorbitantem, quando ea pena ignoratur, seu, quod idem est, quando non advertitur. Addunt iidem, coherenter ad suam sententiam dictam num. 18. sequi esse dicendum, quando pena voto promissa, non esset exorbitans, at in nostra sententia, hæc additio non est necessaria, ut ex dictis num. 19. manifestè colligitur.

Alia similes illationes affert Merolla, quas tamen, & similes poterit ex se quispiam ex principiis allatis, facili negotio cognoscere.

Quid operetur Error, vel Ignorantia in Juramentis, vel in Votis, vide propriis in locis *infra*, cum de Juramento, & de Voto.

CAPUT III.

De Conscientia.

§. I. Quid, & quomplex sit Conscientia.

1. **N**omine conscientia intelligimus dictamen, seu iudicium rationis, quo judicamus aliquid esse hic, & nunc licitum, vel illicitum, seu quod idem est, aliquid esse sine culpa agendum, vel non agendum. Quapropter, quamvis iudicet quis in universum, die festo, v.g. non esse laborandum, si tamen iudicet esse hoc festivo, ad querendum cibum, laborari posse (hæc enim duo iudicia stare simul valent, cum sibi non adversentur) poterit sine peccato laborare, quia licet tunc agat adversus prius iudicium, non tamen agit contra posterius, in quo propriè consistit ratio conscientia, quæ est regula proxima, juxta quam suas actiones homo dirigit, quamque excipere omnino debet.

Prius iudicium aliqui vocant speculativum, seu etiam conscientiam speculativam, posterius practicum. Sed non innotior in vocibus: iis, ut libet, nomen imponitur.

2. Conscientia autem alia est vera, & certa; alia erronea, seu errans: alia opinativa, seu probabilis: alia dubia, alia scrupulosa. Ita Thom. Sanch. lib. 2. de matr. d. 4. f. num. 2. & lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 1. Ioan. Sanchez in selectis, d. 4. num. 4. Si enim iudicium nostrum circa aliquod agibile sit conforme ipsi rei, id est revera res ita se habeat, ut judicamus, dicitur Conscientia vera, quæ si procedat ex aliqua ratione certa saltem moraliter, dicitur conscientia vera & certa.

3. Si verò dictum iudicium non sit conforme rei, sed tamen appareat nobis verum, & certum ex vi aliqujus falsæ rationis, qua decepti certò putamus rem ita esse, dicitur conscientia erronea: ut si quis motus à re-

verentia Ecclesiæ debita, certò sibi persuaderet expuere in illa esse mortale.

4. Quod si dictum iudicium procedat ab aliqua ratione, non quidem certa, sed probabili, id est, ex qua intellectus inclinatur ad assentiendum rem ita esse, sed cum formidine, quod pars opposita vera sit, appellatur conscientia opinativa, seu probabilis.

5. Si autem intellectus sit omnino anceps, nullamque rationem saltem probabilem habeat, per quam inclinet ad aliquam partem, dicitur conscientia dubia, seu vocatur, & est dubium, quod aliqui merito appellant dubium negativum, quia negativè se habet in illa incertitudine intellectus, nec scilicet assentiendo, nec dissentiendo: sicuti, quia non habemus rationes saltem probabiles ad iudicandum an arena maris paria esse, vel in paria, verò de illis arbitramur. Quod si aliqua ratio appareat, sed non adeo efficax, ut intellectum movere possit ad aliquem prudentem assensum, dicitur etiam conscientia dubia, & rectè ab aliquibus suspicio appellatur; quia tunc, cum non pertingatur ad probabilitatem, adhuc intellectus negativè se habet ad assensum, vel dissensum: sed solum ipsa esse à longe suspicatur. Sic esset si unus testis non multum probare fidei affirmaret hanc pecuniam à se in via fortè receptam esse Pauli, & aliter infirmæ simis fidei negaret.

Quando autem sunt æquales probabiles rationes pro utraque parte opposita, licet aliqui iudicium ex illis ortum vocent improprie dubium positivum, at verè iudicium probabile utrumque est, de qua re *infra*, §. 3. num. 9.

6. Si denique, dum ex idoneis rationibus certò, vel probabiliter judicamus aliquid esse licitum, vel illicitum: nihilominus sine rationabili fundamento occurrat aliqua hæsitatio in contrarium, vocabitur, & erit conscientia scrupulosa, quæ sic describitur: Apprehensio ex levibus rationibus orta, iudicium certum, vel probabile nequaquam inficiens.

Jam de singulis breviter agamus, excepta prima, quæ est Conscientia certa, & vera, siquidem, si secundum illam, non operemur, non rectè nos operaturos non est ambigendum.

§. II. De Conscientia erronea, ubi de Perplexitate.

1. **Q**ui agit contra conscientiam, qua sibi persuadet, aliquid esse peccatum, licet id peccatum nequaquam sit, peccat ex conscientia erronea, sive mortaliter, sive venialiter, juxta quod iudicat: ita Vasquez, alique *passim* apud Ioan. Sanchez *dict. diff.* ut. 4. num. 1. Ratio est, quia operatur contra proximam regulam humanarum actionum, ut modo diximus §. 1. num. 1. Confirmatur; quia si conscientia tibi proponit hoc esse malum contra legem, & tu illud eligis, convinceris illud amare, plusquam legem: ergo convinceris peccare.

2. Quoniam autem conscientia erronea duplex est: Invincibilis seu inculpabilis alia; alia vincibilis, seu culpabilis, potest quis, verbi gratia, putare hoc die Dominico, non oportere Missam audire, vel ex ignorantia inculpabili, vel ex ignorantia culpabili, juxta superius dicta cap. 2. §. 6. idè sic, erit distinguendum. Si est invincibilis, obligamur juxta illam nos gerere, ut num. precedenti dictum est, donec affulgeat aliqua lux, qua moveamur ad illam conscientiam erroneam deponendam, de qua depositione mox à num. 9. Si verò est vincibilis, ni eam vincamus, peccamus, tum sequendo ejusmodi conscientiam, tum non sequendo.

3. Exemplo id clarius reddo. Si quis invincibiliter sine ulla culpa iudicet se posse, debetque mentiri, ad tuendam proximi vitam; hic sanè, periclitante vita proximi, tenetur ex dictis num. 1. mentiri: scilicet enim ageret ex conscientia erronea contra proximi charitatem: contra charitatem dico, siquidem peccatum ex erronea conscientia sumit suam speciem, ut etiam

appareat convincens, quamvis adsit nonnulla ejusdem partis opposita formido. Ita Thom. Sanch. lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 2. Portell. in dubio reg. V. opinio, num. 1. Caltr. 1. 1. tr. 1. d. 2. punct. 1. & passim.

2. Quando ejusmodi assensus innititur rationi, dicitur probabilitas intrinseca; extrinseca, quando à ratione. Rursus, quando idem assensus, hic & nunc dirigit proximè actionem, quam gerimus, juxta dicta §. 1. num. 1. appellatur probabilitas practica, quam Joan. de Lugo de just. tom. 1. d. 16. sect. 3. num. 97. vocat probabilitatem proximam: quando remota, seu in universum, quam idem de Lugo appellat probabilitatem remotam, vocatur probabilitas speculativa. An autem aliquid speculative tantum possit esse probabile, non verò practice, lege apud P. Bardi de conf. disp. 4. cap. 8.

3. Num verò, qui aliquid operatur, motus ex opinione probabili, bene operatur, & sine peccato, quia in humanis, ut cum prudentia, quæ est certa regula humanarum actionum, operemur, non nisi probabilitas necessario requiritur. Id quod ita certum est, & ita à Doctoribus utroque Sanch. & Caltro P. tom. 1. tr. 1. d. 2. p. 1. Valq. p. 2. d. 62. ap. 4. num. 8. Meroll. 1. 1. d. 3. cap. 4. d. 1. & novissimè Bardi contra Philal. de conf. d. 4. c. 10. comprobatur, ut nostra discussione non indigeat, etiam opinione probabiliter relicta, ex Caltr. l. c. Joan. Sanch. d. 4. num. 12. etiam omiſſa tutiore, ex iisdem ibid. etiam communi, juxta Caltro P. l. c. 1. Thom. Sanch. l. 1. in Dec. c. 9. num. 9. etiam in articulo mortis, cum Joan. Sanch. d. 19. n. 8. Pasch. dec. 27. quia dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, juxta Pasq. dec. 20. Præſt. Franciscum de Amico apud Bardi l. c. cap. 13. modo à probabilitatis finibus non exeat, ut explicatur mox num. 11. sine, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus. Neque obstat, quod in dubiis tutior sit pars eligenda, nam (præter alia,) nos hic sumus in probabilibus, non in dubiis.

Autoritas unius.

4. Ut autem faciliore negotio dignoscas, quænam sit ejusmodi præsertim practica probabilitas. Dubitabis primò. An autoritas unius Doctoris sufficiat ad probabilem practicè, & proximè opinionem constituendam, ita scilicet, ut tutò, & sine peccato ex vi ipsius in actionem prorumpamus.

5. Respondeo. Tunc solum puto sufficere unum, tamen contra innumeros Doctores is doceat, quando idem est doctus, rem ex professione tractat, firmamque rationem pro se habet, nec apparet contra ipsum aliquid convincens: ita Azor. part. 1. cap. 17. q. 6. Valq. p. 2. tom. 1. d. 62. cap. 4. num. 12. alique. Ratio est, quia ex tali auctore sic vallato nascitur meritò prudens judicium. Quod si ejusmodi Doctor ratione alicujus momenti non fulciatur, idque tu doctus animadvertas, non vales illius sententiam regulariter excipere, nec illam aliis amplectendam proponere, cum tamen possit indoctus. Ratio est, quia tibi non potest tunc innasci judicium prudens, indocto potest, vel certe illum sequi eidem indocto, qui sine culpa ei doctori fidem habet, culpæ non dabitur.

6. Dico, (regulariter) nam potest contingere, ut ille, rem seriò tractans, sit adeò doctus, ut tibi liceat prudenter judicare, rationem illius firmam esse, sed minus à te penetratam, vel notam, & item judicare, ipsum, rationem in contrarium tibi probatissimam facile posse diluere, in hoc enim eventu, ejus opinionem utpotè extrinsecè probabilem, si amplectaris, prudenter geres.

Probabilitas probabilis.

7. Dubitabis secundo, ut valeat quis firmare opinionem probabilem, an debeat ipsi constare evidenter talem opinionem esse probabilem, an sufficiat illi constare probabiliter.

8. Distinguit Merolla 1. 1. d. 3. cap. 4. dub. 1. coroll. 3. assensens, si opposita est evidenter probabilis, debere constare pariter evidenter, aliteram esse probabilem. Si opposita solum probabiliter est probabilis, satis esse alteram esse probabiliter probabilem. Sed absolute puto cum Salas, Valquæ, Sanch. Merolla apud Bardi de conf. disp. 1. c. 6. quibus adde Pasq. dec. 18. satis esse in omnibus casibus constare probabiliter opinionem esse probabilem: tunc enim satis firmabitur certa moraliter illa veritas, ne in hunc ferè modum dirigetur. Ego hic & nunc prudenter operor; quia, dum probabiliter puto hoc esse probabile, sum prudenter illud judicium in praxi sequor. Nec enim quod opposita sit evidenter probabilis, deiecit opinionem meam à sua probabilitate: Non sic, si contraria esset evidenter certa, tunc enim (cum una sit veritas) mea esset falsa, nec consequenter probabilis.

Æqualitas probabilitatis. Vbi quid operetur possessio in probabilibus.

9. Dubitabis tertio, an probabiles rationes pro una parte, & æquales rationes probabiles pro alia faciant, ut utraque pars sit reputanda probabilis? Ut id intelligatur, immò ejusmodi rationes posse esse vel circa jus, vel circa factum. Circa jus est, quando rationes ducuntur à legum, & statutorum interpretationibus, eorumque interpretibus. Circa factum est, quando ducuntur ex ipsa positione facti, seu conjecturis factum testificantibus. Exemplò res fiet manifestior. Sunt probabiles rationes, quæ probant rem ab aliquo inventam, v. g. Crumenam argento plenam, facta diligentia, nec ullo comparente, posse qualibet sibi illam applicare; sunt etiam æquales rationes probantes debere pauperibus distribui. Hæ rationes sunt circa jus, quia ponderant id, quod de jure competit, & ex vi legis sive naturalis sive positivæ. At si quatuor fide digni testificentur crumenam esse Pauli, alii verò quatuor simili fide asserant esse Petri, æqualesque conjecturas pro se Petrus asserat, asseratque Paulus, hæ rationes erunt circa factum, quia probant id, quod in facto est.

10. Conveniunt 70. Doctores, rationes alicujus momenti æquales circa jus parere opinionem practicam probabilem pro sua parte, sic idem Joan. Sanchez disp. 3. num. 49. & communiter, ratio est toties dicta, quia qualibet pro parte sua inclinant intellectum ad formandum tutius judicium.

At verò similes rationes æquales circa factum assentunt non pauci parere non posse opinionem probabilem, sed dubiam, sic idem Jo. Sanch. ibid. à num. 48. Garc. 2. 1. de Ben. p. 1. cap. 5. num. 32. Merolla tom. 1. disp. 48. Ratio est, sunt verba Joan. Sanchez l. c. n. 48. quia dubium solum circa factum versatur, & tunc dicimus propriè aliquid dubitare, quando certò non scit, an aliquid factum sit, vel non, vel an ita factum sit, vel minus. Hæc ille, sed falsum est, primò dubium solum circa factum versari. Nam etiam an solidè jus aliquod interpretetur, meritò dupitamus, quando scilicet interpretatio non est ejus generis, ut efficax aliquo tandem sit modo ad prudenter assentiendum. Secundo falsum item est, propriè dubitare esse, quando certò quis non scit; nam etiam quando quis probabiliter opinatur, certò non scit: opinatur enim solum probabiliter. Quid igitur sit propriè dubitare, supra §. 1. num. 5. definivimus; est enim, quando quis ita anceps est, & incertus, ut nec ad assensum inclinetur, nec ad dissensum, modo ibidem explicato.

11. Sed jam respondeo ad dubitationem propositam. Rationes æquales probabiles non solum si sint juris, verum etiam si sint facti, semper (Nisi quid aliunde obstat) pariunt opinionem practicè, seu proximè probabilem. Ratio est, quia rationes probantes aliquid, sive probabiliter probent jus, sive factum, non relinquunt intellectum ancipitem & incertum, sed quæ negativè habentem, sed æquè ipsum inclinant ad prudenter assentiendum ex vi ipsarum, rem ita esse: non absolute,

absolutè, sed ut dico ex vi ipsarum; quare donec ab alia evidenti ratione in unam solam partem poterit, & conclusus, tendere in utramque partem poterit, & consequenter, alterutram excipiendo, prudenter operari. Atque hæc ratio allatam doctrinam probat, etiam si altera pars sit probabilior; modo major probabilitas alterius dicte partis non sit tanta, ut deiciat à probabilitate dicte partis illam oppositam, quia tunc, expulsa iam probabilitate, non est mirum, si inclinari ad assentiendum illi oppositæ nequeat prudenter intellectus.

12. Dixi autem, (Nisi quid aliunde obstat,) ut signa-
re notarem hanc limitationem, seu exceptionem semper esse habendam esse, antequam decernatur, num sit solum remota probabile, à quo non possumus licet dirigi ad actiones peragendas: an etiam proxime sit practice, à quo non possumus. Nam si, adesse aliqua lex, vel consuetudo disponens de contratio, vel pactum, vel circumstantia urgetur aliqua; una tantum pars excipiundo valet. Exemplo res explicabitur. Si Paulus illam inventam crumenam num. 9. dictam pacifice possideret, non posset quis eam ab ipso tollere, & dare Petro, æqualibus testibus allato: quia tunc obstatet aliquid: obstatet enim illa lex definiens, *Quod in pari casu melior est conditio possidentis*, & sic quamvis verum sit stante æquali probabilitate facti pro duobus posse alterutri rem attribui; at si alter inveniatur habere rei possessionem, non erit amplius probabile, id est non erit practice, seu proxime probabile, posse dari alterutri, sed possidens debet omnino illam retinere: Ita Sanch. Thom. Sanch. quos citat Ioan. Sanch. disp. 44. num. 54. & disp. 33. num. 29. Vt notationem huius muneris adeo necessariam alius menti figamus, afferamus alia exempla, quæ illam quæ magis explicant, quæ confirmant.

13. Verum, antea, iterum ad hanc doctrinam de meliore possidentis conditione regredi cogar. Rogas, an hæc possidentis melior conditio vera sit siue rationes æqualiter pro utraque parte probantes, sint ex parte iuris. Respondeo, si sint ex parte facti id verum esse, lege Castro P. n. 1. tr. 1. d. 3. p. 2. n. 1. Io. de Lugo tom. 1. de iud. d. 16. sect. 5. num. 106. Nam si rem, de qua sunt probabiles facti probationes pro duobus, unus ex illis hoc habeat amplius, quod rem, & possideat, nec privatus quisquam, nec, ut mox §. sequenti dicam, Iudex, poterit eam à possidente auferre; Ratio est, quia illa lex disponens, in pari casu meliorem esse conditionem possidentis, ut deciditur C. ex litteris, de probationibus, ibi: *Quod si amborum partium testes sint æque idonei, & possessoris testes preponderant, maxime locum habet in pari casu ex parte facti.*

14. Verum, Quando rem, de qua sunt æquales rationes quoad probationes iuris, altera ex partibus possidet, An possit parti non possidenti ea attribui, maior est controversia; puto tamen privatos (nam, quid in hoc casu facturus sit Iudex, dicam mox §. 4. à num. 1.) non posse sibi à parte, quæ possidet, palam, vel occultè eam auferre: ita Th. Sanch. lib. 6. in Decal. cap. 1. n. 7. & lib. 4. in dec. cap. 40. num. 18. Castro Pal. tom. 1. tr. 1. d. 3. p. 2. num. 11. Ratio est, quia, licet quis habeat opinionem probabilem, immo probabiliorē quoad jus, aliquam rem esse suam: nisi habeat certitudinem saltem moralem rem verè esse suam, non est probabile, posse facere spoliū auctoritate propria contra possidentem; Vltior autem ratio est, quia etiam hic maxime militat illud: *In pari casu melior est conditio possidentis*: Par autem moraliter semper est casus utriusque litigantis, donec utriusque causa in iure probabilis perseverat, & alterutra non transit in certam.

15. Non ignoro aliquos apud Ioan. Sanch. d. 43. à num. 40. docere habentem rationes probabiles quoad jus posse licet alterum similes probabiles rationes habentem occultè à possessione spoliare, sibi que rem vendicare, modo res non sit deducta ad forum contentiosum; tunc enim ratio dicitur, ut expectetur Iudicis sententia, & modo cesset scandalum, & turbatio: non,

inquam, id ignoro, nam propterea propter auctoritatem Doctorum extrinsecam; hæc sententia non est censenda saltem quoad aliquos, calis improbabilis.

Et certè quamvis Io. de Lugo de Inst. tom. 1. sect. 5. disp. 17. d. 106. non audeat universaliter hanc sententiam approbare, tamen in particularibus quibusdam eventibus, quos Doctores afferunt, (interam ego mox num. 25. exemplo 19. & 20. §. 34. num. 31. nonnullos) non invitus approbat, quia (inquit) fortasse in particularibus casibus, Doctores id propter aliquod caput concedere valuerunt, cum tamen non viderint caput aliquod generale, unde omnibus casibus idem concedere poterint.

Sed redamus ad exempla communiter nonnulla debere obstat ad constitutionem practice probabilitatis.

Exempla, quando alteram partem excipere practice nos possumus, licet utraque sit probabilis.

16. Fœmina habens solam probabilitatem mortis sui viri, non valet alteri nubere. Io. Sanch. disp. 43. num. 59. quia dum Matrimonium cum hoc viro sit in possessione, non est à sua possessione spoliandum, obsec. cerit constet de viri interitu.

17. Habens rationes probabiles, mediæ noctis signum nondum sonuisse, & probabiles, jam sonuisse, propter diversitatem Horologiorum, quamvis possit manducare carnes temporis noctis supervenientis ad diem Iovis, contra diem veneris: tamen non potest idem facere nocte Sabbathi adveniente Dominica, ita Sanch. Fag. Trulench. alique apud Pasqual. de jejun. dec. 163. quia tunc possidet Sabbatum, in quo carnis vesci non licet: possit tamen etiam adveniente Dominica idem facere docet probabiliter eadem apud eundem decis. 164. quibus adde Mxroll. tom. 1. disp. 3. cap. 3. n. 139. ut dicam infra §. 5. n. 6.

18. Quando testamentum est minus solemne, hoc est celebratum sine requisitis à Iure, cum sit controversia uter habeat melius jus in foro conscientie, hæres ab intestato, an hæres institutus in dicto testamento minus solemni, & pro utroque sit probabilis opinio; si tamen alteruter ex his occupaverit bona, & inveniatur in legitima possessione, juvabitur ab illa, meliusque jus habebit in foro conscientie, quare non poterit à possessione deturbari. Sanch. in conf. lib. 4. c. 1. d. 14. n. præsertim 6.

Pari modo quando hæres institutus in minus solemni testamento obtinuit bona, dubitatque probabiliter de testantis animo, & an fuerit fraus, potest adhuc bona testatoris retinere, quia in dubio melior est conditio possidentis. Ita xx Buigos de Paz Sanchez ibid. num. 7. Adde, quia nemo, nisi cerit constet, præsumendus est fraudem fecisse: vide aliqua huc pertinentia cap. 3. §. 7. v. Testament.

19. Afferentibus quatuor; v. g. fide dignis, vel authenticis scripturis attestantibus alteri esse dispensatum ad consanguineam ducendam, quatuor similibus negantibus, non possit illam ducere: quia possidet impedimentum. Ioan. Sanch. d. 43. n. 45. & 57.

Simile quid eveniret etiam præcendendo à possessione impeditenti, si contra duos afferentes sibi fuisse à Papa dispensatum ad consanguineam ducendam, decem æqualis fidei assererent non dispensatum fuisse; illi enim duo, licet absolute facerent probabilitatem: tamen in hac circumstantia tot contrariorum non facerent; siquidem illi decem probabilitatem ex duobus testibus ortam potius obscurant, ac deiciunt.

Contra, in sententia probabilis, quod ad sit impedimentum dirimens; v. g. si sit probabile, immo etiam si sit minus probabile, quod non ad sit, potes contrahere; Ita Sanch. lib. 8. de matrim. disp. 6. n. 18. quia satis est sequi opinionem, quamvis minus probabilem in rebus moralibus, ubi nihil aliud obstat, ut in hoc casu, ubi nec obstat possessio impeditenti, de hoc enim dubitatur, nec ab aliquo obscuratur alterutra probabilitas, ut supponimus.

20. Obstat item practicae probabilitati contractus: Ita Caramuel lib. 5. Theolog. moral. num. 1542. sicut enim illicite, & inique venderes aurum probabile pro certo, quia minus valet aurum certo probabilitate tale, quam aurum: pari modo injuria fieret ementi à te praedium, si ipse numeraret tibi certum pretium, tu verò dares praedium, quod ex probabili solum jure posset à te vendi: certo enim pretio non satisfacit per probabile jus. Huc redigitur pactum implicite cum aliquo initum, ut mox dicemus de Iudice, & Medico, §. 4. n. 1. & 17.

21. Obstat praeterea Votum vel Iuramentum, ut si juraveris, vel voveris alteram ex sententiis probabilibus sequi. Idemque esset si iuramento, vel voto promiseris sequi opinionem probabilem, quam superior voluerit, juram enim, & promissam sequi debes, non verò aliam, quamvis aliqui probabilissimam.

22. Obstat etiam aliquando necessitas proximi: ut accidit in opinione, quae concedit posse conferri baptismum in aqua rosacea; Tanta enim potest esse necessitas proximi, quae occurreret, si esset in fine vitae, & alia aqua non adesset; ut tu terneris omittere opinionem negantem, (quamvis haec sine dubio sit multo probabilior) & sub conditione illum cum aqua rosacea baptizare.

23. Obstat denique non raro confessio Sacramentalis, debes enim absolvere poenitentem juxta ipsius probabilem, non vero tuam, quamvis probabilior opinio, ut mox aliquando fusiis, §. sequenti, num. 2. dicam. Stet ergo aliquid probabile esse remotè, seu speculative posse, quod, tamen practice, & proxime improbabile ob supervenientem aliquam circumstantiam omnino sit; ut in praecedentibus exemplis haecenus animadvertimus: superest nunc afferre exempla de eadem aequali probabilitate, quando alterutram partem excipere practice possumus.

Exempla de aequali probabilitate circa jus, quando alterutram partem sequi practice valeamus.

24. Ex doctrina allata num. 17. quod rationes aequaliter circa jus probantes faciant aequalem probabilitatem resolvitur:

25. Primò. An unicus testis omni exceptione major constituat semiplenam probationem in criminalibus, unde sine alijs adminiculis possit reus ad torturam addungi?

Secundò. An in causa capitali possit Iudex reum interrogare, illum ex precepto obligando ad respondendam veritatem in delicto semiprobatò?

Tertiò. An Iudex, vel ejus Minister possit in carcerem conjicere delinquentem in alieno territorio inventum?

Quartò. An possessor bonae fidei teneatur restituere fructus industriales bona fide consumptos?

Quintò. An filij reorum Majestatis divinae, vel humanae geniti ante parentum crimen afficiantur poenis in jure statutis contra Haereticorum filios?

Sextò. An filij expositi reputentur legitimi?

Septimò. An jussu patronatus possit praescriptione acquiri?

Octavò. An Pater sit astrictus filiam naturalem dotare?

Nonò. An pestis tempore valeat testamentum cum minori Testium numero?

Decimò. An collatio Beneficii facta Infami, vel Irregulari, sit ipso jure nulla?

Vndecimò. An Blasphemo immunitas Ecclesiae faveat?

Duodecimò. An committenti delictum in Ecclesia, faveat Ecclesia pro alijs delictis extra Ecclesiam patris?

Decimotertiò. An exeunti ab Ecclesia, commitendi criminis causa, faveat Ecclesia?

Decimoquartò. An occidenti Clericum faveat Ecclesia?

Decimoquintò. An delinquenti, qui è manibus satellitum eripitur, & ad Ecclesiam confugit, faveat Ecclesia?

Decimosexto. An Episcopus possit dispensare in impedimento dimimenti, quando illud est occultum, & ad Papam non potest propter pauperatatem, vel aliam causam recurrere, & in separatione matrimonij magnum scandalum oriretur?

Decimoseptimò. An ab aliquo infamatus, (si qui infamavit, vel non vult, vel non potest rescindere damnum infamanti in ipsa fama) possit compensationem sibi facere, negando pecuniam ipsi infamanti, quam infamatus, quod se habet; quia est probabile infamiam compensari debere pecunia, quando alius modus non suppetit?

Decimo-octavò. An quando duo se mutuo aequaliter infamaverunt, possint invicem compensare, ita ut neuter teneatur restituere, quando alter restituere non vult? quia probabile est esse licitam compensationem famae unius cum fama alterius; licet non esse licitam etiam sit probabile?

Decimononò. An is cui ex testamento minus solemnij legatum debetur, possit legatum detinere, vel de manu haeredis tollere, vel occulte sibi compensare, cum sit opinio probabilis debiti in foro conscientiae ejusmodi legati, licet non deberi sit etiam probabile?

Regulus. An haerēs ab intestato, scilicet ut possit simili occulta compensatione compensari, qui bona defuncti possidet ex simili testamento minus solemnij?

Vigesimò. An is qui sponsalia contraxit possit ea dissolvere, si causa secundum probabilem opinionem sit sufficiens ad eadem dissolvenda? Et an sufficiat auctoritas viri docti assentis causam esse sufficientem ad dissolvenda, quamvis nunc agatur de spolianda sponsa suo jure?

26. In his inquam, & similibus idè probabiliter resolvit Ioannes Sanchez, d. 44. a num. 52. quoad sexdecim priores casus, & de Lugo de just. tom. 1. d. 16. sect. 5. num. 99. quoad alios quatuor, posse quemlibet sequi affirmativam, & possit item negativam, quia adest probabilis opinio apud Doctores pro utraque, unde & prudenter ex alterutra ex illis quilibet operari, ut maluerit potest.

Dixi (resolvit Ioan. Sanchez, & de Lugo;) nam ego video in aliquibus ex his exemplis, obitare possessionem, ut in 19. obitare videtur possessio haereditatis, & possessio habentis bona defuncti, & in 20. possessio sponsalium in sponsa, imò & in primo, & secundo aliisque nonnullis possessio libertatis.

Exempla de aequali probabilitate circa factum, quando alterutram partem excipere potest practice.

27. Ex doctrina asserente aequales rationes circa factum parere aequalem probabilitatem proximam, ita ut quod maluerimus, excipere possumus, si nihil obstat, resolvitur primò, An qui habet probabiles rationes se commississe mortale, habeat autem aequales se non commississe, obligetur illud confiteri. Non obligari docet Suarez de poenit. distinct. 22. sect. 9. num. 6. alii-que apud nostram methodum confessionis, lib. 2. cap. 1. §. 9. num. 9.

Secundò, An qui, cum certo sciat se commississe mortale, habeat rationes probabiles se illud confessum esse, habeat autem item probabiles non fuisse confessum: An inquam teneatur illud clavibus subijcere: Non obligari idem docet, alii-que ibid.

Tertiò. Si sit probabilis opinio inter Medicos, An semen corruptum sit, negantibus alijs, alijs aequè affirmantibus, An possit sumi medicamentum directè illud expellens: Possè docet Sanchez lib. 9. de matrim. d. 17. num. 19. sine.

Quartò. Si adint quatuor testes fide digni asserentes conjuges esse consanguineos, verbi gratia, in quarto gradu

gradus, sint autem alij non dissimiles quatuor, qui negant, an post contractum matrimonium possit conjux reddere debitum sequendo negantes, an possit non reddere, sequendo affirmantes, posse utrumlibet docet Hurtad. *de matr. d. 1. diff. 9. n. 37.*

Quinto. Quid in eodem casu ante contractum Matrimonium, An scilicet possint contrahere? Posse docet Merolla *rom. 1. disputat. 3. cap. 3. dub. 2. n. 11. 12. 13.*

Sexto. Si probabile tibi sit aliquid vovisse, vel promississe, probabiliter contrarium, An possis non servare votum, vel promissionem? Posse docet Thom. Sanch. *lib. 1. de matr. disp. 9. num. 11. sine, & lib. 1. in d. decal. cap. 10. n. 36. ubi contrarius lib. 2. de matr. disp. 41. num. 36. posse item docet Ioan. Sanch. disp. 43. num. 2. Suar. de vot. lib. 4. c. 5. num. 5.*

Septimo. Si sint quatuor fide digni, asserentes crumēnam plenam argento à me inventam esse Petri, alijs simili- bus quatuor asserentibus esse Pauli. An exi maluerio tradere illam possum, cum tam neuter hunc an possit deest posse cui maluerio docent viri docti consulti à Ioan. Sanch. *disp. 43. num. 53. licet contra doceat Castro P. rom. 1. r. 1. n. 1. & 9. sine.*

Octavo. In jejuniis naturali quoad Euchariſtiam suscipiendam, si habes rationes probabiles quod sonue- rit media nox, & probabile quod non sequitur propter diversitatem, v. g. horum Horologiorum, de quibus non constat esse certo falsa, & comedas, An possis die tra- ſino communicare? Posse docet Thom. Sanch. *disp. 41. de matr. num. 40. Ioan. Sanch. d. 34. num. 30. §. propterea videtur.*

9. In his, inquam, & similibus, resoluitur posse nos complecti partem, quam citati Doctores tenent, posse & contrariam, quam tenent alij, quia nimirum etiam in aequalibus facti probationibus refidet nonnunquam in singulis partibus sua proxima, practicaque probabi- litas.

10. Video nonnullos contra sentire circa aliqua exem- pla ex his, propterea quod in illis militet melior conditio possidentis in alterutra ex partiſus: lege Meroll. *rom. 1. d. 3. cap. 4. coroll. 1. & 2. Verum satis est nobis probabilem do- ctinam attulisse; cum nobis non sit necesse omnia fusè persequi. Non tamen gravari debeo aliqua, adhuc super- addere, quæ ad maiorem præcedentium declarationem hic solent latè à Doctotibus agitari.*

§. IV. De probabilitate, quam excipere quædam Particulares debeant.

De Iudice.

1. Dico primò si sint rationes æqualiter probabiles circa factum inter civiliter litigantes, Iudex po- test sequi quam maluerit opinionem, sed tenetur rem, modo mox explicando, dividere, sic Salas & Villalobos Coninch. Sanch. aliique apud Castro P. *rom. 1. r. 1. d. 2. p. 10. num. 2. quibus adde Layman lib. 1. §. 3. num. 16. Ra- tio est, quia iuxta super dicta hic aliquid obstat, ne pro- babilem quamlibet opinionem Iudex sequatur: est quia, ipsum munus Iudicis. Præcibit enim lex, im- pò ratio ipsa dicat, ut ex officio; vel ex pacto tacite inito cum Republica, Iudices inquirent diligenter quantum possint veritatem, & judicent secundum allegata, & probata, merita causa ponderando: adjudicent ergo rem melius probanti, vel si major ratio non adsit pro al- terutro, dividant utrique.*

2. Quid si res sit individua? Aliqua ratione res com- ponatur inter partes, dando uni rem, alteri æstimatio- nem suæ partis, & si sic litigantes quiescant, cum non sit major ratio, cur uni res adjudicetur, alteri pretium, forte poterit lis, quoad hoc, definiri: ita Merolla *rom. 1. d. 3. c. 4. d. 3. conc. 4. n. 170.*

3. Ex hac conclusione vides primò, cur privatus pos- sit auctoritate propria dare crumēnam illam modo di- ctam Petro, vel Paulo, ut libuerit, idem autem non possit

Iudex ex officio, qui tenetur omnino eam dividere. Vide *suprà, §. precedente, n. 27. versu s. p. imo si sint.* Ratio enim est, quia Iudex debet sartatecta custodire à re merito causæ ex pacto inito cum Republica, cum privatus, quia à simili pacto liber existit, utatur iure suo sequendo opi- nionem, quam malit, probabilem; & sic illa circumstan- tia muneris Iudicis facit pro iplo proximè improbabili- lem illam opinionem, quæ proximè probabilis est pro privato.

4. Vides secundo, cur aliqui (& quidem meritò) li- mitent hanc conclusionem, ut Iudex in aliquibus civi- libus causis, puta dotis, matrimonij, libertatis, pupilli, peregrini, viduæ, locorum piorum, quæ sunt causæ privi- legiatæ, non possit rem dividere, sed obligetur ad fe- rendam sententiam pro his privilegiatis. Ratio enim est, quia lex, quam servare tenentur Iudices, decrevit, ut his in pari casu faveretur: id quod si est otium, vide fusiùs apud Doctores. Lege *cap. fin. de sen. & re judicata, Mascard. de prob. v. opinio, n. 14. conc. 1143. n. 10.*

5. Dico secundo, si rationes circa factum, inter cos- dem civiliter contententes, probabilius pro uno probent, quam pro altero, tenetur Iudex probabilius probanti rem per suam sententiam adjudicare; sic Sanchez *disp. 44. num. 51. §. in secundo.* Ratio ducitur ex eodem prin- cipio, quia Iudex ex legibus, & pacto inito cum bono publico, ferre sententiam debet pro melius probante causam suam. Excipe, nisi majoritas probabilitatis sit adeo exigua ut (quia modica) pro nihilo reputanda sit, tunc enim recurendum erit ad præcedentem conclusio- nem n. 1. dictam.

6. Major autem probabilitas, omnibus diligenter à ju- dice, sive ex parte facti, sive etiam ex parte iuris perpen- sis, prudentis arbitrio est ponderanda, & quidem non ra- rò tanto potest esse major probabilitas, ut etiam si alter, cui minor probabilitas faver, possideat, debeat per Iudi- cem à possessione depelli: id enim Iudici ex officio incum- bit, ut dictum est.

7. Dico Tertio. Si rationes circa jus probant æquali- ter pro collitigantibus civiliter, nec impediunt rationes circa factum, ut impediunt, si de facto alter possideat, vel quod dixi n. 4. Iudex non potest, ut ego certum pu- to, rem cui maluerit, adjudicare, sed modo paulò ante dictio debet rem dividere. Ratio efficax mihi videtur esse, quia non video, cur hic non militet eadem ratio ducta à Iudicis munere modo inculcata. Quæso, Lector, rem naviter perpende; nam summam pavitatem, ne di- cam identitatem, invenies. Dixi (ut ego certum puto) nam propter extrinsecam bonorum Doctotum authori- tatem, asserentem in hoc casu posse Iudicem pro suo amico, si maluerit, sententiam pronuntiare: potes id ut probabile, si velis, amplecti, cum limitationibus dictis *num. 4. Lege Merollam rom. 1. d. 3. c. 4. n. 182. Ita Sanchez in dec. lib. 1. c. 9. n. 45. Franciscus de Lugo p. 1. de cur. q. 8. num. 66. Texeda rom. 1. contra Mey. lib. 2. contr. 8. num. 15, aliique.*

8. Dico quarto. Multò magis res à Iudice dividenda, modo dicto, est in civilibus, si sint rationes tam circa jus, quam circa factum æqualiter probantes. Sic Merolla *l. cit. num. 166. Bannes. Sanchez. Layman, aliique apud eundem; id enim multò fortius probat dictum Iu- dices munus, ita ut aliqui, qui nobis adgerantur in præ- cedente conclusione, ultra hanc præsentem amplectan- tur.*

9. Dico quinto. Si rationes circa jus probent ma- gis pro uno, quam pro altero in litigantibus civiliter, non potest Iudex nec dividere etiam pro rata probabili- tatis, nec tribuere cui maluerit: sed ferre sententiam debet pro habente maiorem probabilitatem in iure: semper excipe, nisi majoritas esset exigua: nam tunc juxta regulam communem, *parum pro nihilo reputandum erit, & judicandum, ac si essent rationes æquales mo- do jamiam dicto.* Ita Sotus, Val. Tanner. Suar. San- che z, Bissler, aliique, quos citat & sequitur Pater Bardi *de conse. d. 4. cap. 27. num. 10.* Ratio autem notari dicta est, ipsa

ipsum munus Iudicis toties repetitum, quod hic, ubi agitur de iure, juxta quod Respublica vult Iudices dirigere, permixtissime militat. Scio Doctores non infimam contrariationem asserere, ut Ioan. Sanch. Saloni. Salas, Texeda, Gaspar. Hurtardus, alique apud Bardil. c. putant enim in hoc casu posse iudicem, cui voluerit, rem adjudicare; quia semper probabiliter, atque adeo praeponderanter adjudicabit. Sed profecto non probabiliter proxime propter novam hic superadditam rationem muneris Iudicis: nolo tamen a probabilitate saltem extrinseca tantorum sententiam Doctorum excludere.

Non nemo, videlicet P. Bardil. cit. a. num. 14. admitti hanc doctrinam in hoc quinto nostro dicto allatam, illamque peracriter probat, sed deinde c. num. 21. non admittit doctrinam a nobis modo num. 8. in quarto dicto traditam: Vt cum nec ipse tentat disparitatem asserere, ne solidam asserti posse mihi videtur.

10. Additum est autem semper in praedictis (civiliter) nam in criminalibus probabilibus puto Iudicem debere sententiam proferre in favorem rei iuxta rationes probabiles: si vero rationes circa factum sint, siue circa ius, ac parvi facere debere rationes probabiles, immo & probabiliores: quae essent contra eundem reum; sic Merolla l. c. d. c. 4. num. 180. Ratio est, quia pro criminalibus superadditur illa nova ratio, puta dispositio legum reg. 11. de reg. juris, in 6. cum sunt parva iura obscura, reo favendum potius quam alicui. Per quas praescribitur ut quando iura parva non sunt clara, faveatur reo: at instantibus rationibus probabilibus pro reo, rationes contra ipsum omnino clares non sunt, faveatur ergo reo, reo, inquam, qui proprie sic dicitur in criminalibus nam in civilibus, is, qui urgetur, proprie vocatur conventus.

11. Non nego probabile esse Iudicem non teneri ad se ita gerendum, licet possit; id enim non ignobiles Doctores viz. Saloni., Sayr. apud Merollam l. c. asserunt, juxta quam opinionem nonnulla attulimus in exemplis, §. procedente, traditis.

12. Quandoquidem de Iudice sermo est: Quaro, ubi sunt Respublica creati plures Iudices pro causarum decisionibus, potestque licite unus se remittere sententiae alterius? Respondeo. Absolutè non potest, quia ideo Respublica plures exposcit, ut plurimum suffragio, atque adeo cum majori cautione res decernantur, atque ad id Iudices acceptando officium cum Collegis, se tacite obligant. Lege Valq. p. 2. d. 64. c. 2. n. 5.

13. Illud licitum puto posse unum deponere suam opinionem probabilem, & sequi opinionem alterius, quem doctum, moribusque integris & fortasse se meliorem cum fundamento credit: id enim non est se remittere alteri, nec relinquere cognitionem causae, sed est ipsum moveri ad decidendum ex principio extrinseco probabili, nempe ex autoritate sui Collegae viri docti, ac iusti. Ne igitur incidat in errorem numero procedente dictum contra pactum initum cum Republica, consideret Iudex causam; quod si nihil clarum occurrat contra opinionem alterius Collegae, tunc enim vero poterit, modo dicto, ius se probabili sententiae remittere.

De Advocato.

14. Is potest sequi probabilem opinionem in advocando, etiam probabilioris relicta, dummodo de maiore probabilitate contrarij suum clientem admoneat. Sic Less. lib. 2. cap. 31. d. 9. Valq. p. 2. q. 19. art. 6. d. 64. cap. 1. num. 3. Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 17. q. ultima. Ratio est, quia ex una parte Advocatus prudenter agit sententiam probabilem defendendo, & ex alia nulla lex id prohibet. Neque obstat tacitum pactum cum cliente, ne illum in periculum probabile amittendi causam dejiciat; jam enim huic malo occurrat, dum ei major adversarij probabilitas explicatur. Nec rursus obstat illud: In dubiis reo, & possessori est favendum, & illud modo dictum: In pari casu pro possessore, non obstat, inquam, nam

haec siue ad Iudicem, siue ad privatum, quoad sibi rem vendicandam diriguntur, non verò ad Advocatum, qui favore suo clientem omni meliori modo, quo sine calumniis potest semper concesserunt leges; si quidem is nulli injuriam facit, partem minus probabilem defendendo, quam quin denique Iudex pro habente melius ius sententiam proferet. Nec denique obstant expensae diligantibus iterum faciendae, nam ad id dat Advocato rationabilem causam illa sua probabilitas, & spes, illa quamvis modica, quam habet, ut causae bene ex utraque parte coram Iudice discussa, pro se, ut non tardè accidit, sententia proferatur.

De Doctore.

15. Is, a quo petitur consilium, potest illud dare iuxta probabilem opinionem, etiam relicta propria, immo & probabiliori, quia semper consilium dat prudens: ita Castro P. tom. 1. tr. 1. d. 2. p. 3. Sayr. uterque Sanchez, Valq. apud eundem. Nam propter eandem rationem Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 9. num. 24. meritò concedit interrogantem, cui grata non est resolutio unius Doctoris posse quærere alium, qui benignius, sed tamen probabiliter loquatur.

Duas tamen adhibeo limitationes, primò quod si quis interroget tuam tuam stare tenentis, non alienam, quamvis probabilioris, secundò communiter qui petit consilium in casibus ad suam conscientiam spectantibus semper intendit noscere, an partem sibi benigniorem sequi se peccato valeat, verbi gratia, si quis petit quid faciat de invento aere, nullo domino post diligentiam comparente, petit an sibi possit illud retinere, id quod, quia est probabile, licet etiam sit probabile debere pauperibus distribuere, illud non verò hoc consilium dare, tenentis ex suppositione, quod consilium dare suscepisti; sic idem ibid. num. 4. Unde indoctos Confessarios, qui semper putant se bene facere obligando poenitentes ad restitutionem, quia id semper est tutius, reprehendo. Sanè si id, quod est tutius, cognoscere voluissent, tuum consilium non expectassent, sed ex se restituisent. Verum tu, dum faves alteri, tuo huic clienti iniquus es, qui non vult, nec tenetur restituere, nisi omnino debeat.

16. Dum idem Doctor siue publicè, siue privatè doceat, peccat mortaliter, si falsam in te gravi doctrinam praesertim in moralibus doceat; quia sic graviter Auditores decipit, viamque pandit erroribus, atque peccatis, sic Castro P. tom. 1. tr. 1. d. 2. p. 3. num. 8. Docere tamen potest probabilis opinionem etiam praetermissis probabilioribus, modo non praevideat aliquid scandalum exiturum, quia sic jam se prudenter gerit, si quidem probabilem bene gerendi viam Auditoribus ostendit.

De Medico.

17. A Medico in medendo semper excipienda probabilior est opinio, ita Val. 2. d. 3. q. 2. versu Altero modo, apud Sanch. lib. 1. in Dec. cap. 9. num. 42. Nec sine peccato contra iustitiam aegroto probabile medicamentum applicabit; omisso cetero, vel probabiliori. Sic Bresserus lib. 3. de cons. cap. 9. n. 125. Ratio est, quia id requiritur, seu pactum tacitum cum aegroto initum. Medicus enim, & aegrotus tacite conveniunt, ut quandoquidem agitur de salute, eamque Medicus suscipit (quamvis sine pretio) conservandam, omni meliori modo medicamenta porrigat. Nam propterea non est Medico concedendum ut experientiam faciat de suis medicamentis, etiam in desperatis; sic Azor. Corduba, Villalobos, alique cum Castro P. l. c. p. 9. num. 3. tum quia non licet morte proximi, quam certè accelerati saepe continget cum ejusmodi experimentis, licentiam comparare: tum quia non observaretur dictum pactum de medendo omni meliori modo.

18. In

18. In casu autem, quo duo sese offerant medicamenta cum equali probabilitate profutura, nec possit haberi certum, vel magis probabile, concedatur Medico libera electio; quia tunc prudenter se gerat, omnique meliori modo, quo tunc potest, agat, famulatur.

19. Denique, quando est æquale dubium, nec videtur potest an medicamentum profuturum sit, an nocivum, & aliud certum, vel probabile medicamentum, & aliud certum, vel probabile medicamentum, non adest, Valenzia d. 3. q. 10. p. 2. vers. Non improbo, non adest, Castro Palas l. c. p. 9. n. 5. negat concedi adhiberi posse, Castro Palas l. c. p. 9. n. 5. negat concedi adhiberi posse, nisi in casu, quo (ut etiam notat Sanchez l. c. q. 2. fine) vide etiam l. 9. de matr. disp. 10. n. 18.) aliqua tandem spes liceat proficiendi. Ratio Castro Palas est, quia tunc Medicus proficiendi, quantum est ex se, sine necessitate se exponere periculo infirmi mortem accelerandi, quod nunquam licet. Ratio Valentia est, quia periculum ejusmodi dubie accelerationis satis superque compensatur ab illa spe licet dubia sanitatis. Tunc enim (addit hic Valenzia) licet dubia sanitatis, quod ex Galeno fertur: *Inimice autem* Vtraque sententia est probabilis, & ex affirmativa sequitur debere Medicum adhibere, quia, quandoquidem potest, debet omni meliori via decumbenti consulere.

De Ministro Sacramentorum

20. In conficiendis Sacramentis poterit eorum Minister sequi opinionem probabilem, etiam probabiliorē, nisi tamen obstat usus, & consuetudo Ecclesie, vel tacitum pactum cum suscipiente Sacramentum. Ita Valenzia l. 2. q. 19. art. 6. dub. 63. cap. 2. & 3. Basil. de Penit. l. 4. de matr. c. 25. n. 9. quibus addit alios apud Merollam l. 1. d. 3. c. 4. coroll. 3. Explico, qui, v. g. conferret Baptismum per illa verba: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, Genitricis, & procedentis ab utroque*: quibus probabile est confici Sacramentum; vel qui eundem conferret in aqua rosacea; vel consecraret in pane factum ex frumento silvestri, quibus, quia est probabilis sententia in Philosophia aquam ex herbis extractam non differre ab aqua naturali, & frumentum illud non differre à vero tritico, quibus, inquam, est probabile, confici Sacramentum, non peccaret ex hoc capite sic conficiendo, quia qui juxta probabilem opinionem operatur, peccatum non committunt coram Deo; nec consequenter injuriam faciunt Sacramento. At quia adest Ecclesie gravissima consuetudo, ut Baptismus conferatur sub illa certa forma: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, & in aqua naturali: atque Eucharistia in vino, indubitataque tritico consecratur, graviter peccaret contra legem, qui secus extra necessitatem faceret: peccaret etiam contra iustitiam ille Baptizans ex eo capite, quia (sive sit Pater, filius, qui tenetur ex iustitia stipendij dati, sive sit alius) tacite videtur contrahere cum suscipientibus, vel cum Ecclesia, ut in re tam gravi salutis spiritualis, quandoquidem munus ministrandi acceptat, omni meliori modo, quo tunc potest, suscipienti, famuletur iuxta dicta de Medico corporali, quæ hic applicanda proportionalliter sunt. Absolvere autem solum attritum cum attritione cognita, idem absolute semper Confessarius poenitentem potest, quia, sic confici Sacramentum Poenitentia, non est solum probabile, sed post Concilium Tridentinum est saltem moraliter certum. *Propositus de poen.* d. 2. n. 56.

21. Quando autem adest probabilis opinio de jurisdictione, approbatione, vel simili dependente ab Ecclesia, potest quilibet juxta eam probabilem sententiam operari, in administrandis Sacramentis. Sic Less. l. 2. cap. 29. d. 68. Soar. 4. tom. in 3. p. d. 26. sect. 6. a. num. 7. aliique. Adest, v. g. probabilis opinio, te, qui es Sacerdos, posse propter quandam Episcopi licentiam absolvere à peccatis, à censuris, à reservatis, vel posse assistere matrimonio, &c. potes absolvere, & assistere sine necessitate admonendi proximum de opinione contraria, quamvis

probabilior. Ratio est, quia in his casibus certò sit Sacramentum ex eo, quia quoties est probabilis opinio de similibus dependentibus ab Ecclesia potest, ipsa ex consensu tacito, & de præfenti ratihabitione supplet. seu confert jurisdictionem certam, ut fuscè apud Doctores Less. nat. l. c. Thom. Sanchez. lib. 2. de matrim. d. 22. n. 65. & in Decal. cap. 9. n. 35. Basil. de Pont. lib. 5. de matr. c. 19. num. 8. & cap. 20. num. 7.

22. Denique Confessarius dum agitur de peccato poenitentis potest sequi opinionem probabilem, neglecta etiam probabilior, ut item potest, immò interdum, sicuti docuimus, in *methodo nostra confess. lib. 3. c. 9. §. 1.* debet secundum opinionem probabilem poenitentis se gerere. Ratio est toties dicta, quia sic coram Deo prudenter agitur. Nec intervenit damnum ullum poenitentis; si quidem certissimum est nullum peccatum committi ab eo, qui secundum opinionem practicè probabilem operatur, unde sufficienter ad suscipiendam absolutionem erit is dispositus, si opinionem suam, quæ probabilis sit, velit excipere, & non aliam.

23. Hinc quando est probabile, peccatum aliquod non esse reservatum, licet sit probabile, & multo magis si sit solum dubium, reservatum esse, poterit Confessarius ordinarius licite, & valde ab illo absolvere, quia ex probabili opinione operabitur, quæ ex communi jam Doctorum sententia, dat jurisdictionem. Sæ Merolla l. 1. d. 3. c. 3. d. coroll. 23. num. 370.

24. Immò puto obligari Confessarium in hoc casu ad absolvendum, si quidem non absolvere, esset condemnare. Ita Ioan. Caramuell. l. 3. Theol. mor. n. 1346. Adde charitatem velle, ut si potes sine tuo incommodo (ut certè hic potes) non dimittas in absolutum poenitentem graviter ex mortali peccato laborantem. Non obligari tamen quando actio tenet ex parte Ministri puta Confessarii, notat de Lugo lib. 1. Resp. moral. d. 18. & ego dixi lib. 3. Method. Confessionis, cap. 9. §. 1. num. 4. in Addit. & iterum dicam cum Ioanne Sanchez, quando agam de Poenitentia lib. 5. cap. 5. §. 1. num. 39.

De Rege quoad bellum gerendum.

29. Rex, seu Respublica ad gerendum bellum, vel habet probabilitatem fundatam in jure, vel in facto. In jure est, quando adest opinio Doctorum, Regnum in aliquo certo casu posse ab aliis occupari. Fac, v. g. Regem alicujus Regni esse spurium, certè si adest opinio Doctorum probabilis, ejusmodi Regem licite posse suo Regno repelli, esse hæc probabilitas innixa in jure. Probabilitas fundata in facto est quando duo, pluresve Scripturis, vel testibus contendunt probare Regnum ad se pertinere.

30. Dico, in probabilitate orta ex jure quemlibet Regem licite bellum gerere contra alium posse. Sic Sanchez d. 44. a. n. 57. Ratio est quia, ut est toties dictum, potest quis sequi opinionem probabilem, omnia probabilior. Quid si alter possideat, ut est in casu proposito numero precedenti? Respondeo tunc ex mea sententia non posse, quia ut supra §. 3. n. 24. dixi, & mox numero sequenti repetam, possessionem favere possidenti est lex canonica ab omnibus observanda. An tunc recurrit valeat ad Iudices, mox tangam n. 33.

31. Dixi (ex mea sententia) nam ex bonorum authorum opinione posse video, qui, nihil obstante prædicta unius Regis possessione, putant in dicto casu ab alio Rege bello impeti Regem possidentem posse. Lege item Castrop. tomo 1. disputatione 2. part. 7. n. 1. Ioan. Sancti. d. 44. n. 58.

32. Quid, si sit opinio practicè probabilis fundata probabiliter in jure, quod dictus Rex possit regnum ab alio possessum occupare? Respondeo tunc sanè, etiam in mea sententia posse, nec mirum, quia jam supponis eam opinionem esse practicè probabilem. At ego adverto, hanc nunquam fore opinionem practicè probabilem ex principiis intrinsecis) nam esto ex autoritate extrinsecis

seca num. 31. dicta), posse Regnum ab alio Rege possessum occupari, si ejusmodi Rex cum probabilitate juris sit in ejus controversa possessione, quia nemo ut toties cantavimus, per hominem privatum (qualis profecto est Rex, vel Respublica quaecunque respectu alterius, qui sit suae absolutae potestatis) nemo, inquam, spoliaripotest à sua possessione, nisi certo moraliter coniter possidentem inique possidere.

33. In probabilitate, ex probationibus facti negant absolute plerique posse tunc Regem bellum gerere, sed debere recurri ad Iudices modo late tractato à Castro Palao l.c.n.5.

Sed sic est distinguendum. Potest Primo Regnum, de quo disceptatur, esse in possessione unius ex Regibus, & tunc ob probabilitatem ortam ex facti probatione non potest contra ipsum intentari bellum à alio Rege etiam probiores habente rationes facti: Ioan. Sanch. d. 64. num. 56. Ioan. de Lugo t. 1. de iust. d. 16. sect. 7. num. 98. quia obstat lex Canonica pluries repetita, cui omnes Fideles subfunt, quámque nos supra §. 1. num. 14. attulimus, & inculcavimus.

Certe in hoc casu possessionis, quanto probatio facti ex probabilioribus rationibus uni favet Regi, & in casu, quem n. 30. huc remisimus, non est improbabile posse recurri ad Iudices eo modo, quo laudatus Castro P. l.c. prosequitur illum, si placet, adi; non enim nobis est orium ea, quae raro contingunt, universa percurrere.

34. Potest secundò dictum Regnum vacare, hoc est, in nullius Regis esse possessione, & tunc etiam nullus ex Regibus poterit in ejusmodi probabili facti probatione bellum gerere, ut Regnum occupet: ita Vasq. & Tanner, quos sequitur citatus Merolla tom. 1. d. 5. c. 4. dub. 3. n. 204. Ratio est, quia obstat ius Regni vacantis: dum enim non est certum ius pro aliquo ex Regibus, ipsum Regibus liberum manet, sic Salas p. 2. tr. 8. de unio. sect. 10. n. 128. apud Castro P. cit. n. 10. praevalet enim Regni libertas, si non constat de servitute. Quare tunc Regnum, vel se gubernet, vel se alterutri ex Regibus gubernandum sponte tradat, vel certe recuratur ad Iudices, eo modo, quo idem Castro Palao ibidem affert.

35. Postremò si certus sit Rex Regnum ab alio Rege possessum esse suum, illum admoneat, ut Regnum cōsignet domino: si renuat, bellum genere contra ipsum poterit. Ita Vasquez. Mol. Salas apud Castro P. cit. n. 13. Quamvis enim Rex, qui occupat Regnum, non cognoscat veritatem, adhuc iniuriam materialiter fecit, quam propulsare licet illi, qui de sua certus est.

De Militibus.

36. Milites denique, sive subditi, sive non subditi, alius Regis, cap. Quid culpatur 23. quæst. 1. sive actu serviant, sive ad bellum mercede conducantur, dum illis non constat de iniuria belli, possunt licite militare. Ita Valent. Vasquez, Sanchez, alique apud Castro P. max. citandum. Ratio est quia cuilibet licitum est alterum juvare in re, quae praesentitur bona. Bona autem praesentitur donec non constat esse malam. Id certe ita se habet in bello suscepto à Principe Christiano; in suscepro enim ab Infideli difficilius iustitia praesumenda est. Suarez, Vasquez contra Thom. Sanchez lib. 6. in decis. cap. 3. n. 5. quos sequitur citatus Castro Palao tom. 1. tract. 1. disp. 2. par. 8. num. 8.

COLLATIO BENEFICII

in mensis reservato.

37. Beneficiarius in ultima nocte mensis Papae reservati moritur, postquam unum ex Horologiis signum mediae noctis dedit: sed aliud ex illis eandem eandem noctem, per suum pulsus, signavit post mortem Beneficiarii. Quæritur, An possit providere de hoc Beneficio Episcopus, qui vult se conformare cum secundo Horologio, atque adeo iudicare Beneficium vacasse in suo

mensis, An potius Pontifex summus, qui se conformare vult cum primo?

38. Dico posse quemlibet providere: & ille praevalere, qui prius conseret. Ratio est cruenta ex dictis, quia, cum Horologium quodlibet non aperte falsum faciat opinionem probabilem, probabile erit ius pro utroque, id est, Episcopo & Pontifice: Prævalere autem qui prius conseret, quia tunc subintrat Regula, quod: *Melior est conditio possidentis*, juxta jam dicta. Et certe passim Doct. firmant quando plures conserere possunt idem Beneficium, subsistere Provisionem quæ est prior tempore. Si res sit dubia, dicam inferius §. 7. v. Mensis. Vide etiam ibidem, v. Beneficium.

39. Dices. Provisus ab Ordinario, ut excludat provisionem à Pontifice, debet evidenter probare suam intentionem, & quod Beneficium sit libera collationis. Respondet id solum verum esse, quando Papa prius tempore providit, quando agitur de Beneficio, de qua dubitatur an sit reservatum: non autem quando agitur de expiratione mensis, & res est probabilis, pro Episcopo: nam tunc quia certum est Episcopum posse in suis mensibus providere, & duratio reservationis non est evidenter certa, imò est probabilis talem durationem non adesse, praevalere possessio iuris Episcopalis: Quare potius, debet evidenter adversarius probare, secus nihil faceret contra possessionem quam supponimus habere provivum ab Episcopo.

§. V. An liceat modo unam, modo alteram probabilem sententiam in eadem materia sequi.

1. Probabile est, verbi gratia, hoc vestigial in iusto esse impositum: probabile item, esse impositum iuste: possumne ego hodie, quia sum exactor regius vestigialium, exigere ejusmodi vestigial, sequendo opinionem asserentem illud iuste esse impositum, atque adeo licere mihi sine iniuria illud exigere, & cras, imò etiam hodie quia sum mercator, illud occulte de fraudare, sequendo opinionem asserentem illud à iustitia deficere? Abstrahimus ab eo, quod exactor acceptando officium, promittit tacite sequi opinionem probabilem faventem Regi, juxta dicta §. 3. n. 20.

2. Probabile rursus est ablationem famæ pecunia compensari, probabile non compensari: possumne ego hodie infamatus velle ab infamante compensationem pecuniam, & cras, imò hodie ego ipse alium infamatum nollem famam proximi à me ablatam, compensare pecunia?

3. Probabile item, eo licere æquivocare in iudicio causa semiplena, probabile non licere, possumne ego hodie reus æquivocare, cras verò creatus Iudex cogere reum, ut non æquivocet? Hæc & innumerabilia ejusdem generis hic in controversiam vocantur.

4. Pater Franciscus Bardi in utraque Theologia vit nostræ Societatis eruditissimus, cuius familiaritatem ab hinc annis triginta, & amplius, cum in Collegio Romano cursui Theologico operam navavimus, contraxi, & deinceps similibus studiorum communicatione, fovimus utrique, & auctimus, Pater, inquam Bardi de conscientia, disp. 4. cap. 14. de hac opinione late disputat, & pro negativa sententia affert Cardinalem de Lugo Pasqualium, & Franciscum de Lugo.

5. Verum quidquid sit de autoribus, venio ad quæstionem. Asero posse licite fieri ejusmodi variationem prout libet, tum in casibus relatis, n. 1. 2. & 3. tum in similibus, modò unam, vel alteram limitationem præ oculis habeas, quam max. subdam. Ita Ioan. de Lugo de Euch. d. 15. sect. 2. alique. Ratio efficax hujus asserionis est, quia in nostra libertate est sequi quamcunque opinionem practice probabilem, si quidem eam sequendo semper prudenter humano more, ut supra sæpe dictum est, operabimur.

6. At ex hac sententia sequuntur sequentia incommoda. Primò, si hodie sit jejuniij dies, cras verò sit dies Dominica

Dominica, & audita hora mediæ noctis comedat quis cetera, utpote in tempore pertinente ad diem. Dominica sequentem, ex vi probabilioris, quam facit prædictum horologium, certe peccatum non committet, quia sequitur opinionem probabilem, quam facit quodlibet horologium; quod non clare constat esse falsum. Hic idem audit, post quadrantes, aliud summe horologium dans signum ejusdem mediæ noctis, possit hinc conformare, sequendo opinionem probabilem, quam facit hoc secundum horologium, ac dicere, comedam prædictam pertinuisse ad diem præcedentem, sed pro die Dominico esse prorsus jejunium; ad proinde posse recipere Sacram Eucharistiam. Ita Ioan. de Lugo l. 2. n. 46.

7. Secundò, si quis, audito primo horologio dante signum mediæ noctis, Sacram faciat, (suppono hunc habere privilegium celebrandi statim à mediâ nocte,) & illo absoluto audiat aliud horologium signans eandem noctem mediam, possit prætereundum juxta hoc horologium non celebrasse hoc die, sed præcedente, atque adeo iterum celebrare. Ita Ioan. de Lugo l. 2. n. 48.

8. Tertiò, in quadragesima possit quis audito primo horologio post mediam noctem prætereundum, pro die sequenti sequens opinionem illam, quod antea patet comestio- nis non sit peccatum mortale, sic idem ibid.

Postea vero audit secundum horologium, possit se hinc conformem reddere, ex tunc computare diem sequentem jejunij, ut possit deinde plenè comedere, prætextu quod in hoc die computato juxta secundum hoc horologium nihil comederit.

9. Quartò, Sacerdos, qui nondum recitavit Vesperas hodiernas providens parum abesse, ut detur signum mediæ noctis ab hoc horologio, potest se conformare alteri horologio, à quo prævidetur tardius esse dandum ejusmodi signum, & sic recitationem tantisper differre. At deinde dato signo mediæ noctis à primo, possit sibi persuadere se esse liberum à recitatione, quia juxta hoc primum horologium, quod nunc vult sequi, jam dies præcedens præterit, cui unus Vesperarum erat additum. Idem ibid.

10. Quintò, debet quis hodie dare ex justitia numerum aureum alicui, quod sit solus diei, ita ut, si intra diem non solvat non debeat duplumolvere sequenti die. Hoc posito: imminente sonitu mediæ noctis exigit creditor aureum, abnere debitor possit, quia vult expectare aliud secundum horologium tardius soniturum, at postea dato sonitu à primo horologio celerius, possit debitor dicere, sequor hoc primum horologium: atque adeo contendo transactum esse præcedentem diem, & sic me aureum numerum non debere. Idem ibid. n. 49.

11. Sextò, ex contractu cum Petro debes asserere equum tuum ab ipso intra hunc annum: sed ex alio contractu si absteris transacto anno, debes illi dare centum aureos. Hoc posito; ultima die anni post mediam noctem juxta primum horologium auferis equum à Petro, debes ergo centum, quandoquidem abstulisti equum incepto jam secundo anno; Sonat deinde secundum horologium aliquantò tardius sed postquam equus fuit à te ablatum, posses dicere, Amice nihil debet, quia sequens opinionem probabilem hujus secundi horologii non absteri equum in sequenti, sed in præcedenti anno, in quo ego non poterim ex vi prius contractus, penam tamen solvendi centum non incurri; nā pena solvendi adest in secundo contractu. Idem ibid. n. 53.

12. Septimò, Si quis subiaceat voto hodie jejunandi, amplecti possit opinionem probabilem, quæ affirmat licere votum propria autoritate commutare in æquale: commutat ergo sibi dictum jejunium in certam elemosynam, & sic impunè frangat jejunium; Possit deinde amplectens opinionem probabilem affirmantem non licere votum propria autoritate commutare in opus æquale, possit inquam, non elargiri elemosynam: & qui jejunium jam invenitur fractum irreparabiliter, liber etiam esset à jejunio: ex Bagdi num. 5. s. c.

Part. I.

13. Octavò, Si jejunandum in vigilia cujusdam Sancti, sit autem probabile hodie esse vigiliam, sit item probabile esse cras; possit quis dicere: Hodie nolo jejunare, quia jejunabo cras, quando est probabile esse onus jejunandi, & ex hac probabilitate liceret ei hodie comedere. Cras deinde possit dicere: hodie nolo jejunare, quia est probabile heri fuisse jejunandum, quare possit hodie plenè comedere, & sic vigiliæ jejunium effugere. Ex de Lugo l. 2. n. 50.

14. Nonò, Sacerdos, meridiæ jam imminente, die festo, dicat: Sequor sententiam docentem posse celebrari sacrum paulò post meridiem, & sic à Sacro tantisper sine peccato supersedeat; possit mox, post meridiem, variare opinionem, ac dicere: Sequor contrariam sententiam asserentem illicitum esse celebrare Sacrum à meridiæ, atque ita, eo die festo possit Missam non celebrare, nec, ut supponimus, audire, quia Missa non adest: de Lugo l. 2. n. 51.

15. Est probabilis opinio: Testamentum factum sine requisitis à lure esse servandum in foro conscientie, tum quo ad hereditatem; tum quo ad legata, & est probabilis etiam opinio servandum in eodem foro non esse. Iam sit Petrus hæres ex dicto testamento, possit, sequens opinionem docentem illud testamentum esse validum, retinere hereditatem, sed insuper, sequens opinionem aliam asserentem illud non esse validum, possit negare legata legatariis, & sibi eadem retinere, quod videtur absurdum. Lege Sanchez in conf. l. b. 4. cap. 1. d. 14. latè.

16. Ut hæc incommoda ab universali doctrina summo octavo data vitentur, afferunt varias distinctiones, limitationesque prælaudati Doctores: ita ut operosum valde sit vel mediocriter docto Confessorio dignoscere in particularibus eventibus, quandonam militet universalis doctrina, quandonam limitatio: experiamur, ergo nos, An, superis aspirantibus, possumus duarum Regularum lucem facilem terere, atque expeditam viam.

17. præmitto opinionem quampiam prædictè probabilem esse, duplici modo posse, altero independenter, altero dependenter proximè à nostra voluntate. Quod, v. g. hoc vectigal sit probabiliter justum, vel probabiliter injustum, unde probabile fiat, posse, vel non posse illud defraudari, vel exigi, non dependet à nostra voluntate, sed ex natura, & circumstantiis tributorum propriis. At, quod quadrans, v. g. ille temporis inter pullum primum, & secundum horologii fluens pertinet ad diem sequentem vel præcedentem, à mea voluntate dependet proximè, & immediate, nam propter incertitudinem horologiorum, probabilius tamen, possum non recipere, & possum recipere illud tempus pro die alterutro, ut mihi libuerit. Dico, (immediate, & proximè) nam si ego ex hoc territorio, v. g. ubi adest obligatio jejunandi, me transferam in locum, ubi ejusmodi obligatio non adest, unde me probabiliter liberem à jejunio, à me quidem dependet translatio, sed non proximè à me habetur probabilitas; habetur enim hæc immediate à loco exempto, ad quem me liberè contuli.

18. His positis, facilis, expedita, & brevis sit prima Regula: Nunquam nos posse opinionem probabilem semel electam relinquere, & aliam quamvis probabiliorē, in eadem occasione amplecti, quando probabilitas à nobis immediate, & proximè dependet. Ratio regulæ est, quia sic in eadem occasione possemus dare, & tollere probabilitatem, quod esset simul ædificare, & destruere quo nihil absurdius.

Hinc in casibus Vectigalis, Famæ, & æquivocationis in judicio positus num. 1. 2. & 3. licet bit (nisi obstat secunda regula, quæ tamen in his tribus eo modo quo allati sunt, non obstat, ut iterum mox num. 21 dicam) licebit inquam in eadem occasione, & materia variare opinionem; quia probabilitas in his materiis non dependet immediate à nostra voluntate, sed à natura Vectigalis famæ, ludicii. Contra, in eventibus variorum horologiorum positus à num. 9. usque ad 14. & in illa

C. voti

voti commutatione posita *num. 15*. quia probabilitas immediatè à nostra electione dependet; nequaquam licebit.

19. Secunda Regula. Quando probabilitas à nobis immediatè non pendet, in eo tantummodo casu nequit variari in eadem occasione sententia, quòd propter aliquam circumstantiam apparet ratio, quæ reddat huc, & nunc alterutram prædictè improbabilem, in aliis enim casibus poterit: id ut facilius intelligas, meminissem ex supradictis §. 3. n. 12. debes, aliquid esse speculativè probabile: quòd in particulari hic, & nunc, seu prædictè propter aliquam supervenientem rationem est improbabile. Probabile est, v.g. valde conferti Baptismum per illam formam: *Ego te baptizo in nomine Genitoris, Geniti, & procedentis ab utroque*, at proximè propter illam rationem, cum certum possis Sacramentum conferre proximo conferas quòd aliquam continet incertitudinis formidinem, omnes *supra*, §. 4. n. 10. conclusimus, proximè & in ordine ad proximum non esse sic Baptismum conferendum. His in memoriam redactis, exemplo hæc secunda Regula probabitur simul, & fiet manifesta. Probabile est votum, v.g. m. i. jejuniij posse authoritate propria in opus æquale à me commutari, probabile item non posse: atque hæc ex natura, & circumstantiis voti, non verò ex nostra libertate.

20. Dico, in hoc casu, posito quòd elegerim sequi opinionem affirmantem, posse jejuniū à me commutari, amplius non liceat mihi in eadem occasione sequi negativam, quæ asserit non posse, quia nunc adest clara circumstantia quæ reddit hic: & nunc improbabilem hanc negativam: circumstantia autem est obligatio certa, quam ego habeo servandi vel ipsam votum, vel id, in quòd legitime sit commutatum, quæ obligatio cluderetur, si fieri illa variatio opinionum in eadem occasione posset. Pari modo si ego centum tibi certò debeo, non possum per mutationem opinionum quantumcunque alias probabilium, ea tibi denegare, quia hæc particularis circumstantia certi debiti, id omnino modo dicto, prohibet.

21. Ex his habes, quia prima regula officit sex primis incommodis relatis *n. 6*. & secunda officit octavo, & nono *n. 13*. & 14. allatis, ideo negamus in omnibus his novem, & similibus casibus excipi sine peccato posse in eadem occasione mutationem opinionum: At verò quia in casibus relatis *n. 12*. & 13. ibi referuntur, atque in similibus, nova ex his regulis abstat, ideo tunc, etiam in eadem occasione, materiaque licitam esse hujusmodi mutationem concedimus.

22. Denique in casu relato *num. 15*. de Testamento minus solemni, dico ibi obitare secundam Regulam; nam posito quòd acceptas tanquam validum illud testamentum, obligaris acceptare omnia quæ in eo continentur, ergo posita tua acceptatione ponitur obstaculum, ne aliam optionem amplecti valeas. Antecedens manifestè probatur, quia illud testamentum se habet quo ad omnes sui partes per modum unitus & indivisibiliter ratione unius ultimæ voluntatis Testatoris cadentis super hereditatem, & ei hereditati connexa legata. Vel ergo juxta forum externum rejiciatur totum Testamentum, vel si à te in foro interno recipitur, recipi totum necesse est, secus eadem una voluntas Testatoris à te recipitur, & non recipitur, quo nil absurdius.

Vnde habes legata prædicta legatariis omnino à te deberi, siquidem neque ea tibi potes retinere, nec Hæredi ab intestato dare, nec Testamentum à te acceptatum, quòd, ut probavimus, quo ad omnes sui partes acceptari à te debet, legatariis esse danda disponit.

23. Scio Thomam Sanchez in *conf. 4. c. 1. d. 14. n. 11* sic docere: *Nota quòd hæres in minus solemni testamento non potest retinere hereditatem, & nolle solvere legata, quasi utens una opinione, quòd ad retinendam hereditatem, & utens alia quòd ad resolvendam legata. Ratio est, quia sententia quæ dicit non deberi ea legata, non ea, applicat sibi, sed*

*hæredi ab intestato. Item, quia ubi semel vult uti illo testamento tanquam valido, retinet omnia ejus legata implere scilicet vel danda legatariis vel hæredi ab intestato. Scio inquam hæc, & inter ceteris quidem non dissentio, sed non approbo hoc postremum: Vel dando hæredi ab intestato, nec enim id non approbare posse facit ratio modò dicta, quàm si Sanchez attulisset, is enim solus dixit: *Ubi semel vult uti illo Testamento, teneatur omnia ejus legata implere*, nec hujus dicti rationem attulit) quam, inquam, si attulisset, advertisset ea legata non posse dari hæredi ab intestato & colligitur ex ipsa doctrina Sanchez, nam si eo ipso, utens illo testamento teneatur implere omnia legata, quò modo poterit ea negare legatariis, & dare hæredi? sanè si hoc posset, convinceretur non teneri ea legata implere.*

§. VI. De Conscientia dubia.

1. **R**ecole quæ dicta sunt §. 1. *num. 5*. ut quid sit conscientia dubia, nescias, ne scilicet ea, quæ hic dicuntur, cum conscientia probabili, quæ hæctenus explicata est, confundantur.

Secundæ operans ex conscientia dubia.

2. Peccare secundum qualitatem peccati, de quo dubitat, si possit de rei veritate doceri, & non curet, certum est apud omnes: ita Vasquez, Thom. Sanchez. alique apud Ioan. Sanch. *d. 4. c. 1. n. 2*. quia qui dubitat, an hoc in his circumstantiis, sit peccatum, necne, & operatur, dubium non deponendo, videtur parum curare, an id, quòd agit peccatum sit, necne, ergo elegit eam actionem indiscriminatim sive bonam, sive malam; ergo, quantum est ex se jam infestam malitia.

3. Dixi (in his circumstantiis) ut notarem nihil tibi nocere dubium aliquod speculativum, seu in genere; si non addit hic, & nunc prædictè, & proximè ad actionem Sic Vasq. *p. 2. d. 6. c. 1. n. 2*. Th. Sanchez *lib. 2. de mat. c. 4. n. 3*. & in *dec. 1. c. 1. n. 10*. Ioan. Sanchez *d. disp. 4. 1. Potes*, v.g. dubitare, an labor re die festo sit licitum, atque hoc dubium est in genere speculativum: at non dubitabis, sed rectè estimabis. Modè tibi propter pauperitatem, licere laborem; quòd est iudicium practicum, per quòd rectè deponitur dubium illud in genere, quòd alibi satis explicatum est.

Ut deponas ejusmodi dubium in genere, debere tibi aliquod affulgere, per quòd tibi licet illud deponere, ut in casu dicto est pauperes, secus temere deponere: *supra* in simili dictum est §. 2. *n. 9*.

Sed quid facies, qui diligentiam apponere non valet ad deponendum dubium, vel ea posita, nihil invenit, quòd dubium avertat? Respondet tunc illud, quòd est tutius, est eligendum, pro hoc enim casu maxime ex illa regula *In dubiis tutior pars est eligenda, C. illud Dominus, de Clerico excom. c. Azot. p. 1. lib. 2. cap. 16*.

4. Sed quid, si quòd tutius est, discernere nequeas, & ex alia parte urgeat opus faciendum? Dubitas, v.g. an in hoc die festivo, propter pauperitatem, laborare tibi sit concessum, nec habes qui te de veritate doceat, dum te interim fame torqueris; similiter si instent duo præcepta, v.g. audiendi Missam, & assistendi graviter ægrotanti, dubites autem quòdnam sit urgentius præceptum, carereque magistro, quid docere te possit, quid tibi faciendum?

Respondeo. Facias quòd tibi magis expediens, in Domino, ex *c. duo mala, & dist. 1. & c. cap. Nervi testicularum*, attentis omnibus, videtur, quòd si adhuc anceps fueris, fac illud quòd tibi placuerit; cum enim non sit major ratio de uno, quam de altero, quandoque elegeris, ratum coram Deo erit. Quid si adhuc per ignorantiam putes, quòdlibet, quòd eligas, esse peccatum? Respondet: Nullo tunc committi peccatum, dixi *supra*, §. 1. *n. 7*. & 8. Eadem Cast. *1. 1. n. 1. d. 3. p. 1. m. 7*. citans Thom. Sanch. Hæc in universum: ceterum ex mox dicendis multa

multa habebis, per quæ quod magis in similibus dubiis
eligere tibi liceat, expediat cognoscere.

Explicatur illa Regula: In dubiis melior est
conditio possidentis.

In materia Iustitiæ.

5. Commis doctrina resolvit dubitantem, utrum
res sit sua an aliena, si facta morali diligentia, dubium
evincere nequeat, tunc statim pro possidente bona fide
illamque alienare posse, consumere, &c. juxta regulam
ab omnibus receptam: In dubiis melior est conditio possi-
dentis. Vide Ioan. Sanch. d. 43. n. 12. aliosque citatos pas-
sim apud Dianam p. 4. tr. 3. n. 32. Ratio præcipua sit, quia
possidens habet duos titulos, unum dubium, eundemque
valde exitum, id est, suspensionem rei proprietatis ad se
pertinet, & in hoc convenit cum alio non possidente, ut
supponimus: alterum verum, & sine controversia, id est,
certitudinem, quia possidet, quo titulo jam alter caret;
ergo ipse possidens semper prævalebit. Vide quæ in hanc
rem dicenda sunt infra, §. 7. v. Restitutio, & v. Furtum, &
c. Damnum.

6. Si forte rem à te sic possessam alicui vendas, pri-
mo monere de dubio eumentem debes; ita Ioan. Sanch.
lib. 1. cap. 1. p. 1. n. 13. licet enim vendas rem
tuam secundum præsentem iustitiam, subest tamen pe-
riculum, ne certo tempore domino, redemptor amit-
tat. Secundo debes vendere minoris, quia vendis rem
conteratam timore, ne appareat dominus, quinque sibi ven-
dicet. Si tamen moraliter es certus dominum non com-
paratum, ab utroque onere liberaberis, quia ea certitu-
dine morali posita, nihil damni cecidit ementi.

7. Quid in dubio sit melior conditio possidentis, ve-
rum est, etiam si magis propendat ad putandum, seu (ut
rectè aliqui loquuntur) ad suspicandum rem ad alium
non possidentem pertinere; modò hæc propensio (quia
valicet sit ex levi ratione) sistat juxta limites dubij, ita
Valquez, Salas, Thom. Sanch. c. 1. Castro Palcos citante
t. 1. n. 1. d. 3. p. 2. n. 11. Ratio est, quia certa possessio præ-
ponderat rationi cuique, quæ sit intra terminos dubij.

Quod sit ratio transeat ad probabile: non possidenti
danda res est, à Iudice: non autem autoritate propria
potest illius possidentem spoliare, quia ad dictum spo-
lium à privato intentandum contra possidentem, requi-
ritur certitudo moralis, ut ex dictis de opinione proba-
bili constat.

8. Illa tamen æquivocatio est hic fugienda. Si enim,
v. g. certus sis te debere centum Paulo, dubitas autem,
An illa ei solveris; quamvis tu dictum centum possideas,
non propterea eximeris ab eis solvendis, ita Sanch. uter-
que Sanch. alique apud Dianam p. 3. tr. 3. ref. 3. Ratio est,
quia nunc contra tuam possessionem pecuniæ prævallet
possessio actionis debiti, quam Paulus habet contra te:
certum enim est quod debeas, dubium quod solveris;
ergo debitum, seu actio debiti contra te prævalet.

9. Id quod in materia iustitiæ verum est, ex Merola
t. 1. d. 3. c. 3. n. 65. etiam si non solum debitor, sed cre-
ditor dubitet, nam debito sit satis factum (quidquid
alij cum Tanner. 1. 2. dist. 1. q. 6. d. 4. n. 49. sentiant) nam
semper vincit certitudo debiti: Layman l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4.
n. 42. quem sequitur Dian. l. c. (certè non improbabili-
ter) putat tunc satisfieri, si solvatur pars juxta quanti-
tatem, & proportionem dubij, quia æquitas non paritur,
ut debitor exponatur periculo solvendis bis. Probabili-
ter quidem, sed adhuc contra Layman dici posset, nec
æquitatem pati, ut creditor certo exponatur periculo, ne
sibi totum, sed solum pars solvatur. De hac re iterum re-
dibit sermo §. 7. v. Restitutio: ubi multa hac pertinen-
cia congruemus.

In aliis materiis à Iustitiæ.

10. Quamvis aliqui negaverint, ut Sotus in 4. de
Par. 1.

iustitia, quæst. 5. art. ultim. versus finem, Arag. 2. 2. q. 62.
art. 1. tract. de domino. Iam hodie probabilissimum est
etiam in alijs materijs, verbi gratia, Religione, Obe-
dientiæ, Temperantiæ, &c. meliorem esse conditionem
possidentis. Sic Thom. Sanch. lib. 2. matrim. d. 41. n. 32.
& lib. 4. in Dec. cap. 10. num. 11. sine, alique. Est certus,
verbi gratia, Sacerdos quod confingatur præcepto sive
Obedientiæ, sive Religionis de recitandis horis, du-
bium autem an recitaverit, dico, quia certa est obliga-
tio, dubia recitatio, meliorem fore conditionem præ-
cepti, quod veluti habet possessionem obligandi Sacer-
dotem: æque adeo Sacerdotem obligari ad recitandum.
Ratio est eadem, quæ dicta est, num. 5. hic proportionali-
ter applicanda.

11. Illud igitur solum, & quidem difficile hic expli-
candum est, ex quibusnam conjecturis, seu quæ ratione
mihi constare poterit, ex qua parte sit possessio. Quid-
quid autem alij, ut Sotus lib. 7. de iustitia, quæst. 3. art. 2.
Thom. Sanch. lib. 1. in Dec. cap. 10. num. 13. asserant, qui
quidem regulam generalem dare, quamvis velint, non
possunt: dico debere in varijs materijs vario modo
rem definiti: nam propterea quia interdum in pluribus
materiis Doctores discrepant, ex qua parte se teneat
possessio, ideò discrepant in resolutionibus; id in exem-
plis tum pro materia iustitiæ, tum pro alijs materijs, quæ
subdam, apparebit.

§. VII. Percurruntur ea in quorum dubio
prævalet possessio.

O perosum id ita est, & prolixum (quippe per om-
nes ferè materias est percurrendum,) ut integrum
merito volumen exposcat. Satagam tamen per Alpha-
beti ordinem, quo facilitati legentium consulam, ea
quæ solent passim occurrere ad compendium ratio mo-
re, conferre: Prosper aspice Deus. Neque memini con-
trarium esse suspiceris, qui fortè animadvertat me in-
terdum aliquam sententiam approbare, quam alias non
sum amplexus; id enim tunc solum facio, quando utra-
que sententia probabilis à me iudicatur, quod non est
mihi adversari, sed docere potius sententias illas posse ad
libitum tunc excipi.

A

Abortus. Vide v. Casus & Confusio reservate, & verb.
Irregularitas.

Abolutio à peccatis, à censuris, ab irregularitate
Vide ibid. & v. Confessio.

Abolutio ab hæresi dubia. Vide v. Hæresis Ab hæresi
dubie externa. Vide infra, lib. 2. cap. 1. §. 8. n. 4.

Actor. Vide v. Lis movenda.

1. Advocatus. An is possit patrocinari, in causa
dubia, concedunt aliqui, alij negant, alij denique
distingunt inter causam civilem, & criminalem: ego
breviter sic statuo. Si Advocatus prævidet rem licet
non possit evinci, posse tamen, saltem semiplenè pro
suo cliente probari, & universum si advertit, causam
dubiam esse, & controversiam, potest ejusmodi causis
patrocinari, quia hujus generis cause in Republica uti-
liter agitantur, & posita ea probabili spe, non impru-
denter Advocatus se gerit. Ita apud Layman lib. 1. tra-
ctat. 1. cap. 5. §. 3. numero 17. Vide §. præcedentem §. nume-
ro 14. ubi monendum esse clientem diximus: nam id
multò magis hic esse faciendum adverteo. At si nihil
speret, non poterit initio; Solum poterit inceptam cau-
sam, in uno duntaxat casu, defendere, quando nimi-
rum sit periculum, ne Actor, qui est ejus cliens, pœna
talionis puniatur; rationabile enim videtur, ut non reji-
ciatur ab Advocato cliens, si defendi in hoc eumque
potest.

2. Si actor (velit nolit Advocatus) accusare velit,
vel jam accusaverit, tamen nullum jus videatur habe-
re; posse illi Advocatum patrocinari, sentit Caramuel
lib. 3.

lib. 3. *Theol. mor. n. 1470*. nimirum quantum per leges licet; quia non apparet (inquit) quare prudens Advocatus debeat desistere accusatorem temerarium, & cur non possit illi facere, quantum licet per leges: in tali tamen casu actor ad expensas dammandus, haecenus ille.

Verum hac sententia mihi probari non potest, quia si Advocatus videt actus temeritatem, qua ratione cum illa cooperari sive incipiendo, sive prosequendo licite & sine obligatione restitutionis potest?

3. *Atas, seu Anni*. Si dubites, an expleveris annos viginti & unum, non teneris ad jejunia Ecclesiastica, quia libertas, qua per totum tempus antecedens certe gaudes, non potest tolli à præcepto dubio, de quo scilicet nondum constat quod obligare inceperit.

Contra si dubitas an expleveris annos requisitos ordines, vel beneficia, vel matrimonium non potes licite ad ea admitti, quia certa obligatio ætatis requisita non potest vinci à dubio, quo laboras provectionis ætatis. Sic Ioan. Sanch. d. 43. n. 7. quo ad *matrim.* Vide Tom. Sanch. lib. 7. d. *matrim. d. 104. n. 4.*

4. Pari modo discurrendum in dubio de annis sexaginta requisitis pro exemptione jejunij, prævalet enim obligatio, si sis dubius an ad illos pertingas. Quod si ad beneficium, ordinemve admittis facti, & post eorum possessionem incipis dubitare de annis, sanè tunc prævalet possessio beneficij, ordinisve.

5. Si quis certus est de voto, dubitans autem an emisit ante annos, quibus possunt vota irritari à Patre, poteritne irritationem obtinere? hac difficultas supponit Patrem posse vota filij irritare etiam post multos annos; sed certe personalia emissio ante 14. annum; at realia etiam, emissio ante 25. de qua te infra suo loco. Nunc autem respondeo ad difficultatem satis probabiliter posse. Ita Ioan. Sanchez, Diana, Villalobos, apud Caramuel in *Theol. mor. num. 1378*. Adde Suarium, quem sequitur, & citat Thom. Sanch. lib. 4. in *Dec. cap. 3. n. 2*. Ratio vera esse debet, quia prior est minor ætas, deinde major: ego, donec constet te esse majorem, potes te gerere ut minorem, atque adeo irritationem ejusmodi legitime impetrare.

6. Illud in universum tene: quando dubium est, An pueri rationis usum habeant, præsumendum esse habere, si septennium compleverint: Secus, antea; Ita Diana p. 4. tr. 3. ref. 52. quia præsumptio est defuncta ex communiter contingentibus: communiter autem contingit, ut post septennium affulgeat rationis usus, non vero antea: Immo (addit huic doctrinæ Caramuel loc. cit. n. 2389.) hic non videtur dubium, sed probabilitas, ubique non probetur contrarium; nam hæc consequentia: Ferè omnes septennes usum habent rationis: ergo etiam Petrus: videtur probabilis, & debere rationibus fortibus elidi, quare si nulla ratio contra eam militet, videtur moraliter certa.

7. Quod si certus sis, te vovisse, & dubitas an voveris ante septennium, quando non eras certus usum perfectum rationis habuisse, obligaris ad votum ex Sanchez, lib. 4. in *Dec. cap. 1. n. 14*. & 15 quia constat de promissione, dubitatur de excusatione. Verum puto cum Castro Palao l. tr. 1. d. 3. p. 1. n. 4. esse probabile te non obligari, quia tunc non constat de promissione, si quidem cum dubitatur, an affuerit perfecta deliberatio, dubitatur de constituyente essentiali promissionis, atque adeo de promissione. Quod si certus es te vovisse, dum usum rationis haberes, quamvis sis incertus, num expleveris septennium: obligaberis ad votum; ad voti enim validitatem sufficit usus rationis.

8. Item non obligaberis si certus sis te vovisse ante septennium, in quo ratione non utebaris, sed dubius an postea ratum illud votum habueris. Ratio est prædicta, quia possidet tua libertas certa contra ratificationem dubiam.

9. Quid in contractibus? Respondeo cum Caram. lib. 3. *Theol. mor. num. 1477*. Ante contractum initum, si dubites an minor habeat annos sufficientes, judicandus

est non habere, quia possidet minor ætas: post contractum bona fide factum standum pro contractu, quia semper præsumendum pro valore Actus, ut in simili dicitur. infra. v. *Differensio*, num. 5.

10. *Agere*. In dubio an quis egerit nomine proprio in alieno, præsumitur egerisse nomine proprio, quod prius est alieno: sunt tamen aliquæ exceptiones, quas lege apud Riccium p. 2. decis. 139.

11. *Agere filium dubium*. Si dubitetur de duobus, uter sit Pater hujus pueri, quis debet illum alere? Respondeo plures apud de Lugo tom. 1. de *just. d. 63. sect. 2. à num. 19*. Caramuel lib. 3. *Theol. mor. n. 1368*. communiter ajunt dividendos esse sumptus, & quidem à diutiori plus contribuendum. Quod si alter deficiat, alterum obligari contendunt ad sumptus integros, ne scilicet proli deficiant alimenta. Ratio potest esse, quia necessitas prolis alendæ certa est, debium vero quoniam debeat, dividantur igitur sumptus pro rata dubij: Verum cum de Lugo l. c. num. 4. probabile est in rigore justitiæ neutrum debere alere, ejusmodi dubium filium, quia uterque est in possessione antiqua, suæ libertatis, nec obligatur se credere debitorem prolis, nisi se debitorem esse constet. Proli, inquam, nam, an alteri, vide omnino apud de Lugo citatum. Quid sit probabile (id supponamus,) unum ex duobus esse verum Patrem?

Respondeo: nec obligari puto, quia in hoc casu, esset etiam probabile contrarium, id est, ipsum non esse verum Patrem; poterit ergo huiusmodi posteriori probabiliter se ille conformare.

B

1. *Baptismus*. Quoties prudenter dubitatur, quocumque tandem dubio sive juris, sive facti, an quis sit rite baptizatus, iterum sub conditione baptizetur. Ita Castro Palao parte 4. tract. 19. *disputatione unica, part. 13. num. 4*. licet enim in aliquibus casibus præsumptio sit pro Baptismo, ut communiter evenit in infantibus apud Christianos (nam apud Infideles, est præsumptio in contrarium) tamen tanta ejus necessitas debet, sic urgente charitate, vincere omnes præsumptiones. Dixi (propter dubitationem) nam dubitatio debet esse rationabilis, secus, quia nemo sit metaphysicè certitudinem sui Baptismi, cum semper possit dubitare, An minister habuerit intentionem baptizandi, An protulerit verba formæ, & similia omnes iterum essent baptizandi; Nam propterea infantes expositi in Terris Christianorum (si inveniantur scriptura, vel aliquid testimonium eorum Baptismi) non sunt baptizandi: sunt autem, si non inveniantur; quia nimirum ibi imprudenter, & temerè, hic prudenter dubitatur. Ita Suar. tom. 3. in 3. p. d. 1. sect. 2. Bon. mox citandus n. 39. Parique modo Infantes Christiani, quos Infideles rapiunt, si non sint signa moraliter certa fuisse ante baptizatos, baptizandi sub conditione erunt, &c. Ita Bonac. de *Sacr. d. 1. q. 2. p. 1. num. 39*.

2. Si quando nascantur duo gemelli ita monstruose juncti, ut dubitetur utrum unus sit homo, an duo, erit expectandum, ut ipsa ætate res melius dignoscatur, si non brevi futura non timetur: nam si timetur, baptizentur absolute tanquam duo, existentibus certis signis indicantibus esse duos, quale esset unum vigilare, altero dormiente. Secus, unus, qui apparet principaliter, absolute, sub conditione alter baptizandus erit. Ita Layman. lib. 5. tract. 2. cap. 6. q. 6. Castro Palao l. c. part. 6. num. 4. lege etiam Comitolum in *Resp. lib. 1. quest. 8*.

3. Quoniam verò Infantes Gentilium ante rationis usum, & mortis periculo non urgente, baptizare non licet, sine consensu unius saltem ex parentibus, quaeri potest, quid si dubitetur de usu rationis, & puer Baptismum deposcat invito utroque parente? Aliqui negant, ut Henriquez in *sum. lib. 2. cap. 25. num. 3*, quia possidet rationis carentia, atque adeo sunt certi in morte, stare,

ergo erit, si omnibus expensis nihilum qualitate, seu pretio rei, distantia domini, difficultate recuperandi, &c. non possit conjici, an dominus recuperare nolit, atque adeo an verè sint derelicta? Respondeo esse iudicanda domini, atque adeo non derelicta. Ita Bonacin. *disp. 1. de restitutione in gen. quest. 3. p. 5. num. 3.* Ratio est quia prius est ea bona esse domini, & deinde esse derelicta, ergo in dubio praevalet possessio, quæ est prior, nempe esse domini.

Castitatis Forum. Vide Forum, num. prescriptum 7. & a num. 12.

Casus & censura reservata. Certum est, quod commississe peccatum, sed dubium siue juris, siue facti est, an id sit reservatum, censensum est casus reservatus? v.g. certo scio, me propinasse venenatam potionem puellæ gravidæ, sed ponamus dubium esse, An abortus sit à lege reservatus, quod est dubium juris. Vel ponamus me dubitate, an deliberatè venenum dederim, Vel an in quantitate sufficienti ad mortem inferendam, Vel an fortis fuerit animatus, quæ sunt dubia facti, eritne ejusmodi propinatio casus reservatus? Idem queritur de censuris, quando dubium est an sint reservatae.

Respondeo cum Merolla *tom. 1. disp. 3. cap. 3. d. 2. n. 366.* de Lugo *de pen. d. 20. sect. 2. num. 18.* alique persuultis. Non erit: multò minus, si quæ diximus esse dubia, essent probabilia, quoad carentiam reservationis. Ratio est, quia reservatio est odiosa, & restringenda: cum ergo possideat, carentia reservationis, (prius enim est casum non esse reservatum, & postea esse,) non potest amoveri à superveniente dubia reservatione.

2. Hinc puto cum Thom. del Bene de Immunitate Ecclesiastica, *dub. 4. subsect. 3. subcoroll. 10. num. 9.* casus in Bulla Cœnæ dubios non esse etiam intra Italiam nunc, post secundum Clementis VIII. decretum, reservados, quia saltem rationibus hinc inde discussis, probabile est Clementem moderatum esse prius decretum, quod casus Bullæ Cœnæ dubios reservabat.

3. Si tamen certò constaret Pontificem voluisse aliquem casum, vel de jure, vel de facto dubium reservare, is certè esset reservatus, nec mirum: quia tunc certò constat de reservatione. Hoc pacto Pontifex Extravag. *percellis*, apud Molinam *tom. 4. tract. 3. de iustitia, disp. 57. num. 2.* Bonacin. *tom. 3. de censuris in partic. d. 2. quest. 3. p. 6. sect. 5. num. 8.* voluit, ut percussio, de qua dubitetur levissime sit, an mediocriter, medicis reputaretur, & consequenter esset Pontifici, perinde ad gravis reservata: Sed id, ut dixi, jam certò propter eam Pontificis voluntatem constat: nos verò loquimur, quando res dubia est.

4. Iam verò si certus sim hunc casum esse reservatum, sed ego Confessarius ambigam, an ista potestas ad illud se extendat, poterone illud absolvere? Respondeo fortè diligenter esse distinguendum, cum Caram. *lib. 2. Theol. moral. n. 1330. & n. 1347.* Si enim dubites an expiraverit tua potestas, quam certò scis te antea habuisse, potes illud absolvere. At verò si dubites, an tibi concessa fuerit ejusmodi potestas, quia, v.g. Prælati verba concessionis subobscura fuerint, non potes. Ratio est, quia ibi possidet potestas, quæ à superveniente dubio non est infringenda: hic possidet carentia potestatis, quæ ab insurgente dubio de concessionem tolli non potest.

1. *Censura.* Si dubites siue per dubium juris, siue facti, an lata sit contra te, vel à te incurta excommunicatio, suspensio, irregularitas, uno verbo, censura (præter irregularitatem ex homicidio injusto, de quo suo loco, verbo *Irregularitas*) vel quolibet alia pœna, si facta debita diligentia, non potes veritatem assequi, non obligaris te gerere, ut censura, vel alia pœna innodatum, quia possidet sua libertas, & incurtus est dubius. Ita Sanch. Bonac. quos citat, sequiturque Merolla *tom. 1. d. 3. c. 3. Coroll. 17. num. 201.* Caramuel. *lib. 3. Theol. moral. n. 1938.* Layman,

lib. 1. tract. 1. cap. 5. §. 2. n. 28. Vide quæ dicam V. *Leges, & V. Præcepta.*

2. Hunc in dubio, de quo Caram. *n. 1404.* An censura sit lata vel ferenda, ferenda præsumatur: In dubio, an verba continentia censuram, nullam continent; In dubio, an quis Clericus percussit, vel an percussor sit publicus; non est vitandus: In dubio, an Superior sit legitimus, præsumitur, de quo Merell. *ibidem num. 266* si non sit in possessione superioritatis, censuram legitimè fulminabit, unde ea à prætenso subditi non incurretur. In dubio, an impleta fuerit conditio, sub qua fortè censura fuit lata, iudica non esse impletam, ita Merolla *ibidem num. 207.* Ratio horum est, quia libertas, quæ in sua residet possessione, quando magis valet jugum excutere, potest. Adde odia esse, restringenda, favores ampliandos, verba legis duplicem sensum ferentis benigniori sensui addicenda. Ita Caram. *n. 1403.*

3. Si dum rationabiliter dubitas, negligis veritatem inquirere, peccas; & ut censura affectum te gerere debes: quia tunc mala fidei possessori assimilaris. Vide *infra v. Restitutio, in simili.*

In dubio an absolutus fueris ab excommunicatione, suspensione, interdicto, &c. debes te ut ut non absolutum gerere, quia verba est censura, incerta absolutio. Ita Sanchez. Bonacin. Layman, cum Merolla loco *suprà citat.*

4. Si certum sit latam esse à Iudice contra te excommunicationem, seu censuram, quamlibet, sed facta diligentia dubitas an fuerit iusta, vel an ex causa sufficienti, vel an solum voce tenus, vel an servato modo requisito ad validitatem, vel an præcesserit ante ejusmodi sententiam appellatio, unde & nulliter sit lata, vel denique an à Superiore, qui, quamvis existat in possessione Superioritatis, dubitetur esse legitimus, multi, ut Merolla *ibidem*, Bardi *de conscientia, disp. 6. cap. 7. §. 1.* probabiliter censent debere te excommunicari vel censuram devinctum, quia in his omnibus praevalet ipsa excommunicatio, quam certò fulminatam esse constat, dubia autem sunt capita nullitatis. Ego verò, & fatear in foro externo te in his esse iudicandum à Iudice, propter jura *C. cum tu, de rest. & arch. & alibi*, faventia presumptioni talium censurarum, cujus contrarium probare pertineret ad reum, & donec non probas, sententia est subijciendus: tamen, si in foro conscientie, verè is reus, facta diligentia, dubitet in prædictis, verè dubitat, an innodatus censura existat, ergo cum certus sit de possessione suæ libertatis, non poterit à dubio censuræ vinculo colligari.

Vide quæ dicam verbo *Subditus, & verbo Leges.*

1. *Clericus.* Quidem à Iudice seculari captus fuit, nunc verò dubitatur, an is Clericus sit: quis rem deperdet, Ecclesiasticus Iudex an secularis? & donec res decernatur, debetne secularis Iudex illum Ecclesiastico tradere?

Respondeo. Si id consideres præscindendo à sacris Canonibus. Secularis decerner, nec delinquentem Ecclesiastico tradere, ipse enim secularis est in possessione, & sicut si supervegiat dubium, an hoc prædium, verbi gratia, quod laicus possidet, sit Ecclesiæ, necne, non statim est tradendum Ecclesiæ, sed ab ipsomet Laico diligentia de veritate indaganda, præstanda sunt, & interim eo dictus Laicus non est spoliandus, ita in casu nostro. Sed sacri Canonibus *C. si Iudex, de sententia excom. in 6. & ibi Glossa, Covarr. in pract. q. cap. 33. n. 1.* Gutierrez. *lib. 1. pract. q. 6.* alique ex optima congruentia, ut persone sacre plus favetur, quam ejus bonis, meritò statuunt in hoc dubio de Clericali Iudicem Ecclesiasticum judicare debere, & interim delinquentem ad Ecclesiasticum Iudicem debere remitti. Cætera similia cum pertineant ad forum externum, hic exponere superdeo; videri apud Doctores citatos facile poterunt, quibus adde Carolum de Grassi. *effectus 1. Mol. 1. 4. tract. 3. d. 64.* Zerol. *in pract. V. Clericus ad 6.*

Clerici percussio Vide *Percussio Clerici.*

te concurrere: atque id fortasse est, quod modò asser-
bat posterior sententia. Ratio est, quia communiter, qui
consulunt, vel associant, sine dubio sunt delicti coope-
ratores.

3. Non inficior tamen, si adessent rationes effica-
ces, quæ certò probarent te nihil adjuvasse, vel respo-
nerent in vero dubio, ut si consilium tunc dederis, quan-
do homicida jam erat inimicus capitalis occisi, omnia
pararaverat ad homicidium, & similia, non inficior,
inquam, tunc te fore probabiliter excusandum, quia es
in vero dubio, an verè interfueris cooperatio tua.

4. Subadverto excusationem hanc facilitatem fore
in consilio, quam in associatione: quia associato sem-
per per se animum addit associato; nisi fortè socius sit,
puer, senex, infirmus, merus servus, &c. Disiuncti delin-
quentis, quò affirmet, se nihil fuisse à tua actione mo-
tum, nisi is sit fide dignus, vel nisi alia adsint admini-
cula, certitudinem excusationis non affert, ut meritò put-
tat Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 10. num. 44.

De Damno secuto ex mori debitoris. Vide, Debitor
morsus.

1. *Debitor morsus.* Debet Caius ex contractu cen-
tum Titio, qui Caius præfixo termino ea non reddit;
unde Titio damnum secutum est, oportuit enim, ut pro
suo victu pecuniam ad cambiam acciperet cum interesse
decem, v.g. aureorum. Quoniam autem est probabilis
opinio de Lugo de iust. tom. 1. disputatione 18. sectione 2.
num. 32. Titium nisi de eo damno præmonitus fuerit à
Caio (idem de lucro cessante) ad illud damnum resar-
ciendum non obligari, quia si admonitus fuisset, vel
solvisset fortasse, vel aliqua tandem ratione sibi consu-
lisset, quoniam, inquam, hæc probabilis est, istud
mihi certa sententia, questio subnascitur, si Caius du-
bitet, an quando fuisset admonitus, verè solvisset illa
centum, nec ne, & consequenter dubitat an occurrisset
damno secuto ipsi Titio, quæ tenendum, obligabitur-
ne ad dicta decem restituenda? Respondeo non obliga-
ri. Ratio est ducenda ex prædictis, sicut enim non debeo
præsumere delictum de proximo, sic, nec de me, unde
non debeo præsumere, me non fuisse soluturum. Adde
me esse in possessione mee innocentie, cur ergo præva-
lere debeat dubium de iniquitate: lege de Lugo loco ci-
tato, ex cuius doctrina idem confirmabis.

2. Sed quid si certus sum me (quia paupertatis mee
fatis eram conficius) non fuisse prorsus solutum? Re-
spondeo, te in hoc casu ex alio capite non obligo, tem-
pe quia ex mora Theologicè inculpabili, id est ex mora
admissa sine peccato mortali, qualis est propter pau-
partatem, probabile est non teneri quæpiam ad resti-
tutionem damni emergentis, vel lucri cessantis. Ita de
Lugo loco citato, à num. 34.

1. *Decima.* Si certus sis te privilegio gaudere Deci-
mas non solvendi: anceps autem, an privilegium exi-
mat à Decimis tua prædia extantia tempore, quo privi-
legium concessum fuit, an etiam ea, quæ postea acquisi-
visti, quid iudicandum? Respondeo si ejusmodi privile-
gium solum præjudicat ipsi Pontifici qui privilegium
concessit, cui nimirum soli deberent solvi decimæ, nisi
privilegium tibi concessisset, extenditur ad prædia ac-
quisita, quæ tunc est amplè privilegium interpretan-
dum, ut mox dicam V. *Privilegium.* At si præjudicat
tertio, v.g. Episcopo, Parocho, &c. quibus dictæ deci-
mæ debebantur, non extenditur, quia tunc ex ibidem
dicendis, strictè est interpretandum. Nota tamen extare
privilegium aliquibus à Summo Pontifice concessum,
ut illud extendatur ad prædia acquiranda, etiam si sit
cum tertii præjudicio. Lege decisiones Rotæ apud Pau-
lum Rubenum tom. 2. decis. 44. num. 5. & decis. 10. num. 2.
Verùm id ex Summi Pontificis indulgentia speciali est,
qui circa decimas, utpote bona Ecclesiastica, jus plenum
solus habet, nos autem loquimur abstractendo à speciali
privilegio.

2. Si certus sis te eximi à decimis solvendis, ambi-
gas verò an privilegium loquatur de prædiis propriis, an

etiam de conductis, idem cum eadem distinctione pro-
pter paritatem rationis videtur esse sentiendum.

1. *Denuntiatio.* Adest lex, vel editum de aliquo
delicto denuntiando; dubius autem sum primò, An Pe-
trus, v.g. illud commiserit: Secundò certò scio illud
commisisse, sed dubius sum an prorsus sit emendatus,
obligorè illud denuntiare: nam si est emendatus, &
timen est occultum, damnumque si quod fuit, repara-
tum est, nec aliud ingrat, non obligare ejusmodi legem,
cum deceat alios citans Castro Palau tom. 1. tract. 4. d. 3.
puncto 4. n. 7. cum Sanch. Toledo, Soto, Navarro, idque sit
satis probabile, disputatione non indiget.

Respondeo, ex principiis dictis te non obligari in
priori casu, quia possidet bona fama per sonæ denuntian-
da, & de nemine præsumitur delictum nisi de eo confiter.

1. *Merito.* *Idem de dubio.* In posteriore casu prima facie
videtur obligari, quia possidet delictum certò commissum
quod à dubia emendatione non evincitur: verum distin-
ctione modo insinuata opus est: Si enim agitur de cri-
mine, cuius infamia præcesserit, ingruitque alicujus
damnum, obligaberis: ita bono proximi requirente: at
si peccatum sit occultum, & sub nullis damni timore,
non videris obligandus, quæ peccato existente occulto,
possidet bona fama denuntiandi: quare videtur hæc
præferenda. Quandonam sit peccatum occultum, &
quandam præsumatur quis occidat, vide apud Castro
Palau lib. 1. tract. 6. de char. atq. d. p. 14.

2. Facit item ad questionem hanc de dubio id, quod
his verbis docet idem Castro Palau dicto puncto 14. nu-
mero 11. Quando Prelati seu Inquisitores mandam denuntia-
tionem sibi fieri de iis, & aliis delictis, absque eo quod cum
aliquo communices, hoc intelligi debet de delictis, quæ tibi cer-
te constam in editis contineri; quæque tibi mandantur de-
nuntiari: Nam si dubius es, an peccata, quæ scis, sint con-
tenta in editis vel non, poteris absque dubio consulere Con-
fessionarium, vel quicumque doctum, neque hanc communicationem
intendunt inquisitores prohibere, ut advertit Joan. Sanchez
in sel. disput. 11. num. 55. cum Aravelo & Bañez. Hæc
Castro Palau.

1. *Deposita, & Commodata, &c.* probabilis jam
est sententia, cum de Lugo mox citando, neminem obli-
gari in foro conscientie ad restituendum live ex officio
live ex contractu mediare, immediate ex culpa, live sine
sua culpa gravi Theologice, id est, sine peccato mortali.
Quare si depositum, vel commodatum alicujus, quod
apud te habes, pereat sine tua negligentia morali, ad
illud restituendum non teneris. Pari modo, si sine gravi
negligentia Medici, vel Advocati pereat ægrotus, vel
clienis causa cadat: si sine gravi culpa Viatoris sequatur
mors equi locati, si sine gravi tua negligentia, dum
ignem ad tuum commodum incendis, forte sequatur in-
cendium segetis proximi, & similia, ad nullam resti-
tutionem in foro conscientie teneris. Illud tamen per di-
ligenter hinc notandum est, culpam illam, quæ in una
occasione, seu contractu, seu officio levis est, & venia-
lis, posse esse gravem in aliis; v. g. illa quæ levis culpa
forte iudicatur in officio Advocati, ubi agitur de bonis
externis, noc iudicabitur levis, sed opinio gravior in
officio Medici, ubi agitur de vita. Et illa quæ exigua est
in conservando deposito, quod est solum in utilitatem
deponentis, non verò depositarii, erit notabilis in com-
modatarii non tamen verò commodantis, quæ omnia fuisse,
& optime explicat Card. de Lugo tom. 1. de iust. disp. 8. sect.
4. usque ad 9.

2. His positis. Certus sum me habuisse depositum,
commodatum, locatum rei alterius, & item hæc petiisse
apud me. Certus sum præterea me habere officium Me-
dici, Advocati, Fabri, &c. & item ægrotum è vita sub
mea cura migrasse, causam amissam esse, ædificium cor-
ruisse. Certus insuper sum me ad meos cibos coquendos
ignem accendisse, & item ab eo igne segetem fuisse
combustam: sed dubius sum an his omnibus graviter
peccaverim, ad quid teneor?

Respondeo ad nihil, Ita S. Thom. 2. 2. quæstion. 61.
art. 8.

art. 6. Joan. Sanchez in *select. disput.* 43. num. 21. ex parte, alioque ab eodem citati, quibus adde de *Lugo loco citato*, *disput.* 18. *sect.* 1. num. 14. Ratio est, quia tunc in praesentia omnibus debes obligari ad restitutionem, quando affluerit tua culpa respectu gravius, ut dictum est, at in dubio nemo praesumitur esse gravior peccasse, quia delictum nunquam praesumitur, ergo praevaleret incertus an per tuam, actionem peccaminosam influentem habueris ad praedicta damna, dixi modo, V. Damnum fecerim.

1. *Detrahitio*. Placuit semper mihi rerum, & quaestio- num exacta distinctio, Audi amice lector. Dehinc quid gravior de proximo, dubitans an ejusdem fama sit jam prostituta, hoc est, an ejus delictum sit jam publicum, peccatne detractor cum onere restitutionis fama? Non peccatne detractor, sed illum non excitat, sed quia, qui audit detractorem, sed illum non obligat ad restitutionem, nec illi cooperatur, licet non obligetur ad restitutionem, peccat nihilominus, si potest detractorem sine magno incommodo obistere, & non obstitit, juxta ea, quae in *tractatione de Detractione* dicuntur, de quo Azor. Molina, Lessius, alique apud Bonac. de *restitutione in genere*, *lib. 4. p. 11.* peccabunt hic, qui audis, si pari modo dubitet, an fama ejus, de quo versatur obprobrium, si prostituta, & in universum, si dubitet an detractor ex aliquo tandem capite possit licite detrahere?

2. Respondeo haec duo esse prorsus distinguenda. In priore enim casu peccat cum onere restitutionis; ita Malderus apud Dianam *part. 2. tract. 7. resol. 24.* in posteriore nequaquam; ita idem Malderus, & Rebellins, apud eundem Dianam *l. c.* & Bon. *loc. citato*, num. 8. Ratio est, quia in priore, fama bona stat pro proximo, possidet enim quilibet suam famam, donec illam amisisse certo & publice constet, ergo non potest ea ladi propter peccatum dubium, si propter publicitatem dubium. At in casu posteriore, fama bona stat pro ipso detractore; cum enim nemo sit judicandus malus, nisi ejus malitia clare cognoscatur, ego debeo ejusmodi detractorem non judicare malum, seu male agere, sed debeo judicare cum posse peccatum illud proximo patefacere; ipse ergo viderit an famam proximi laedat, ut certe in dubio laedit, ergo laedere ipsum detractorem non debeo, certo autem laederem, si in dubio illi obstitarem, illum enim corripere de actione detrahendi peccaminosa, quam peccaminosam esse mihi nondum constat.

3. *Dispensatio*. Pro sequenti potissimum prima difficultate praemittendum est, dispensandi potestatem esse tam auctoritatem, seu jurisdictionem, quae residet in dispensante. Dispensatio autem est ipse actus jurisdictionis, quo aliquid dispensatur. Conveniunt ergo fere recentiores, potestatem dispensandi esse per se favorabilem, adeoque ample interpretandam, ipsam vero dispensationem esse per se odiosam legibus, adeoque ut pote quae a jure exorbitet, esse restringendam. Dixi per se, nam limitationes, quae hic adducuntur, & prolixae sunt, & nostrae brevitati adversantur, nec nobis nunc necessariae.

1. Jam, si certus sis te potestatem habere dispensandi, dubius actum, an ad aliquem casum ejusmodi potestas extendatur, praesumendum per se est pro extensione. Ita Sanchez, de *matrim.* lib. 8. d. 2. numero 9. alique ibidem citati. Contra, si dubites, an ipsa dispensatio, quae tibi concessa fuit, ad aliquid se extendat, necne? nequaquam se extendere tenses. Ita Sanchez *loc. citato* Meroll. *tom. 2. de disputatione 4. cap. 6. dub. 1. num. 5.* alique. Ratio est, quia ibi amplior, hic strictior interpretatio est eligenda. Hinc si Pontifex dispenseret alicui Votum Castitatis, dubiumque emegat an Pontifex dispensaverit totaliter, an solum ad effectum contrahendi matrimonium, judicandum erit solum ad effectum matrimonii, quia dispensatio stricte est interpretanda. Sed pergamus ad alias difficultates, de eadem materia dispensationis.

2. Si dubites, an indigeas aliqua dispensatione in

Bigamia, ad Sacerdotium assumendum; in impedimento dirimenti ad contrahendum matrimonium cum aliqua, & in similibus, potes tibi persuadere ea non indigere, & consequenter posse te Sacerdotium, & matrimonium intrare, quia possidet tua libertas, dum interim, dubia est indigentia dispensationis, seu dubium est impedimentum; ita Merolla *tom. 1. cap. 3. dub. 2. coroll. 10. n. 34.* Sanchez *lib. 8. de matr. d. 6. n. 18.*

3. Unum notat ex Sanchez Merolla *l. c. num. 135.* Nam licet non raro indigentia dispensationis, seu impedimentum, primo aspectu, dubia appareant, nihilominus propter praesumptionem ductam ex communiter accidentibus, ipsa non sunt dubia, sed certa, quare tunc indigentia, seu impedimentum, non vero libertas possidebit; Dubius es, v.g. an emiseris semen intra vas sororis ejus, quam ducere intendis, (quod est necessarium ad contrahendam affinitatem dirimentem matrimonium) cum tamen illam cognoveris valde proxime ad dictum vas (nota illud valde) tunc enim vero ex communiter contingentibus, certo praesumitur fuisse intra, atque adeo certo aderi indigentia dispensationis, seu impedimentum digimens.

4. Si vero certus es te indigere dispensatione, sed dubius an illam obtineas, praevalet indigentia certa contra dubiam dispensationem. At si certus de indigentia, seu impedimento, & item certus quod obtineas dispensationem, sed ambigis an dispensatio sit valida, quia dubitas num causa in petitione dispensationis tacita, vel falso expressa, sit finalis, hoc est, ut sine illa adhuc fuisset concessa, vel quia dubites, an superior, qui est in certa possessione superioritatis in aliquem, sit superior legitimus, necne, validane erit judicanda dispensatio? Respondeo, aliqui, ut Molina, Baldus, Socinus, quos citat, & sequitur Merolla *l. c. coroll. 14. & coroll. 15. n. 175.* autem in invalidam esse censendam, atque adeo te in exemplis modo allatis non posse licite ad Sacerdotium ascendere, vel matrimonium contrahere; quia constat de impedimento: at dispensatio omnibus pensata est certa. Aliqui, ut Santarellus aliis citatis, quem sequitur Diana *p. 4. resol. 45.* item Salas, Bon. apud Meroll. *ibidem numero 177.* & Caramuel *lib. 3. Theol. mor. numer. 1468.* existimant esse praesumendam validam, quia semper in re dubia est judicandum in favorem actus, c. *Abbate, de verb. signif. l. quoties, ff. de rebus dubis*, ut scilicet actus potius valeat, quam pereat, & consequenter non erit incerta dispensatio, sed certo valida, valida, inquam, praesumptione iuris. Adde, dum ille Superior possidet jurisdictionem, non esse ab ea repellendum ex superveniente dubio, quo ambigitur non esse legitimus. Utraque opinio saltem propter auctoritatem extrinsecam probabilis est.

5. Quid si Superior certus sit de causa dispensandi, at incertus an illa sit sufficiens, poteritne dispensare? Quid secundo, si sit incertus an aliqua causa adit? Respondeo in priore casu posse dispensare, in posteriore licite non posse. Ita Sanchez *lib. 4. in Dec. cap. 44. numero 6.* ibique plures. Ratio prioris est, quia nimis onerosum esset, si Superior sufficientiam expendere tam rigide deberet. Ratio posterioris est, quia potestas dispensandi, ut alibi dicemus, causam necessariam expostulat, si ergo dubitet an illa adit, dubitatur an adit ipsa potestas dispensandi, at nemo uti potest dubia potestate dispensandi ad certo dispensandum. Dixi (licite) causa enim in omnibus superioribus requiritur ad licite dispensandum: at ad dispensandum valide, non in omnibus, ut *infra* cum de Juramento disputabitur.

6. Sed quid fiet, si processu temporis deprehendatur Superior non fuisse legitimus, quia scilicet, nec habuit verum titulum, nec titulum coloratum cum errore populi, nec saltem communem ipsum populi errorem? Respondet si habuit aliquem ex his, jam legitima fuit dispensatio sic Ecclesia supplente; at si nullum habuisse deprehendatur, corrumpitur dispensatio necesse est. Ita Sanchez, *lib. 4. in Dec. cap. 44. n. 10.* lege item Pontium, 86

& iterum si ea uti velit, à legitimo Superiore postulanda. Ratio est clara, quia illa prior nulla omnino fuit.

8. Quod si processu temporis appareat causam fuisse insufficientem, vel potestatem delegati non se potuisse extendere ad hanc dispensationem expedientiam, vel materiam, v. g. votum fuisse reservatum, persistit dispensatio à Delegato facta, ita Sanchez *ibidem* num. 11. quia ex Ecclesiae benignitate iudicatur Pontifex, ne scrupulis omnia scateant, dare in his potestatem amplam dispensanti bona fide, dispensat autem bona fide, si dispensat juxta doctrinam datam numero quinto, & numero sexto.

9. Verum si deregatur falsum fuisse expressum, vel verum fuisse tacitum in causa finali, vel causam finalem qua motus est Superior, ad dispensandum nullo modo adfuisse, corripit dispensatio, & iterum est petenda, quia tunc patet non adfuisse in Superiore voluntatem dispensandi, atque adeo apparet ipsum dispensationem non dedisse. Ita docet Sanchez *ibidem*. Sed, quæso te, cur hic ex benignitate Ecclesiae non iudicetur Superior voluisse dare pari modo dispensationem ei, qui bona fide sic petit, sicuti dictum est num. precedente? Lector me doctior id expendat. Dixi (bona fide) nam si mala fide petit, id præsumi non possit, cum dolus nemini patrocinari debeat, certum est.

1. *Donatio*, si dubium sit an ego librum, v. g. tibi donaverim, non potes illum à meis manibus auferre: quia prius fuit librum esse certum meum, & deinde dubitatur an si tuus, ergo possessio stat pro me.

2. Si autem certum sit, te mihi quidpiam donasse, sed dubium insurgat, an per donationem gratuitam dederis, an per remuneratorem, pronuntiatio cum Lessio lib. 2. c. 10. d. 6. num. 45. fuisse per remuneratorem, quia nemo præsumitur res suas velle prodigere: nisi forte qui accipiat sit pauper, tunc enim esse præsumitur res non magni valoris in elemosynam gratis data. Ita Navar. in *praxi miserabilis* per. 80. Similiter si quis dedit alimenta alicui, dubiteturque, an ea præstiterit, animo donandi, an animo repetendi? judicandum animo repetendi: excipe diligenter, nisi donator fuerit Pater, Mater, Frater, vel quomodoque peramicus: nam tunc præsumitur ex communiter contingentibus, præstita fuisse animo donandi. Nonnulla huc facientia vide *verb. Solutio debiti*, n. 4.

3. Propter eandem rationem, si ego tibi centum mutuem, & tu reddas mihi post annum similia centum, atque insuper decem, dubiumque sit, an hæc decem dederis ex libera donatione, an ratione mutui, judicandum est te dedisse ratione mutui; quia scilicet nemo, ut dictum est, nisi coactus res suas dare præsumendus est: quare obligaris illa decem restituere, utpotè accepta per usuram sine justo titulo.

4. Quid, si certum sit, non fuisse ex libera donatione, sed dubitetur, an ratione mutui, an verò ratione interesse damni emergentis, vel lucri cessantis? Respondet, si es bona fide in possessione illorum, ne angaris, prævalet enim possessio contra omnes rationes non convincentes: at si mutuatarius nondum illa decem solvit, & nunc ambigatur an adsit ejusmodi justus titulus damni, vel lucri, puto tibi abstinendum ab acceptione illorum decem: Ratio est, quia certum est mutuatarius illa non debere, incertum an tibi debeantur, prævalet ergo jus mutuatarii.

5. Pari modo si famulus servitia, ad quæ non non obligatur domino exhibuit, ipso jubente domino, dubiumque nunc enascatur, an gratis id fecerit famulus, an spe mercedis, censendum erit spe mercedis, ita Dicastill. lib. 2. de *just. in* 14. d. 5. n. 121. quia nemo, ut dixi, suas operas perdere, seu prodigere præsumendus est. Dixi (domino jubente) nam si dominus videat, sed non jubeat, aliqui docent, ut Bardi de *conf. d. 4. c. 9. §. 32.* resolutionem prædictam non procedere, quia potest mercedem tunc dominus putare gratis sibi servitia fieri: At Vasquez p. 2. d. 12. c. 2. n. 10. docet sufficere si videat:

quia dominus videtur consentire in mercedem dandam ad servitium compensandum, dum non prohibet sibi servitium exhiberi, & dum ex alia parte sciit debet neminem solere servire, nisi gratis. Si in his casibus certò famulus voluit servire gratis, non potest mutare deinde voluntatem, & velle mercedem, quia jam gratis dedit ea servitia: at si certò voluit servire propter mercedem, potest illam petere, & accipere, si dominus vidit servitia: nam, si non vidit, cum posuisset nolle sibi illud servitium exhiberi à famulo, famulus non videtur habere jus contra dominum. Tamen ad hoc probabile est deberi famulo mercedem: ita Dicastill. l. c. ex Vasq. Lessio, & Navarro quia jam domino utile fuit illud servitium, (de hoc enim agitur) & illud ab alio gratis non habuisset, ut suppono: ergo non deneganda merces famulo. Solus igitur tunc deneganda erit quando dominus ab alio gratis illud servitium habuit, ut à me dictum est *fuse in op. de sacrif. Missæ*, lib. 3. cap. 55.

Dubii Interpretatio. Vide Iudicium temerarium.

E.

1. *Elemosyna*. Si dubius sis, an elemosynam sub voto promissis ad illam non teneris, quia possessio est pro teat si certò promissis, dubius autem an erogaveris, erogare debes, quia prævalet promissio. Utrum autem possit colligi ex infrascriptis Verbo *Rescriptio numero 1.* non esse improbabile, debet scilicet pro rata dubii, me sapientiores decernant. Aliqua huc pertinentia vide *verb. Votum*, & numero 7.

2. Quid, pro certo tradit Sanchez lib. 4. in *Dec. c. 1. num. 17.* si in dubio, an votum elemosynæ emiseris, illa pauperi nihilominus erogas, non erogatur si sciivisses te obligatum non fuisse, non posse te à manibus pauperis illam amplius auferre: quia tunc legitima possessio est pro paupere: legitima inquam, quia est etiam probabilis opinio ex tali voto te fuisse obligatum: quare pauper sequens hanc probabilem opinionem legitime possidet, à quo deturbari non potest. Sicut (inquit Sanchez) si quis restituit Petro, v. g. pecuniam credens contractum cum illo initum fuisse usurarium, de quo sunt opiniones diversæ, & non restituit, si sciivisset se juxta opinionem aliam probabilem potuisse retinere, nequit pecuniam datam auferre. Porro quippe is legitime possidet, dum innititur suæ probabili opinioni: ita in casu nostro, &c.

1. *Epicheia*. Præmittendum est primò epicheiam, quam & emendationem legis, & interpretationem latè dictam secundum æquum, & bonum appellamus. Ita Layman lib. 1. tr. 4. c. 19. n. 2. est benigna interpretatio, quæ casum aliquem particularem, ob aliquam circumstantiam, seu necessitatem, hic & nunc occurrentem, in lege universaliter lata non esse comprehensam, judicamus, lex ergò quia universalis esse supponitur, etiam hunc casum per se involvit, ac propter circumstantiam occurrentem prudenter judicatur illum casum noluisse, vel non potuisse includere: nam si ejusmodi casum legislator per aliqua verba exceperisset, is non diceretur exceptus ex vi epicheiæ, sed ex vi legis ipsius, seu ex vi interpretationis propriè dictæ verborum legis, v. g. sit lex hujusmodi: *sub pena carceris nemo de nocte exeat ab urbe*. Si occurrat adesse necessitatem succurrendi, v. g. tuo patri graviter extra urbem ægotanti, ex vi epicheiæ diceris possit exire. At si ea lex in hunc alium modum fuisset lata: *Nemo ex urbe exeat, exceptis Medicis, aliisque ad salutem extra urbem infirmantium necessariis*, ex vi propriæ interpretationis verborum legis exire poteris.

Ponimus autem exemplum in legibus humanis, nam in legibus naturalibus, vel divinis aliqui negant dari posse epicheiam, quod disputare nostrum non est. Lege, Bardi de *conf. d. 6. cap. 3. §. 6.* & 7. has sententias expendentem.

2. Præmittendum secundò, quando prædicta necessitas

tim, mortuo marito Petro nupsit Caio, ego autem natus sum nono mense à secundis nuptiis, cuius sum censendus filius & haeres? Respondeo Caij, quia in dubio major est praesumptio pro possidente matrimonio, nunc autem possidet Caius.

2. Quid si sum similis vultu ipsi defuncto? Secundo, si sum eidem similis in moribus; Tertio, quid, si certum sit posteriorem virum uxorem alioqui castam non cognovisse, nisi post aliquot menses à nuptiis? Respondeo in hoc tertio casu clara est praesumptio te esse filium defuncti. In secundo, si maxima sit modum similitudo, esset magna item praesumptio pro paternitate defuncti: sed raro contingit tanta, ut tollat omnino dubium. In primo res manet item dubia, quia similitudo potuit evenire ex recenti memoria defuncti, quare in utroque casu regulariter eris Caij filius reputandus.

Filii Gemelli. Vide Gemelli.

Filiorum peculium. Vide Peculium filiorum.

1. *Furtum.* Princeps quidam cum advertisset clam sibi pretiosum argenti vas fuisse surreptum, constaretque manifestè crimen non ab aliis quam à famulis, quos ad triginta domi alebat, commissum fuisse, qui tamen ad argenti custodiam non tenebantur, juxta consuetum alicubi morem, ubi uni tantum haec cura demandari solet, Princeps, inquam, quoniam quis esset determinatus fur deprehendere non poterat, intendebat à singulis famulis partem pro rata sibi esse solvendam: ni facerent, eam partem sibi constituto eidem salario se subduciturum minabatur: sciscitatus est nihilominus à me, an id jure exequi valeret? Respondi afferendo verba Joannis de Logo de just. tom. 1. d. 1. §. 1. num. 12. Si quis (inquit) inveniatur occisus, & dubietur, an occisus sit à Petro, vel à Paulo, nec possit dubium illud superari: iniquum erit utrumque punire, cum certum sit alterum ex illis esse innocentem, atque adeo si uterque puniatur, certum erit innocentem puniri: unde barbarum omnino & crudele fuit, quod Princeps quidam fecisse narratur, qui cum nesciret quis ex rebus famulis certos suos fructus pretiosissimos comedisset, iussit singulos secari, ut appareret in cuius stomacho reperirentur, prout in secundo apparuerunt, primus autem innocens scellus est. Non enim sunt puniendi innocentes, ut in eos delinquens puniatur, sed potius dimittendus est delinquens, ne innocentes puniantur. Hæc ille, & nil diversum ego in casu Principis allato, &c.

G

1. *Gabella.* Subditus, qui omnibus expensis dubitat an Gabella sit iuste imposita, teneatne illamolvere? Tenet docent alii, ut Lessius, & Mader. apud Caramuel, mox citandum, quia possessio iustitiae praesumenda est pro Principe. Non tenet putant, Villalob. Castros, Arag. Molina, Fillius. Sylvester alique apud Caramuel mox citant, quia possessio stat pro libertate subditorum, qui non sunt obligandiolvere, nisi certi sint de iustitia, Caramuel. lib. 3. Theol. mor. num. 1466. asserit tributa sive nova sive prisca non poni leviter, sed magna consideratione; ergo dubia nequaquam erit tributum iustitia, sed vel certa, vel probabilis. Si certa, omnino debetur: Si probabilis non debetur, quia probabilis neminem involuntarium cogunt, nisi in ea Republica esse acceptata, ut subditi teneantur ad obediendum etiam in materia probabilis. Omnes hæ tres sententiae sunt probabiles, quia bonis fundamentis inniuntur. Et Januarius quidem p. p. resp. 51. citans Lessium, aliosque contra Suar. docet, non teneri quempiam ad Gabellas, non solum quando dubie, sed nec quando probabiliter solum sunt iustae, cuius doctrinae fides sit apud ejus Auctores.

2. *Gemelli.* Nascuntur simul duo filii, ex quibus quinquam sit censendus primogenitus, dignosci nequit, cui nati praedium, seu majoratus in dubio attribuendus?

Respondeo. Si alteri data sit forte possessio, is manuteneandus, donec alter probet se natum fuisse prius, quia

possessio praevalet contra omnes rationes non convincentes. At si neuter possideat, Tiraquellus de jure primogen. quest. 12. duodecim sententias hac de quaestione, recenset.

Verum tu sic iudicatio, si praedium dividi potest utriusque dividatur, si non possit, male est Regnum, Castrum, Majoratus, &c. detur alteri medium aestimationis pretii, alteri Majoratus; cui autem Majoratum, cui aestimationem dari oporteat, ex pari fratrum concordia, vel si dissentiant, sorte demum decernatur. Ratio horum est alibi tractata, & infra, V. *Nomen dubium*, n. 9. & V. *Resolutio*, n. 1. & 8. & sæpe est repetenda, quia nimirum nemo est privandus iure quod habet, cum ergo hi fratres simul sumpti jus certum habeant ad Regnum, sed separatim sumpti, sub dubio; ne alterutri injuria fiat, divisione infinita eos uti debere, ipsa ratio dicat.

2. *Scio Merollam tom. 3. d. 6. cap. 8. d. 29. num. 181.* ex eodem Tiraquello videri velle admitendum quidem esse utrumque fratrem, sed ita res componenda, quando est indivisibilis, verbi gratia, quando est Regnum, ut vel ambo in soliquum regnent, vel uno anno regnet unus, alter, altero. Verum id non ardet; debet enim compositio fieri meliori modo, quo Republicae minus noceatur, at gravis praesumptio multorum inconvenientium Regnum subiret ex duobus simul regnantibus, vel ex annua regnantium mutatione: sagius ergo erit id facere, quod nos ipsumus, & inquit ipsemet Tiraquellus, dum concedit posse hos fratres rem suam committere, sed non invitos, nisi forte aliter transigi non possit, & immineret aliquod periculum. Hæc ille.

H

Haereticus. Dubius sum an hæresim consenserim, possumne absolvi per Originarium, simplicemque Confessionem? Respondeo, possum, ut patet ex iis, quae dixi V. *Casus*, & *Censura reservata*.

De haereticis, dubie externa, vide infra, lib. 2. cap. 1. §. 8. num. 4.

Haereticus. Si favisti haeretico, illum domi recipiens, sed dubium est, utrum receperis, ut amicum (seu consanguineum, an ut haereticum, censendus es receperis, ut amicum. Ita Bonacin. disput. 1. de censuris in particul. quest. 2. part. 3. num. 2. Ratio est duplex, tum quia ex communiter contingentibus praesumitur pro affectione, vel inclinatione naturali, tum quia quilibet praesumitur bonus, seu quantum minus potest, malus.

1. *Horae Canonicae.* Si Sacerdos, qui jam certò teneatur ad horas, dubius sit, an eas recitaverit, adhuc recitate teneatur, quia possidet obligatio recitandi. At si dubitet, an teneatur ad illas, ut accidit in habente beneficium tenet de quo dubitatur an ad illas teneatur, dixi supra, V. *Beneficium*, num. 2.

De eo qui recitavit Officium, sed dubitat an omiserit aliquem Psalmum, vide infra, lib. 2. c. 1. §. 1. num. 9.

2. Quid si dubium non recitandi emergat ex dubia infirmitate Sacerdotis?

Respondeo Suarez tom. 2. de Relig. l. 4. cap. 28. n. 21. ait tunc Sacerdotem obligari ad recitandum, quia obligatio recitandi est certa, dubia autem est excusatio; dubitatur enim, an ea recitatio damnum salutis grave sit allatura, solum igitur tunc erit causa dispensationis, non verò absoluta excusatio. At Castro Palaus tom. 2. d. 2. part. 6. num. 10. Bonacin. Caramuel loc. cit. num. 1396, & nonnulli asserunt non obligari. Ratio est, quia licet sit dubium, an nocitura sit illa recitatio, tamen periculum certum est, in quo certo periculo, sciens Ecclesiam nos non obligare; siquid nec posse, quia non potest praecipere contra præceptum Decalogi quartum (de non exponendo se periculo occisionis) Quoniam ergo possessio quam habet homo non se exponendi periculo gravi, est prior (est enim de jure naturæ) quam præceptum recitandi officium, illa praevalet, non hoc: utraque sententia sua est probabilitate donanda.

1. *Infirmitas*

1. *Jejunium.* Si dubites, an soperit media nocte possit comedere carnes nocte sequenti ad diem Jovis, quia possidet libertas diei Jovis, dubium autem est an praepositi diei Veneris inceperit. Ita Thom. Sanch. lib. 1. cap. 41. n. 40. & 44. & Joan. Sanch. d. 42. Contra non potest nocte sequenti ad diem Sabbati, quia, contra, potest nocte sequenti pro Sabbato. Idem quoad alia jejunia Ecclesiastica; semper enim est videndum ex qua parte liceat possesse.

2. In jejunio autem naturali pro recipienda sacra Eucharistia. Vide verb. *Eucharistia susceptio.*

Si dubites an jejunium, vel abstinence carnis tuae saltem nocturna sit, te posse, immo debere comedere docet Caramell. lib. 3. Theol. mor. n. 2395. alique, & ratio est modo dicta verb. *Hors Canonica.*

Jejunii Fortum. Vide *Fortum.*

Immunitas. Vide *Fortum.*

Immunitas Ecclesiarum. Gregorius X. per Bullam communem (ut ego certum habeo, Legge Tandem de Relig. cum. l. 1. d. 8. contra aliquos,) toti orbi, aliquot calos excipit, pro quibus Ecclesie refugium non patet. Accidit autem sapientissime, ut Judices seculares, & Ecclesiastici contendat, num reus in Ecclesia receptus immunitate gaudeat, necne? Index ergo Ecclesiasticus, ad quem id decernere pertinet, cum clari argumentis cauteat, anceps omnino est, cuiusnam per sententiam favore oporteat, cui igitur favebit? Respondet, faveat reo, hoc est, immunitati Ecclesie. Sic DD. mox citandi. Ratio est, quia prius fuit Ecclesiam fuisse refugium delinquentium, & postea exceptio a Gregorio facta possidet ergo jus refugii pro reo, quod superari non debet a superveniente incertitudine exceptionis, immo ut Index Ecclesiasticus ejusmodi reum seculari potestati tradat, requiritur probatio conclusiva; ita Bonae. Farinac. alique, quos citat, sequiturque Diana p. 3. r. 1. 2. 3. 8. quia ex una parte reus possidet jus refugii, ut dictum est, & ex alia adest lex, semper favendum esse reo: quare duo non possunt elidit, nisi per vehementem probationem.

1. *Impedimentum matrimonii.* Vide verb. *Matrimonium*, & verb. *Dispositio.*

1. *Irregularitas.* In facto homicidii injusti, quando scilicet ambigit, an de facto illud injuste commissis, debet te gerere in utroque foro pro irregulari: quia ob reverentiam rerum sacrarum, decrevit Pontifex c. ad audientiam, cap. significavit, cap. paritio, de homic. in dubio facti (non juris) de homicidio, debere eligi tutiorem partem: at nomine homicidii, non intelligitur occisio iusta; Unde nec occisio dubia in bello iusto, vel in condemnatione iusta, nec dubia mutilatio etiam injusta, (quia mutilatio homicidium non est) irregularitatem parient; tunc enim valet regula allata verbo, *Censura*, penas non incurrit, nisi ex delicto certo. Lege Suarez de censur. d. 4. sect. 5. a. num. 11.

2. Quoniam autem homicidium debet esse certo secutum, ut irregularitas incuratur, puto dubitandum an factus fuerit animatus, in cujus abortum suo quis consilio, vel opera cooperatus fuit, non debere se considerare irregularem. Ita Prapostus, alique apud Bardi d. conf. d. 6. c. 7. §. 4. quia cum non constet de corpore delicti, hoc est, de factu animato occiso, homicidium, de quo loquitur Canon, non praesumitur adesse. Contra vero si constet factum animatum fuisse, ut si masculinum post quadraginta dies, foemininus post sexaginta, vel octoginta, fuisse oppressus, (& in dubio quidem, foemininus erit iudicandus, ut minus aggravetur delinquens,) si constet, inquam, fuisse animatum, sed dubitetur, An ex tuo consilio, vel opera ejus mors secuta fuerit, irregularis eris: idemque erit, si certo constet homicidium a Petro, v.g. fuisse commissum, sed dubites, an ex tua cooperatione seu consilio. Ratio est mihi manifesta, quia hi casus clare comprehenduntur in supradictis Canonibus.

Part. I.

Dixi in proxima parenthesi (foemininus est iudicandus) Verum Naldus Verb. *Abortus*; Filiucius cum de *Abortu*, alique non pauci putant, in dubio forum censendum esse masculinum, & ita servari in sacra Poenitentia. Nihilominus esse, quoad forum internum censendum foemininum, adhuc mihi improbabile non est, dum loquimur de irregularitate, nam ceterum Poenitentia tutiori, & certe probabiliori sententia contraria se conformat. Id autem haec rationes inter ceteras probare possent. Primum quia, ut innuimus, minus gravari debet delinquens, & in dubio semper est favendum reo. Sanè Castro Palau tom. 1. d. 3. de leg. part. 2. §. 1. num. 8. Quoties (ait) duae praesumptiones concurrunt in uno actu, illa praevaleat debet pro qua est honestas, & excludenda praesumptio delictum committens. Dic, tu, & excludenda praesumptio majus delictum committens. Secundum, quia prius est, factum esse inanimatum, quam animatum, ergo donec mihi clare ostendas, illud habere animam, pronuntiabo esse sine illa; quia praevalet possit prioris status. Tertio, si percutias quendam, de quo dubitatur, an sit Clericus, non Clericus est reputandus, quia prius est hominem esse non Clericum, quam Clericum, & similia multa haecenus habuisti, & paulo post habebis. Cur igitur non idem in casu nostro?

Olim sic item argumentabar: Ex frequentiori eventu est in re dubia, iudicandum: at frequentius est, quod foemina nascatur, quam mares; ergo, &c. Sic, inquam, olim: sed numeratis deinde infans, qui nati per aliquot annos sunt in hac Parochia sita in Cathedrali Ecclesia hic Panormi, in qua habitant fere duodecim milia Caputum, hoc argumento amplius non sum usus; Nam cum ex libris Baptizatorum à me diligenter visis, collegissem numerum marium, & foeminarum, qui in toto decursu trium annorum sacro fonte lavati sunt, inveni, quindecim amplius fuisse Mares, quam foeminas, qui parvus excessus certam partem praesumptionem non potest, qua potius iudicemus, masculinum esse factum, quam foemininum, vel contra.

Et ut obiter miretis Divinam Providentiam, quae ex una parte facit, ut vincat vis naturae ad perfectum semper intendens, plures mares procreando, ex alia fere aequales producat mares, foeminasque ad sobolem propagandam, legitimo non cum multis, sed cum singulis uxoris contracto matrimonio; ut id, inquam, obiter miretis, eos distinctum, & annuum à me numeratos hic lege.

Anno Domini 1649. à primo Sept. usque ad primum Septembris consequentis nati sunt.

Mares—251. Foeminae—253.
Anno 1651. à primo Sept. usque ad primum Sept. sequent.
Mares—286. Foeminae—292.

Anno 1652. à primo Sept. usque ad primum Sept. sequent.
Mares—283. Foeminae—260.

3. Illud operis pretium erit hic adnectere. Cum Episcopus possit ex Concilio Tridentino, sess. 24. de reform. c. 6. absolvere ab irregularitate incurta propter homicidium occultum casuale, non autem propter voluntarium, si omnibus pensatis, non appareat, an tuum homicidium fuerit voluntarium, an casuale, poteritne tecum ille dispensare? Respondet cum Fagund. in Dec. in §. Praecept. lib. 7. cap. 9. num. 6. posse; quia, ut modò innui, semper praesumi debet id, quod minus peccatum est, quare in casu dicto praesumatur homicidium casuale.

4. Haec de irregularitate ex homicidio injusto, non in aliis quibusque irregularitatibus in dubio, non est censendus irregularis, ut citato verbo, *Censura*, pro omnibus censuris, probabiliter dixi.

1. *Iudex.* Si omnibus expensis lis civilis sit dubia (neutro ex litigantibus possidente; nam alterutro possidente, lis non erit dubia, sed probabilis pro ipso possessore, ut supra, §. 4. a. n. 1. vidimus, quem locum omnino recole si) lis, inquam, civilis sit dubia, Iudex non potest, nisi rem dividere: idque propter officium Iudicis, ut ibidem, laque dictum est. In lite, seu causa criminali reus erit liberandus, ut ex ibidem, n. 10. Ex Actis colligi potest.

D

Iudicium

1. *Judicium temerarium.* Id tunc est, quando sine sufficienti fundamento aliquid primum de proximo iudicatur. Iudicatur autem, vel per suspensionem, vel per opinionem, vel per assensum firmum, vel denique per suspensionem ab his, quae proprie dicitur Dubium, quando scilicet, vel dubitat quis negativè de bonitate proximi suspendendo iudicium, nihil in utramque partem iudicando, vel quando dubitat positivè, id est, quasi per reflectionem, sic dicit intra se: *Eligo dubitare de bonitate istius.* Suspicio, & dubium ex levibus conjecturis oriri solent: Opinio ex probabilibus rationibus, quae non excludunt formidinem sive implicitam, sive explicitam oppositi: assensus firmus ex rationibus moraliter saltem certis. Quoniam ergo conveniunt fere Doctores apud de Lugo de iustit. tom. 1. d. 14. sect. 2. num. 11. assensum firmum, & deliberatum de malo proximi gravi, esse mortale, si eliciatur sine sufficienti fundamento, quia sic graviter laeditur proximi fama: Suspicionem autem, opinionem, & dubium negativum modo explicato saltem est probabile esse venialia; ita Faber, Layman, Caiet. Navarr. alique quos citat sequiturque Diana, p. 3. tract. 5. miscell. resol. 3. etiam si sint sine sufficienti fundamento de peccato gravissimo, & contra gravissimam personam, cuius rei rationem numero sequimur proferemus, idè remanet hic proprio in loco quaestio de dubio positivo. An scilicet peccet mortaliter, qui positivè eligit dubitare de bonitate actionis proximi sine fundamento sufficienti; nam si sit ex iudiciis sufficientibus, temerarius non esset, sed prudens assensus.

2. Dico non esse nisi veniale, neque ex hoc capite illud dictum apud S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. *Dubia sunt in meliorem partem interpretanda,* sub alia culpa per se obli-gare, quam sub veniali. Ita Faber, Layman, alique apud Dianam citatum. Ratio est universalis pro omnibus iudiciis praedictis, quae concipiuntur sine firmitate. Nam suspicio, opinio, dubitatio etiam positiva sunt in genere iudicii actus imperfecti, atque adeo non sunt planè temerarii, neque necessariò conjuncti cum contemptu saltem gravi proximi, ut rectè habet S. Thomas quodlibet. 2. art. 14. Et ratio ulterior est, quia ubi non est perfecta certitudo, non est perfecta temeritas, & qui actualiter, vel virtualiter habet formidinem oppositi, paratus assensum illum contra proximum facile deponere, proximum graviter non laedit; ergo sicut cetera peccata contra iustitiam non sunt, nisi venialia ex parvitate materiae, ita & haec. Non nego esse interdum mortalia, si ex odio mortali vellet quis ita dubitare, suspicari, opinari, vel si quis grave quid ad extra operatur contra proximum, motus ex illis infirmis iudiciis, sed hoc non est nisi aliunde, & per accidens.

3. Aliqui peccati mortaliter putant ab eo, qui de libertate suspicatur, vel dubitat positivè, vel opinatur de persona honesta & proba, aliquid enorme sine proportionato fundamento, ut si quis de gravi Praetito haeresim vel incestum cum matre suspicetur, &c. quia tantae personae (aiunt) sit hoc modo gravis injuria. Ita de Lugo l. c. num. 19. Sed non approbo, cum enim hi actus sint etiam huc in genere suo leves, levis erit culpa. Ita Navarr. & Caiet. quos citat, sequiturque Layman, lib. 3. sect. 3. tr. 3. d. 2. cap. 2. num. 6.

4. Dices, potius eligeret quis amittere decem aureos, y. g. quam sum bonum nomen, etiam per levissimam suspensionem, vel dubitationem apud unum: ergo si amittere decem aureos res est gravis, erit & id, de quo loquimur. Confirmatur primo, quia verè est majus bonum altiorisque ordinis fama, quam pecunia: ergo etiam levissima ejus jactura est gravior, quam jactura pecuniae. Confirmatur secundo, quia si amicus nosceret meam suspensionem contra ipsum, averteretur à mea amicitia: signum ergo est à suspitione, graviter amicum laedi.

5. Respondeo. Quandoquidem suspicio, & quaelibet dubitatio est ex se leve malum, nullumque effectum graviter malum post se trahit, ut supponimus, nec

ex odio procedit, nemo prudenter eligeret amittere potius decem aureos, quam suam pati; quia cum procedat ex humana fragilitate, qua cadere non valens; juxta illud S. Augustini: *Suspicionem vitare non possumus*, non debet judicari prudenter afferre lesionem notabilem, sed confirmationem primam respondeo, famam esse altioris ordinis, sed in suo ordine posse interdum esse leviorem, atque addo ejus ablationem esse venialem: non enim valet illatio, saltem semper, ab uno ordine ad alium: secus laedere tantillum in honore per leviem injuriam esset mortale, quia ex se non est nobilioris ordinis, quam sint bona temporalia: ita etiam levissimè deum offendere, esset mortale, quia ex se ejusmodi offensio ordinis est altioris. Ad confirmationem secundam dico irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia, cum omnes parati esse in hac valle nostrae fragilitatis debeamus ad hujus generis suspensiones tolerandas, quae non confurgant ex malo odio, nec grave externum damnum inferant, quaque frequententer ex amore nascuntur, cum de maxime amicis male subinde suspicemur, quia mala in illis esse nolumus.

6. Ex his obiter vides quam raro iudicia, quae vulgo temeraria appellantur, sint peccata gravia, sunt enim fere leves assensus, & vel sapientissimè iudicia prudenter ex proportionatis iudiciis elicta, nec procedunt, ut dictum est, ex odio, nec damnum externum patiunt.

1. *Jurisdictio.* Si sis in possessione jurisdictionis alicujus, & superveniat dubium, an sit legitima, perge porro, in ea exercenda, quia possessio tibi favet, donec per diligentias (quas facere omninò debes, si dubium oritur ex gravi fundamento, juxta dicenda in simili infra, verbo *Rescriptio*) donec, inquam, clara sit ratio contra te. At si nondum es in possessione, eam exercere non vales, quia tunc per dubiam potestatem fore actus jurisdictionis facere tentares, quod non licet.

2. Si tibi lex, vel Princeps concedat jurisdictionem, nec ex verbis, vel subiecta materia possit cognosci, dene ordinariam an extraordinariam, seu delegatam, dene privativè, an cumulativè, & alia ejusmodi quamplura, cum pertineant fere ad forum externum, lege apud Doctores passim, Menochius de praesumpt. lib. 2. Metoll. 1. 3. d. 7. c. 2. à n. 30. & quae apud ipsos citantur, apud quos apud Bar-d. d. conf. disp. 6. c. 2. §. 15. etiam habebis, num iudex habens jurisdictionem ordinariam, & item delegatam, judicet agere ex hac, an ex illa.

3. *Jurisdictionis exceptio.* Si oriatur dubium, An Summi Pontificis privilegia eximant in aliquo casu Religiosum à Jurisdictione Episcopi, ad quem pertinet dubium solvere? Respondeo certè non ad Episcopum, tum quia ita explicaverunt Summi Pontifices, tum quia congruum non fuit constitvere Episcopum in causa propria iudicem. Ita Sanchez in cons. lib. 6. c. 1. dub. 1. num. 34. lege item Lezanam, v. *Privilegium*, Tamburinum de iure Abbatum, d. 16. q. 6. l. 1. Pertinet igitur ad ipsum Summum Pontificem, & cui ipse delegaverit, ut aliquibus Religiosorum Generalibus delegasse contendit Lezana ibid. nam, utrum evincat, ignoro.

1. *Legatum.* Testator hic Panormi legavit Titio pauperi mensuram frumenti, quoniam verò in hac Civitate usus est mensura magna, & parva, dubitatur, sub qua sit Titio frumentum consignandum.

Hac difficultas petit altiorè illam quaestionem, An legata strictè sint interpretanda, ut scilicet quantò minus fieri potest, servata proprietate verborum noceant heredi, an verò largè, ut quantò fieri possit, faveant legatario. Si prius; parva erit Titio mensura danda, si posterius, magna. Tres sunt sententiae, omnes, fateor, probabiles; Prima docet omnia legata strictam habere interpretationem, quia sunt odiosa, cum in damnum heredis cedant. Ita Molina de iust. 1. 1. d. 198. num. 10. Trullench. in dec. lib. 7. cap. 18. disp. 12. numer. 4. Alciat.

quod hodie sit dies festus, vel quod sit dies jejunii, non teneris Missam audire, vel jejunare: at si dubites, an lex certa lata, vel promulgata de hodierno festo, vel jejunio, ablata fuerit, vel abrogata, teneris, quia hic possidet, lex, ibi libertas.

3. Rursus, si dubites, num sub mortali, an veniali, vel num sub peccato, an sub consilio lex feratur, de qua re lege Thom. Sanch. in Decal. 6. cap. 2. fuse, potes judicare ferri sub consilio, vel sub veniali. Ratio est non ab similibus, quia libertas quanto minus potest esse gravanda, nisi constet de contrario; sic uterque Sanch. ibid.

4. Similiter in concursu duorum præceptorum, quorum alterum est dubium, alterum certum: certum est cum Castro P. ibid. p. 8. n. 5. observandum, quia certum possidet ex meliore conditione. Sic servus, si facta diligentia, sit dubius an hodie dies festus celebretur, laborare pro domino debet, quia obligatio laborandi est certa, obligatio feriandi dubia. Quod si sit concursus duorum præceptorum, nec decernere, vel ab alio discere possis, quod magis urgeat, serva illud quod tibi pro libito videbitur, quia tunc non est major ratio de uno, quam de altero. Ita Granadus apud Dianam p. 7. r. 3. ref. 70.

5. Præterea quando lex habet duos sensus dubios, consulendus quidem est, qui legem tulit; at si eum consulere non possis, judicandum semper erit pro libertate, modo præ oculis semper habeas favores esse ampliandos; odia restringenda, reo favendum, possidentes favendos; ita Saramuel loco cit. num. 1403. his enim servatis, probabiliter potes legem interpretari, & sic interpretatam sequi, ut ex Valquez opusc. de Com. cap. 4. §. 4. n. 54. fuse, notavi: Hinc si dubites, num verba præcepti sint à Superiore, ut est Pater per potestatem dominativam, an ut est Prælatus per potestatem jurisdictionis, An potius ut est Superior, cui præstitum sit votum, vel juramentum obediendi, dic esse ut à Patre, quia id est favorabilius, & consequenter qui inobediens erit, peccabit quidem mortaliter, sed non sacrilegè. Hinc si dubites, num præceptum sit merè penale, necne: dic esse penale. Hinc, si dubites num teneris obedire statim, an post aliquod tempus, dic teneri post aliquod tempus, & similia, quia libertas, quanto minus potest esse gravanda.

6. Sed quid, si certus es legitimum Superiorem aliquid præcipere, & certus item eum velle præcipere sub mortali, sed dubitas an materia legis seu præcepti sit gravis, an potius erit judicandum præceptum obligare sub culpa gravi, an sub levi?

7. Respondeo. Sanchez in Dec. 1. 6. cap. 4. n. 46. & Merolla tom. 2. disp. 4. cap. 3. dub. 26. n. 2. §. 4. dicunt esse judicandum sub gravi, quia nunc possessio est pro Superioris legitima potestate, & pro præcepto, seu lege, quæ certò adest. Addit Merolla exemplum; Sicut enim (ait) dubitans, an hoc sit mortale, vel veniale, si illud facit, mortaliter peccat; quia se exponit periculo peccandi mortaliter, si fortè contingat illud esse mortale, ita hic se exponeret periculo mortaliter peccandi, si fortè contingat materiam esse gravem.

8. Sed certè mihi videtur probabile esse tunc judicandum fore sub levi. Ratio est, quia, donec constet materiam esse capacem obligationis gravis, non constat de constitutivo præcepti gravis; ergo prævalet libertas, quæ nos potest ligari à præcepto omnibus pensatis dubio; Falsum igitur est nos in casu, de quo loquimur, esse certos de præcepto mortaliter obligante, quòd hic est considerandum; solum enim sumus certi de præcepto abstrahente ab obligatione mortali, & veniali; Vide quæ in simili sup. cap. 2. §. 3. n. 37. diximus de peccato pari modo abstrahente à mortali, & veniali.

9. Confirmatur. Si adest certò præceptum, & dubitatur an sit sub mortali, vel veniali, possumus credere esse sub veniale, ut modò ex eodem Sanchez vidimus n. 7. ubi, cum certi sumus de præcepto, malitia mortalis non prævalet; ergo pari modo licet in casu nostro certi sumus de præcepto, poterit mortalis malitia non præ-

valere, existens nimirum dubia capacitate materiæ.

10. Ad exemplum Merolla, facilis est disparitas; nam ibi, idèd peccatur mortaliter, quia cum possis indagare veritatem, id neglegis, unde indiscriminatim videris amplecti illam materiam, sive bona sit, sive mala, ut nos supra §. 6. num. 2. explicimus. At, in casu nostro, supponimus non posse subditi certum reddi de gravitate, vel levitate materiæ, Vrges, faciat quod tutus est, ut ibidem numero sequenti, diximus; Respondeo. Tunc idèd quod tutius est facere obligaris, quia ex nullo capite dubium evincere potes, at jam hic illud evincimus ex eo capite, quod certa est possessio libertatis, & gravitas præcepti dubia; unde etiam sequitur te non exponi periculo peccandi graviter, in ea enim tuæ libertatis possessione nullum est periculum graviter errandi, si eam libertatem tibi pro tuo jure custodias.

Quando dubitatur, An quis sit legitimus Superior, vide v. Saldani; & ibidem vide quando dubitatur an res præcepta sit licita, necne?

Quando incertus ambigis, an res levis præcepta conducit graviter ad finem gravem, vel an finis gravis sit, vide supra, lib. 1. cap. 2. §. 3. num. 24.

Quando dubium est an præcepti positivi observatio sit sanitati præiudicialis, quid faciendum? Lege verb. Hora Canonica. n. 2. Si dubium sit, an lex sit justa, non obligor illi parere, quia lex debet esse certò justa. Ut fuse probat Ianuar. 1. p. ref. 44. nec sufficit esse justam opinabiliter, vel dubie; neque enim mori libertas certa cedere debet legi dubie. Ianuar. resol. 46. Illud addit Ianuarius, dubitantem de materia justa legis, si cognoscit, Superiorem in doctrinam, non posse obedire cæco modo, sed teneri ad examinandum legem, secus, si cognoscit doctum, Adde, & non malum.

1. Legitimus. Quando incipis es, utrum sis legitimus an naturalis, cum certus sis te esse filium, verbi gratia, Bèrtæ, qualis eris reputandus? Dico esse reputandum legitimum, ita de Lugo de just. tom. 1. d. 13. scil. 2. num. 25. Merolla, Barbosa, Baldelli, Franciscus de Lugo, alique, quos citat, sequiturque Bardi d. 6. de cons. cap. 7. §. 11. quia culpa patris est dubia, pena illegitimitatis infligenda tibi filio, esset certa; Ergo si esses reputandus illegitimus, pro culpa incerta patris, daretur pena certa tibi filio. Adde quemlibet esse damnandum quanto minus potest: nam propter eandem rationem, si dubitetur, an aliquis sit spurius, id est, ex coitu damnato, an naturalis, naturalis est reputandus, ita Menoch. l. 1. presump. 19. num. 28.

Hinc expositi in Hospitali possunt sine dispensatione ordinari, Beneficia accipere, et Prælaturas ascendere, &c. Ita idem apud eundem Bardi, quia cum nesciatur, an sint illegitimi, legitimi reputantur.

Alud adverto; Quoad effectum acquirendi hæreditatem ab alio possidentem, non posse hunc dubie illegitimum recurrere ad prædictam doctrinam: ita Castro tom. 1. r. 1. d. 3. p. 5. a. num. 3. Ratio est quia ille alius est certus possessor, at dubius de facto præcedere certo possessori non debet.

2. Lis movenda: In dubio (ait Saramuel in lib. 2. Theolog. mor. num. 1384.) licet litem instituere contra eum quæ etiam dubitat, & tamen non vult concordiam admittere. Et quidem tunc duo dubitant, quando neuter possidet, nam contra possidentem debet esse rationes moraliter convinceris. Hæc ille. Sed profectò, si res hoc modo se haberet, quis unquam posset litem movere? passim autem videmus à probabilibus rationibus moveri homines ad litigandum, non semper à convincentibus; fortasse quia processu litis quilibet sperat suam rationem fore cognoscendam ut convincentem. Aliud igitur est rem sibi adjudicare à possidente, aliud litem movere ad adjudicandum; ad illud prius requiritur ratio convincens, ad hoc posterius sufficit ratio probabilis: Vide verb. Advocatus. Benignius item loquitur Layman, lib. 1. tom. 1. cap. 5. §. 3. n. 17. sic enim habet: Quotiescumque causa dubia, seu controversa est, permittitur parti litem cum adversario contestari

conferri, atque propositis iuribus, ac rationibus suis, Iudicis
Iudicis sententiam postulare.

1. Ludus Iudis cum Titio, quem facta fraude vincis,
ludatque ab eo decem; obligaris huc questione hac:
decem restituere: at quia si ulius fraude non fuisset, erat
spes pro Titio, ut ipse te vinceret, habere etiam te simile
decem queritur, an tu propter illam dubiam Titii spem,
non solum reddere debeas ea decem fraudulenter ac-
quisita, sed etiam aliquid aliud, quanti scilicet spes hac,
considerata peritia ludentis, ceterisque circumstantiis
videbit.

Respondet cum Less. lib. 2. cap. 26. d. 2. n. 13. Bonac.
de de res. q. 3. part. 2. num. 7. non obligari, nisi ad illa de-
cem. Ratio est, quia in hoc casu spes vincendi in Titio
est dubia, poterat enim & tu vincere etiam sine fraude:
at nemo est cogendus solvere aliquid certum pro debito
dubio. Dico (poteras) nam si certo perdidisses, te obli-
gari, tum ad decem acquisita, tum ad alia decem, mani-
festum est.

2. Dices, si impedis Petrum, v. g. si, vel fraude a
consecutione beneficii, debes illi restituere quanti valet
spes beneficii consequendi; ergo pari modo in ludo.
Ita Less. lib. 12. cap. 12. num. 23. Respondet in casu ludi
prædicto spes Titii est dubia; nam in ipso, licet sit spes
vincendi decem, est etiam in eodem, ut ripponimus,
æqualis timor perdedi alia decem, compensatur ergo
inter se spes, & timor, & remanet in te libera, & certa
possessio tua pecunie. At in casu beneficii non est in
Petri timor perdedi aliud simile beneficium: Petrus
enim habet spem obtinendi beneficium, sine timore
quod si non obtineat illud, debeat aliud simile perdere:
quare remanet ipsum habere spem acquirendi sine timo-
re perdedi alterum tantum de eo; cum ergo ea spes
sit iudicio prudentis pretio æstimabilis, restituenda erit
ejus æstimatio ab eo, qui per fraudem contra illam
agit.

3. Sequitur aliadifficultas; ludis cum eodem Titio,
ac vincis facta fraude ejus rationis, ut non possis esse
certus, an ex ea fraude viceris, an ex arte, seu fortuna,
ad quid obligaberis? Respondet cum Filiucio tom. 2. tr. 37.
cap. 7. num. 103. te obligo ad indagandam veritatem, quæ
si certi non possis, te obligo ad restitutionem, quia, per-
severante dubio, melior est conditio alterius possidentis
suum pecuniam: nam cum tu inceperis acquisita per
hunc ludum possidere cum dubio, æquipararis mala fide
possidenti.

M

1. Maleficium. In dubio an Magnus maleficium male-
ficio dissolvendum suscipiat, quid non licet possumus,
dicam fuisse infra, suo loco. In dubio an Maleficæ transfe-
rantur re ipsa ad locum Sagatum; præsumendum esse
transferti affirmat Castro Palaus, quem, si est otium, vide
tom. 3. tr. 17. disp. 1. de superstitione, p. 9. n. 7.

1. Mutuum. Do tibi mutuos centum aureos cum
obligatione reddendi mihi lucrum, v. g. decem post an-
num; si dubium sit, an contractus hic sit usurarius, pos-
sime ea decem accipere? Respondet, Non potes, quia
possessio stat pro mutuatario, qui est certus dominus
sue pecunie, cum interim tu mutuas dubium titulum
habeas ea retinendi. Si bona fide acceperis, an possis re-
tinere? Vide verb. Restitutio.

1. Matrimonium. Vide d. Dispositio, v. Sponsalitia,
v. Mori conjugis. Si facta diligentia, dubites de impedi-
mento dirimenti ad ducendam aliquam, potes illa sine
dispensatione ducere. Ita Merolla tom. 1. c. 3. d. 2. coroll. 20.
num. 134. ex Sanchez lib. 8. de matrim. d. 6. num. 18. quia
possidet tua libertas, dum interim dubium est impedi-
mentum: Quod si processu temporis impedimentum
discooperiatur, necessarium tunc fore Pontificis Summi
dispensationem, certum esto, quia tunc cessat præsum-
ptio pro libertate, sub qua contraxisti. Impedimentum
aliquando apparere dubium, sed revera esse certum mo-
ni supra, v. Dispositio, num. 4.

Pars I.

2. Quando impedimentum oritur ex dubio de mor-
te conjugis, vide verb. Mori conjugis. Quando oritur ex
superveniente impotentia, de qua dubium sit, an fuerit
antecegens matrimonium, an supervenerit, & alia similia
ratio contingentia, vide apud Doctores citatos.

3. Si post contractum bona fide matrimonium su-
perveniat dubium, etiam in utroque conjugis de ejus in-
validitate, nec post diligentiam, veritas haberi potest,
poterit uterque conjugis reddere & petere debitum, ita
Suar. Sa. alique, quos refert, & sequitur Th. Sanch. lib. 2.
de matr. d. 4. num. 46. quia possidet matrimonium, quod
non est propter dubium superveniens a sua possessione
spoliandum. Adde semper præsumi debere in favorem
validitatis contractus. Antequam incipiant adhibere di-
ligentiam, si utrique conjuges rationabiliter dubitant,
non possunt uti matrimonio, ita iidem, & Valq. p. d. 66.
c. 9. initio, quia tenentur diligentiam moralem ad dubium
dilucidandum apponere, & donec apponant, æquipa-
rantur malæ fidei possessoribus. At si alter dubitet, po-
terit is, qui dubitat, ante dictam diligentiam reddere
(non verò petere) debitum non dubitanti, ita iidem. Ra-
tio est, quia conjugis alter, qui bona fide contraxit, possidet
conjugem tanquam suum: ergo non est illo spoliandus,
siquidem ipsi fieret injuria, si debitum negaretur. Intelligi-
ge, post primum bimestre matrimonii; in primo enim
bimestri, cum nulla injustitia sit, debitum negare, nec
alter sibi petendū habeat, is, qui prudenter dubitat, ne
reddere quidem poterit, juxta Sanch. p. d. 48. cum intra
bimestre non addit exculatio ducta ex injustitia, quæ fiet
conjugi petenti. Quod verò hac redditio debi non
necessario fieri debeat, in quibusdam casibus, affectu ma-
ritali, sed solum ne a conjugis tollatur sua possessio; Vide
apud Sanch. de matrim. l. 2. d. 43. n. 8.

4. Casamuel lib. 1. Theol. mor. a num. 1425. concedit,
dum adhibetur diligentia, posse prædictos dubitantes
conjuges petere, & reddere, dum enim requirunt (quod
prudenter faciant) à sua possessione matrimonii bona
fide concepti non sunt deiciendi. Sicut si Paulus bona
fide prædium pro suo habet, non statim superveniente
dubio, quod prædium pertineat ad Petrum, debet
illius possessione privati, immò fructus colligere potest,
donec dubium elucidetur; quia contra possessionem de-
bent rationes esse convincentes, nec sufficient proba-
biles, multò minus incertæ, & dubiæ: ita in casu no-
stre. Hæc ille contra Hurtadum id negantem ab eodem
citatum.

5. Hæc post contractum bona fide matrimonium.
At si mala fide uterque contraxit, nihil illis suffragabi-
tur possessio, quia mala fides nullum jus tribuit; tunc
ergo possidet sextum Decalogi præceptum, quod est
Petrum; matrimonium verò, quod est veluti dispensatio
sexti præcepti, est dubium, atque adeo tunc conjuges
nec reddere, nec petere, donec impetrent dispensatio-
nem, poterunt.

6. Quid si dubitetur, an affuerit verus consensus in
conjugibus, vel an fuerit præsens Parochus, intercesserit
metus, vel quid simile, unde ambigatur, an sit validum
matrimonium?

Respondet. Iudicem debere in foro externo iudicare
pro validitate matrimonii, & compellere conjuges ad
simul cohabitandum, certum est apud Doctores. Sanch.
lib. 1. de matr. d. 18. n. 5. Excipe, quando adubium provenit
ex impedimento impotentia, de quo suæ Regula viden-
da apud Sanch. Idem lib. 7. de matrim. d. 97.

7. Sed difficultas est, an idem sit attendendum in foro
conscientiæ?

Non idem, docet Henriquez, lib. 11. de matrim. c. 13.
num. 4. & cap. 11. n. 5. quia nemo in dubio obligatur in
conscientia subire certum onus, quale profectò summum
est in matrimonio, quia in dubio melior est conditio
possidentis; cum ergo conjuges certo suam possideant
libertatem, matrimonium autem non sit certum, sed du-
bium, prævalebit libertas, sicuti eadem prævalet in du-
bio voto. Id quod nos etiam dicimus inferius, v. Votum:
D 3 Verum

Verum Sanchez l. 1. de matrim. d. 18. n. 6. cum Covarr. & Menoch. apud eundem, quibus adde Pontium lib. 2. m. c. 9. n. 6. cum communi sententia idem asserendum esse, docet in utroque foro, atque adeo in dicto dubio validum fore etiam in conscientia matrimonium, quia utrumque forum, externum & internum idem indicant, ubi etiam non innitur falsæ præsumptioni.

Ad illud de voto respondet, adesse disparitatem; nam quod votum (utique simplex) quando est dubium non obligat votentem, inde est, quia in hoc voto non adest traditio, & sic non est possessio ex parte alterius; quasi dicat, quia in matrimonio, & in voto solenni dubiis adest traditio, per quam alter, id est, vel matrimonium, vel unus ex conjugibus, vel Religio sunt in possessione, ideo ejusmodi matrimonium & votum valida sunt, vel certe ut valida sunt censenda.

9. Equidem idem hic assero, quod mox repetam V. Professio Religiosa, nimirum me nolle à tam communis tantorum Doctorum opinione discedere, ut etiam me non discedere ostendunt ea, quæ modò n. 3. dixi, tamen in confirmationem sententia Henricus hæc consideranda proponit. Primum, in casu matrimoni dubii, cui, quoad forum conscientia, (nam in foro externo semper debet iudex judicare juxta communem sententiam modò n. 6. dictam propter rationem, quam superius attuli hoc eodem cap. 3. §. 4. n. 4.) cur, inquam, prævalere contra dubium non debeat id quod firmum, & certum est, scilicet, libertas conjugum? Secundò, cur non dicamus, nihil obstare huic libertati traditionem, quam innuit Sanchez? nam de ipsa traditione dubitatur; quare traditio atque adeo possessio matrimonii, vel etiam professionis solennis non est certa, cum de ipsa dubitetur, an habeant sua essentialia, id est, an alicui consensus, solemnitas substantialis, præsentia Parochi, &c.

Negandum est igitur Sanch. in matrimonio, & in voto solenni dubiis, de quibus est præsens controversia, adesse traditionem, per quam alter sit in pacifica possessione: Non enim est in possessione, quæ prævalere possit certæ libertati, qui solum est in possessione dubia.

10. Jam verò illud certum judicat Sanchez ibidem, aliique, si stante eo matrimonio dubio, conjux certò contrahat aliud matrimonium cum alia, prævalere debere posterius hoc matrimonium. Ratio est (inquit Sanchez) quia hoc est certum, illud prius dubium.

11. Sed oro te, doctissime Sanchez. Si à posteriore matrimonio certo in hoc casu vincitur matrimonium prius dubium, cur à libertate conjugum certa illud idem matrimonium vinci in præcedente casu non poterit?

Rursus, si in priore matrimonio adest in tua doctrina certa traditio, & certa possessio, cur tam certa possessio sit à consequenti posteriore matrimonio (quod certè valde dubium esse debet, cum superveniat priori fortè valido; imò, per te, ratione traditionis, prius ut valido putando) cur, inquam, sit tam facile incenda? Sed hæcenus sic dubitare sufficiat.

12. Denique (ut id etiam hac occasione proferam, si prius matrimonium in suis essentialibus sit probabiliter certum, & posterius fortè contractum, existente priore, sit itent probabiliter, imò probabilius certum, prævalere debet prius matrimonium.

Ratio est ducenda ex superius dictis. Si enim prius est probabiliter certum, est in possessione moraliter certa; unde à nemine dimoveri potest, donec manifestè ipsius probabilitas infringatur, & matrimonium posterius, stante dicta probabilitate prioris semper erit in suis essentialibus incertum, & consequenter certitudine morali invalidum.

Medicamentum dubium. Vide supra, cap. 4. §. 4. n. 19. de Medico.

1. Mensis, quo vacat beneficium. Ultimo die Mensis Episcopalis vacat Beneficium per mortem, v.g. Beneficarii, nec sciri potest, an is mortuus sit ante mediam noctem, an postea, quando incipit Mensis Pontificius. Quid judicandum? Provisio Beneficii in hoc dubio, pertinetne ad Ordinarium, an ad Pontificem?

2. Respondeo plures magnæ literaturæ Doctores, ut Gonzales, Garcias, Barbosa, Massob. Merolla, quos citat, & quidamque Bardi de cons. disp. 6. c. 6. §. 11. aiunt, si nemo est in possessione beneficii, nec ulla extat provisio à Pontifice, vel ab Ordinario emanata, præsumendum pro Ordinario. Ratio est, inquit, quia jus commune favet Episcopo, per quod ipsi datur confectio omnia Beneficia. Dicetis: cum ergo hæc facultas sit à Summo Pontifice restricta contra jus commune, pro ipsa facultate certa Episcopo, quæ prior fuit, est in dubiis judicandum.

3. Admotto libens hanc doctrinam, ex alio principio, quia nimirum in hoc casu possidet dies Episcopalis; certum enim est Episcopi diem esse, incertum an advenerit dies sequens, qui addicitur Papæ; ergo prævalet jus Episcopi in suo die fundatum.

4. Sed quid si formetur casus in contrarium, cuius non meminit Pater Bardi loco citato, meminit tamen Merolla tom. 1. disp. 3. c. 3. coroll. 13. n. 173. (neque enim universa possunt singuli Auctores complecti) fac enim beneficium vacare, ultimo die Mensis Pontificii, nec sciri possit: num ante, num post mediam noctem vacaverit: pro quo præsumendum? Certè Doctores modò laudati adhuc asserunt, præsumendum pro Episcopo, quia ratio ab iis modò allata hic etiam urget. Ex eo illo alio nostro, & communi principio sequitur, præsumendum pro Pontifice, quia certa est ejus possessio pro illo die, at incertum, an dies sequens, qui pertinet ad Episcopum incipit fuerit.

5. Dictum autem est num. 2. (si nemo est in possessione, nec ulla possessio, &c.) si enim alteruter possideret Beneficium propter privilegium possessionis, is, qui possidet præferretur, ex Gonzales apud eundem Bardi l. c. quod si nullus possideret, & Pontifex provisionem pro uno fecisset, Episcopus pro altero ex his, nec apparet quilibet anteriori providisset, provisos à Papa propter dignitatem provisionis esset præferendus. Ex c. si à Sede Apost. de reh. in 6. licet utrumque neget Garc. apud eundem Bardi loc. cit. & Castro Palaus tom. 2. tr. 13. d. 2. p. 22. §. 2. à num. 34.

Missa. Vide v. Legatum, n. 7. in medio.

1. Mortuus conjugis. Apops est uxor, factis omnibus exquisitis diligentibus, an suus vir è vivis desierit: nec potest confugere ad lapsum temporis, cum sciat, ad præsumptionem mortis hominis requiri lapsum annorum: potestne hæc uxor licite ad secundas nuptias evolare? Respondeo non posse, quia hic non possidet libertas uxoris, sed potius obligatio matrimonii, quæ non potest deici, nisi certò constet dissolutio per mortem alterius ex conjugibus. Imò hæc probabilitatem sufficere, colligi potest ex supradictis, possessio enim actualis non potest vinci, nisi à rationibus clarè contrarium convincentibus.

N

1. Nobilitas. In dubio quilibet præsumitur ignobilis. Ratio inter alias est, quia magis communiter contingit esse ignobilem: ergo hoc præsumi in dubio debet. Leg. Riccium in præxi aurea variar. resol. ref. 286. ex Baldo, aliisque.

1. Nomen dubium. Vide 2. Restitutio, num. Testator instituit in sui filii tutorem Titium: inveniuntur autem duo ejusdem nominis, quis in tutorem erit instituendus, si non sint conjecturæ pro altero determinato, quales essent, alterum esse amicum Testatoris, propinquum, in negotiis ejusdem versatum, &c. Respondeo, cum Sanchez lib. 8. de matr. d. 17. n. 36. neutrum, donec Princeps declaret, quem ipse ex officio eligat: Ratio est clara decisio Textus, l. duo sunt Titii, de testamentaria tutela; suffragaturque congruentia, quia, quicumque eligatur, semper dubitabitur, an tutelam illi Testator crediderit. Nec possumus hic recurrere ad partis consensum modo dicendo infra, V. Rescriptum, quia pupillus, qui est hac

hac in re pars, non est aptus ad eligendum tutorem Nec
item possumus recurrere ad praesumptam voluntatem
Testatoris, quia supponimus non habere coniecturas
aptas ad eam praesumendam.

Quid de legato? legat quis danda Titio, v. g. cen-
tum, duo autem sunt Titii, nec apparent signa pro al-
terutro, qualia essent alterum majori paupertate vexati,
alterum, qualia essent alterum maiori paupertate vexati,
esse propinquum, esse familiarem, esse famulum, &c.
Testatoris. Idem evenire potest in legatis piis, ut si le-
gatur centum Ecclesiae Sancti Ioannis, & dux ejusmo-
di Ecclesiae invenitur, sine ullis signis distinctionis,
que persuadeant pro alterutra: hoc autem esset, alteram
esse Parochiam Testatoris, vel sitam esse in ejus Paro-
chia, vel esse ejus habitationis proximam, vel fuisse
ejus peculiaris devotionis, vel esse ejus sepulturae locum,
vel familia.

Respondeo. Multi Iurista propter similitudinem
cum praecedenti casu de tutela, dixerunt neutri dan-
dum legatum, sed in legatis non piis cedere haeredi, in
piis, eligi debere ab Episcopo ex praedictis Ecclesiis,
quam maluerit. Verum veramini sententia est legatum
ejusmodi siue pium, siue non pium esse dividendum utri-
que, pro rata dubij. Vide de Lugo de Inst. tom. 2. d. 24.
sect. 3. §. 4. a numero 251. Ratio est, quia cerè constat le-
gatum hoc non pertinere ad haereditatem, extraxit enim
illud Testator ab hereditate, cum ergo dubium jus par-
ticipetur ab illis duobus; ratio postulat ut pro rata du-
bij neuter defraudetur sua legati parte. Vide v. Responso
numero 1. & 8. Alia huc pertinentia lege apud de Lugo
citatum.

Atque ex tradita doctrina multa similia colligi pos-
sunt. Si promittas, v. g. premium primo ascendenti
marum hostium, primo pervenienti ad metam cursus,
primo nuntio de accepta victoria, &c. duoque sint, qui
sine ulla praestatione haec exhibeant, cuinam premium
erit largiendum? sanè dividendum, quia aequale jus
habent, &c. quod si premium sit indivisibile, transac-
tione res agatur, ut in simili dictum est supra, verbo
Gemelli.

1. Novitius. Post debitas inductiones decernere non
valeo, an Novitius sit aptus ad professionem emitten-
dam, possumne illi suffragari dare ad praetendendum?

Respondeo. Cum nemo sit judicandus malus, atque
adeo indignus professione, nisi proberetur, hic malus
indignus judicari non potest: cum ergo ex alia parte is
habeat jus, ne religione dimittatur, posito quòd ad
Novitium fuerit admissus (de quo lege Suar. tom. 1. de
rel. lib. 5. cap. 10. num. 14. faciat que lit. Castro P. tom. 3.
nr. 15. disp. 4. p. 20. num. 4. praevalet hoc jus, quod esse jus
Iustitiae merito placet Ioanni de Lugo de Inst. 1. d. 9. sect.
3. in Append. Quare secundum illud potes, in quò debes
pro ipso, secus illi injurius es, suffragari. Contra ve-
rò, si is saecularis esset, deque eo ageretur, an ad No-
vitiatum esset admitendus, suffragari non potes, quia
licet non debeat judicari indignus, nisi proberetur, ta-
men praevalet jus Religionis, quae non debet admittit
nisi positivè dignos, & ex alia parte, is nullum jus ha-
bet ad ejusmodi receptionem. Illud adverte, ad indagandam
commodius Novitij aptitudinem, posse eidem dif-
ferri tempus professionis: nam quando Tridentinum
sess. 15. cap. 16. de Regularibus, jubet Novitium, finito
anno, si invenitur habilis, debere ad professionem ad-
mitti; nequaquam interdicat dilationem, quae sit ob ra-
tionabilem causam, id enim de jure naturae est, & sacra
Congregatio apud Rodriq. tom. 3. q. reg. 17. art. 10. saepe
declaravit.

Obedientia Votum. Vide verb. Subditus.

Officium Divinum. Vide Hora Canonica.

1. Oleum sanctum. Parochus dubitat primò, An
aegrotus afflaverit animam necne, debebitne Sacro
Oleo illum inungere? Secundò, cum hoc Sacramentum

non sit dandum, nisi morti proximis, dubitat idem,
An aegrotus morbo laboret periculofo: nec vel ex Me-
dicis, vel expectando per aliquod tempus, id valeat, sal-
tem probabiliter, dignoscere, quid agat: si enim pos-
set has diligentias praestare, sine controversia ad illas
teneretur.

Respondeo ad primum. Conferat Sacramentum sub
conditione saltem mente concepta, etiam si aegrotus
alia Sacramenta susceperit: Ita Suar. tom. 4. in 3. p. d. 42.
sect. 1. n. 1. Sa. v. extr. unc. n. 15. Praepositus in 3. p. q. unic. de
extr. unc. d. 7. d. 56 quia ex una parte non est privandus
tanto auxilio aegrotus, si forte sit vivus, & conditio tol-
lit periculum frustrandi Sacramentum, & ex alia parte
possidet vita aegroti, quae fuit prior, quam superveniat
dandum mortis. Ad secundum; conferat item sub con-
ditione, si capax est; Ita Chapeavilla Anist. unc. unc.
5. q. 1. nam licet in hoc secundo casu possideat morbus
non periculosus, qui prior est, quam periculosus, tamen
magnum bonum aegroti praevalere debet, quo privari,
quando nullum incommodum sequitur, is non debet
nullum autem posita dicta conditione sequi certum est.
Si coram Deo ejusmodi aegrotus non est morti proximus,
an adhuc valide, nec solum licitè Sacramentum confe-
ratur, Scholastici Theologi est, querere.

1. Ordo. Qui dubitat de aetate requisita ad Ordines,
an initiari possit. Vide verb. Aetas.

Qui vero rationabiliter dubitat, an ritè quo ad sub-
stantialia sit ordinatus, quid agat? Dubitat, v. g. nec
dubium potest vincere, An vera forma, vel materia
adhibita sit, An illam ipse ordinatus ritè tetigerit, An
Episcopus (quia, verbi gratia, erat haereticus) intentionem
habet initiaandi, &c. quid, inquam, agat? Dico hunc
vel se gerere debere, ac si non esset ordinatus. Ita Sanchez
lib. 7. consil. c. 1. d. 13. & multi apud Dianam. p. 5. d. 13.
res. 47. & 48. (quae puto non obligandum ad has Ca-
nonicas, si dubium sit de ordinibus sacris, cum possideat
hominis libertas, quae non est opprimenda ab obligatio-
ne dubia superveniente) vel esse iterum initiaandum sub
conditione, eo modo, eoque tempore, quo tradit idem
Sanchez ibidem. Ratio est, tum quia prius est hominem
carere ordine, quam eo gaudere: ergo praevalet caren-
tia; tum quia jus ipsius sacrificij, & jus fidelium ad
accipiendum certa, & non dubia Sacramenta, requi-
runt hominem certò, & non dubiè ordinatum. Solum
invenio apud Dianam ibid. ordinatum Ordinibus Sacer-
dotio inferioribus oriente dubio, quod ordinatus mo-
raliter, non verò physice, materiam tetigerit, liberari
posse à reiteratione talium ordinum, quia, modò postea
recepit certò Ordinem Sacerdotij, nullum damnum
saltem notabile oritur ex illa dubia inferiorum Ordinum
susceptione.

P

Paupertatis Votum. Vide v. Religiosorum vota.

1. Peculium filiorum. Praemitenda hic sunt duo
Primò ejusmodi peculium quadruplex esse. Castrense,
quasi Castrense, Adventitium, Profectitium; quae his
sunt verbis Azor. p. 2. lib. 2. cap. 23. explicat ex jure
communione; nam jura propria quisque consulat.

2. Castrense, l. Castrense. ff. de Castrensi peculio, & l. 1.
C. eodem tit. lib. 12. & alibi, est quod à parentibus, vel
quibuscunque aliis filiofamilias in malitia agendi dona-
tum est, vel quod ipse filius in malitia acquisivit, quod-
que nisi miles esset, acquisiturus non erat. Milites au-
tem etiam hic dicuntur nautae, remigisque in destinatis
ad pugnam navibus navigantes; & quicumque castris,
arcibus, oppidis, aliisque locis praesunt, ut custodiant,
Praeterea Castrense putatur quod filius acquirit in fa-
mularum Regis, quodque ludendo, vel negotiando ex
pecunia Castrensi forte lucratur.

3. Quasi Castrense est, l. fori C. de Advocatis & vers.
jud. & ubi passim Doctores, quod acquirit filius ex
ritum liberalium professione, vel ex publico munere,
puta

puta Advocati, Medici, Iudicis, Prætoris, &c. vel ex Sacerdotij seu Clericatus proventus. Eiusmodi etiam est quod filius, vel ex propria parsimonia, vel ex Regis liberalitate consequitur. In d. Clerico omnia bona quæ alias Laico essent adventitia, ipsi sunt quasi Castrense. Talia ergo putantur quæ ex officio suo, vel ex Beneficij redditibus, vel aliunde quam ex bonis Ecclesiæ habent: bona enim quæ ex Ecclesiæ rebus acquirunt, sua non faciunt, sed sunt ipsius Ecclesiæ.

4. Adventitium est quod filius aliunde, quam ex re Patris vel propter Patrem consequitur: *Item oportet, C. de bonis, quæ licet ubiq.* Quare quod filius à matre, vel ab Avis maternis, vel ab aliis extraneis accepit, adventitium est.

5. Profectitium est, quod ex bonis Patris ejusve causa seu proxime propter ipsum ad filium proficitur, modo Castrense non sit, vel quasi Castrense.

6. De acquisitis à filio suo labore, vel industria distinguendum est. Si enim is cum suis patentibus habet, eorumque bonis sustentetur, vel lucratur ex re Patris, v. g. colendo Patris agrum damno, & periculo ejusdem Patris, totum lucrum erit profectitium. Quod si filius vivat suis sumptibus, vel suo periculo rem, seu pecuniam Patris negotietur, quæ reputabitur adventitium. Ita Sylvester v. *Peculium primo, n. 11.* Glossa, Speculat. Aron. apud Azor. l. c. cap. 22. quæst. 1. & cap. 23. quæst. 6.

7. Præmittendum cum DD. l. c. Secundò, in Peculio Castrensi, vel quasi, Patrem nihil juris habere, sed proprietatem, & usumfructum ejus esse penes filium: ita ut ipse filius censeatur paterfamilias, & de illo possit disponere sine Patris consensu, & quando est Pubes, testari.

8. In adventitio jus proprietatis habet filius, at ususfructus pertinet ad Patrem. Quod si filius, patre superstite, moriatur, totum peculium adventitium ad patrem pertinebit, nisi filius filios relinquat, nam tunc hic loco sui Patris succedunt. At si pater ante filium obeat bona adventitia filio cedunt universa, nec erunt inter fratres dividenda. Quod si pater filium emancipaverit, dimidia pars ususfructus ad filium pertinebit, dimidia remanebit in patre.

In profectio denique tum proprietatis, tum ususfructus omne jus habet pater, nihilque ejus spectat ad filium. Quare patre mortuo, dividendum erit inter fratres perinde ac reliqua patris bona.

Iam verò his præmissis, difficultas est hujusmodi. Quando filius aliquid acquirit, & dubitatur, an ex re, vel gratia patris illud habeat, an potius ex gratia sui ipsius, putandumne erit bonum adventitium an profectitium? expedit enim id scire, ut videatur an filius ejus rei proprietatem habeat, an pater. Respondeo cum Bartol. in *Tract. de duobus fratribus, num. 7. & 8. legem Azor. l. c. c. 22. q. 1. & c. 23. q. 5.* si filius sit industrius, judicabitur adventitium, ut potè tanquam ex meritis vel industria sua filij acquisitum, secus propter contrariam rationem, reputabitur profectitium. Quod si omnibus expensis adhuc res dubia maneat, tunc locum habebit favor possessionis, hoc est, si inveniatur pater rem illam possidere, reputabitur profectitia, si filius, adventitia.

Propter eandem rationem, si omnibus expensis dubitetur an bonum quod acquisivit filius, sit Castrense an adventitium: erit Castrense tantum si possidet filius, adventitium si pater.

Sed quid, si neuter fortè possideat? De hoc certè casu nec Bartolus, nec Azor. meminere. Equidem judicarem pro rata dubij tale vel tale esse reputandum, atque adeo partem ejus rei pertinere ad patrem, partem ad filium. Ratio est, quia, ut diximus *suprà*, v. *tamen dubium, num. 3. & infra v. Restitutio, num. 1. & 8.* Regula est generalis, rem esse tradendam juxta jus, quod quisque participat. Cum ergo nunc pater, & filius sub dubio jus participant, ratio dicat, ut pro qualitate dubij participant & rem.

Percussio Clerici. Vide verbo Consecrare, num. 2.

1. *Privilegium.* Præaverte sequentia: Privilegium personale est, quod alicui conceditur ratione ipsius personæ, moriturque cum ipsa. Lege Castro P. tom. 1. ar. 3. d. 4. p. 2. a. §. 1. Reale est, quod alicui conceditur ratione rei distinctæ à persona; puta ratione dignitatis, officij, loci, &c. & perseverat toto tempore, quo durat res, cui adnectitur, unde est, quod ad hæredes transire solet.

2. Rursus privilegium conventionale est, quod ex conventionione, & pacto conceditur, quare appellatur onerosum: purum, est illud, quod ejusmodi pactum non involvit: nam propterea appellari solet gratuitum, vel remuneratorium. Denique aliud privilegium derogat, sed solum fortè ipsi concedenti, qui tale privilegium libere concessit.

3. His politis: si certus sis te privilegium obtinuisse, dubijs verò, an concessum ratione personæ sit, an ratione rei, judicandumve est esse reale, an personale? Respondeo esse distinguendum cum Basil. Pont. lib. 8. de matr. cap. 98. §. 1. a. num. 7. Si non derogat juri communi, nec præjudicat alicui tertio, sed soli ipsi concedenti, est judicandum reale: si derogat, vel præjudicat, est personale judicandum. Ratio est, quia ex communi doctrina privilegium non derogans, nec præjudicans est ample interpretandum: Derogans est restringendum: amplius autem est reale, utpotè ad hæredes transiens, quam personale.

4. Rursus si privilegium sit conventionale, in dubio an concessum fuerit personæ, an rei: censendum est fuisse concessum rei; ita idem *ibid.* Ratio est, quia conventionale cum sit onerosum, & ex pacto, ampliari in favorem recipientis merito debet: Quod si privilegium sit purum, & pari modo dubitetur, rene, an personæ concedatur? erit distinguendum modo dicto num. precedente, idque propter eandem ibidem dictam rationem.

5. Præterea concessum tibi sit privilegium, seu officium aliquod, *Ad instar*, hoc est, in hunc ferè modum. *Concedo tibi hoc Officium, sicut illud habuit prædecessor.* Inquit, si prædecessor, præter illud officium, habuit etiam aliqua privilegia personalia, participabisne tu etiam & hæc, quia debes *ad instar* ejus prædecessoris privilegia acquirere? Respondeo cum Suar. lib. 8. de leg. cap. 15. num. 19. Merolla t. 3. d. 6. cap. 2. diff. 4. esse diligenter distinguendum. Si enim id evenit per meram successione (potest enim occurrere, v. g. ut tu hæres succedas testatori habenti aliquod officium), sanè tunc non participabis nisi officium reale, non verò privilegia personalia, quæ fortè ille habebat: Ratio est, quia ut modò dixi, in solis rebus datur successio, non autem in personarum, & consequenter, illud, *ad instar*, cadit solum super officium personale.

Et si id evenit per concessionem Principis, quia scilicet Princeps sic dicat: *Confero tibi Officium seu Beneficium ad instar, sicut habuit tuus prædecessor*, est iterum distinguendum. Si concessio fiat à Principe sub forma ordinaria, quæ solet fieri in provisione ejus officij, non extendetur ad personalia, si verò fiat sub forma extraordinaria, quæ semper usurpata fuerit, cum annotatione scilicet aliorum privilegiorum personalium, extendetur ad personalia; Ratio est, quia ejusmodi extraordinaria forma, cum sit major Principis gratia, id emolumentum videtur asferre, quod non videtur si sit forma ordinaria.

6. Denique si dubites an privilegium obtinueris, illò uti nequis, quia carentia privilegij certa est, concessio autem dubia. Contra, si certus sis de privilegio, at dubius an illud fuerit revocatum, præsumere revocatum non esse. Ita Pont. l. c. cap. 19. §. 19. a. num. 17. Merolla loc. cit. cap. 7. dub. 8. num. 22. Diana part. 4. tract. 3. ref. 15. quia tunc possidet certitudo privilegij, quæ non valet rejici ab incertitudine revocationis. Sic alibi asserimus Mendicantes posse benedicere paramenta Missæ etiam externa. Vide in nostro opusculo, de Sacrament. Missæ, lib. 1. cap. 3. §. 2. num. 7. sic docebimus *infra*, lib. 2. cap. 1.

cap. 1. §. 8. num. 8. Episcopum posse absolvere ab occultis Censuris Domini. Sic infra ibidem §. 7. num. 19. etiam dicimus eundem Episcopum posse suis subditis concedere licentiam legendi libros veteres præter libros hæreticorum hæresim continentes, vel de religionis tractantes, quia de his privilegiis, seu potestate canonica constat, incerta interim existente eorundem revocatione.

Nonnulla huc pertinentia. Vide v. *Confirmatio Privilegii*, & v. *Iurisdictionis*.

Professio Religiosa. Si ambigat Religiosus an sua professio sit valida, communiter Doctores, Merollæ. 1. d. 3. c. 3. m. 8. Peliz in manu. Reg. 1. 1. r. 3. c. 1. n. 75. Bordonus in cons. Reg. ref. 57 n. 69. & 31. docent præsumendam esse validam, quia constat de professione, sed dubitatur de eius valore. Adde semper judicandum esse, ut supra diximus, in favorem valoris actus multo magis in favorem Religionis, à qua jus contra subditum acquisitum est. Lege Castro P. tom. 1. d. 3. p. 1. n. 4. sine. Verum quæ te, cur hic non dicamus valere regulam istam generalem dandam infra, v. *votum*, quando non consistat de voto, ejusque essentia, prævalere libertatem: cum enim in dubio an sit valida professio dubitatur de essentia ipsius seu de constituentibus ipsam; prævalere libertas, & invalida erit professio. Id aliis discutendum relinquo, ne contra tot Auctores sentire videar; Certe Caramuel lib. 3. Theolog. moral. num. 1472. huic sententiæ sic favet: A paucis annis (inquit) consilium de professione in iudiciis sententia dubia, resoluti libertatem fuisse professionem priorem, adeoque pro Religiosi libertate standum. Erat timoratus, aut potius timida conscientia iudex ille; & quia timens ne inperiam communitati faceret illius libertatem declarando, subpauca, talium Religiosorum discessum esse Monasteriis nullum, novam stabilitatem, &c.

2. Sed quid de Novitio? si dum dubitat, an, v. g. habeat annos sexdecim necessarios ad professionem, profiteatur, licetere & valide profiteatur? Respondeo certum est hunc, nisi à bona fide excusetur, peccare mortaliter quia cum possideat ætas sufficientis, quæ est prior sufficienti, ut dixi v. *Ætas*, debuerat Novitius se ineptum ad professionem judicare: An verò sit valida perseverante dubio, jam universaliter videtur num. præcedenti. Quod si facta diligentia, comprehendatur, ætatem dicti Novitij insufficientem fuisse, tunc sine controversia ex Tridentino sess. 25. cap. 15. de regular. requiescentem in professo sexdecim, invalida erit: At si inveniatur postea habuisse ætatem sufficientem, dico validam fuisse professionem. De hac ultima resolutione Caramuel ibid. num. 1158. dubitat, aliique decernendum relinquit. Cum enim hic Novitius (ait) sic profiteretur peccaverit, Præsumitur seu Religio non præsumitur consensisse ad talem professionem (etiam quoad substantiam) tam illicitè factam, atque adeo professio erit invalida ex defectu consensus illam recipientium. Hæc ex illo: Sed profecto, hic dicta præsumptio non adest, adest enim in Religione universalis quædam voluntas admittendi omnes qui legitime re ipsa profiteantur: at hic re verà jam ætatem legitimam habet, quare legitime profiteatur: ergo, &c. quod enim ab ipso ea sufficientia non cognoscatur, nocere non potest prædictio universali consensui excipientium. Vide quod in simili à nobis dictum est in opusculo de Sacrament. Missæ lib. 2. cap. 1. §. 3. à n. 11.

3. Si dubitatur, An metus fuerit incussus ad professionem emittendam, præsumendum est non esse incussum, Sanch. Suar. aliique apud Dianam, p. 4. rr. 3. ref. 55. quia possessio stat pro libertate, & negatione metus, cum quilibet præsumendus sit fuisse bonus, & metum incussisse.

4. Rursus si certum sit adfuisse metum, sed ambigatur, an parvus, an magnus, resolve fuisse parvum, quia prævalere possessio incipientis metum in sua bonitate; atque adeo præsumendus est incussisse parvum; donec magnum fuisse demonstretur. Colligitur ex eisdem ibidem.

5. Si denique Religiosus; sive propter metum, sive propter aliud invalidè certò laborat professione; sed dubitat, utrum ante vel post quinquennium illam ratificaverit, distinguendum erit cum Merolla tom. 1. d. 3. cap. 3. num. 284. nam si dubitat, an ratificaverit ante quinquennium non erit censendus ratificasse. Ratio est, quia ante quinquennij finem, non præsumit Ecclesia ratificationem: ergo Novitius remanet in possessione sue libertatis. At verò si dubitat, an confirmaverit post quinquennium, judicandum est confirmasse; nam elapso quinquennio si Religiosus non reclamationem, jam tollit omne dubium, ipsum enim non reclamare est ratam habere professionem priorem, & Ecclesia ratihabitionem hanc acceptat, solemnemque reddit. Intellige nisi adhuc duret aliquod impedimentum essentiale, puta nisi ipse positive velit non profiteri, vel nisi aliqua solemnitas essentialiter necessaria facta non esset, &c. tunc enim nulla enascetur in foro conscientie professionis confirmatio, nam ceterum certum est reclamare in foro exteriori Religioso non perimere, quinquennio elapso, nisi prius probet habuisse causas non reclamandi.

Promissio, Vide *Verb. Votum*.

Q
R

Religionis Votum. Vide v. *Votum*, præsertim numero 7. & 16.

1. *Religiosorum Vota*, quoad obedientiam, Vide verbo, *Subditus*, & v. *Votum*. Quoad castitatem, Vide v. *Votum*. Quoad paupertatem, hic breviter locus est dicendi. Præmittendum est probabilem esse sententiam, posse Religiosum ex tacita, seu præsumpta licentia Superioris quam ratihabitionem appellamus, aliquid expendere, retinere, accipere, &c. Ita Suarez, & Rebelli Fagund. Diana, Pelliz aliique apud Bardi d. 6. de cons. cap. 3. §. 9 num. 2. Hæc autem est, quoties adest iudicium, quo prudenter credatur Superiori licentiam concessurum, si petatur: & ratio est, quia non sit contra paupertatem, quando dependenter à Superiore hac in re subditus operatur, dependenter autem operatur satis, dum tacitam judicat habere licentiam. Et quamvis non pauci, ut Ioan. de Lugo tom. 1. de iust. d. 3. sect. 7. num. 124. ad licentiam ratihabitionem constituendam, requirant ulterius, ut Superior credatur non solum licentiam concessurum, quoad substantiam, sed etiam quoad modum, scilicet, quod ille modus, quo hic, & nunc subditus expendit pecuniam cum præsumpta licentia, placeat Superiori, vel saltem, (ut habet Sanchez lib. 7. in Dec. c. 19. num. 15) non graviter eidem displiceat. Nihilominus, Lessius Fag. Suar. Tanner. aliique apud Bardi loco citato probabiliter docent, hoc nequaquam requiri (semper intelligo quando displicentia Superioris non est adeo notabilis, ut grahat seu inferat negationem licentiae quoad substantiam) non requiri inquam nisi ad vitandum veniale contra obedientiam, & ratio est quia ex una parte ea non est sub obedientiæ mortali præcepto prohibita, ut supponimus, juxta Doct. cit. & ex alia non est contra votum paupertatis, quia jam adest licentia tacita, posito quod non adest displicentia Superioris quoad substantiam expensionis, nec tanta displicentia modi, ut redundet in substantiam.

2. Petes primò: qua ratione prudenter judicabit subditus tacitam adesse prædictam veniam quoad substantiam? Respondeo si advertat naturam non rigidam, sed benignam Superioris, merita, & dignitatem ipsius subditi, familiaritatemque cum eodem Superiore. Item ipsa res parvane, an magna est expendenda, ut etiam finis & omnes circumstantiæ operationis; licentia enim, verbi gratia, ad munusculum etiam devotionis elargiendum famina, facilius dabitur seniori, quàm juveni, & facilius pro matrona benemerita, quàm pro levi quapiam puella & facilius dabitur licentia expendendi ad emenda necessaria, quàm superflua, &c.

3. Petes

3. Petes secundò, ad maiorem huius doctrinæ declarationem: si Superior se declaret nolle has præsumptas licentias, sed velle, ut subditus tunc solum prædicta facere possit licite, quando prudenter iudicat Superiorem fore contentum: tum, ut expendat, tum ut expediat sine licentia: vel si in aliquo peculiari casu sic dicat Superior: *Nemo expendat aliquid ad emendum id genus, v. g. puerum, nisi expressam obtineat à me licentiam*, poteritne adhuc locus esse dictæ licentiæ tacitæ sine peccato mortali, si iudicetur Superior esse solum invitus, quoad modum; Respondeo posse in utroque casu, donec id sub virtute obedientiæ legitimè Superior prohibeat. Ratio est, quia adhuc poterit esse casus, in quo, etiam illis declarationibus extantibus, iudicetur Superior hic, & nunc non fore quoad substantiam invitus. Fateor interea solito fortiores de hęc conjecturas adesse, ut Superior positus illis declarationibus invitus non censetur, etiam quoad substantiam: id enim illæ declarationes tam rigide significare videntur. His declaratis.

4. Duo ad id. Primum, non solum satis esse si certò moraliter constet, adesse ejusmodi licentiam tacitam, sed etiam si probabiliter; ita Sanch. lib. 1. in Dec. 19. n. 5. fin. Pelliz. Castro P. Fag. Caramuel, quos citat, sequiturque Bardi l. c. 10. (quidquid aliq. dicant, qui semper certam moraliter exposcunt.) Ratio est quia, ut sæpe dictum, probabilitas semper sufficit ad prudenter operandum. Secundò, me putare post factum non obligari Religiosum ad patefaciendum Superiori id, quod ex præsumpta licentia fecit, nisi in eo casu, quo continuanda esset aliqua actio contra paupertatem, ad quam requireretur nova licentia, & ex alia parte deberent conjecturæ, quibus dicta nova licentia præsumatur: lege Suar. tom. 3. de Relig. lib. 8. c. 1. n. 3. Sanch. in Dec. l. c. n. 8. Pelliz. in man. Reg. tom. 1. tr. 4. c. 2. n. 2. 1. 5. aliosque. His declaratis.

5. Difficultas propria huius loci est. Quando ejusmodi tacita licentia est dubia, hoc est, Dubitas an Superior licentiam concessurus sit, an licite eas actiones possis contra paupertatis votum efficere? Respondeo negativè. Ratio est, quia in hoc casu certum est paupertatis votum, seu certa, & firma est obligatio: at dubia exemptio ducta à tacita licentia: ergo votum ejusque obligatio prævaleat, necesse est.

1. Rescriptum, contigit, ut cum Summus Pontifex causam quandam Vicario Generali commisisset, invenirentur in eo Episcopatu duo Vicarij Generales, nec apparebat unus altero principalior, nec aderat caput unde colligeretur unipotius, quam alteri rescriptum esse præsentandum, quis in tanta incertitudine præferendus?

Respondeo, vel rescriptum est concernens ad forum contentiosum, & tunc sit neuter ex Vicariis eligi in iudicem potest, partibus non consentientibus, sed recurrendum iterum ad Pontificem; ita Sanch. lib. 8. de matr. d. 27. n. 37. Pirr. Corrad. de dispens. lib. 7. cap. 4. n. 4. Ratio est, quia cum partes hic non convenire supponantur, possider æquè libertas utriusque ad eum dubium iudicem repellendum, & ex alia parte, cum neuter eorum iudicibus sit à Pontifice determinatè designatus, neutri iurisdicção delegatur. At si partes consentiant in alterutrum, is eligi merito potest, quia tunc voluntas Pontificis, quæ intendit partibus providere, præsumitur illi ab utraque parte electo iurisdiccionem communicare. Facit huc quod dixi v. Nomen dubium, n. 1. de tutore. Vel ejusmodi rescriptum est gratiosum, quale est in dispensationibus matrimonij, bigamiæ, legitimitatis, &c. tunc puto posse eligi quemlibet ex duobus, quem velit is, in cuius favorem emanavit rescriptum, seu dispensatio; ita Sanch. ibid. Ratio est, quia præsumitur Pontifex designare eum, quem dispensandum voluerit, ut potè in cuius favorem Summus Pontifex rescripserit. Si simile quid eveniret in delegato à Principe seculari, eade resolutio erit casui proportionaliter applicanda.

2. Restitutio. Vide v. Furtum, & v. Damnum seculum, & v. Solutio debiti. Debes certò centum, dubitas an solveris, adhuc solvere centum teneris: Ita de Lugo de iust.

dm. 1. d. 18. sect. 1. à num. 8. Debes sub dubio centum, quæ certus es non solvisse, ad onere solvendi liber es. Ratio est, quia ibi possidet vinculum debiti, hic tua libertas. In priore casu, non solum debitor, sed etiam creditor dubitat de solutione: Laym. lib. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. m. 4. 1. in fine, Diana p. 4. tr. 3. r. 32. docet probabiliter etiam esse non esse dividendam, & solum partem pro rata dubij dandam huic creditori: Ratio, quidem in materia iustitiæ probabilis est, quia cum is non habeat, nisi dubium ius, non est æquum ut ei solvatur tantum, quantum solveretur, si haberet ius certum: solvatur ergo pro rata dubij. Id iterum me notasse memini sup. §. 5. n. 9. Dico autem (in materia iustitiæ) nam in aliis materiis multa absurda sequerentur, ut expendi de Lugo de iust. c. 1. d. 18. sect. 1. à n. 18. contra Laym. ego verò aio id solum esse probabile in materia iustitiæ, dispensatamque pro aliis materiis alteri non diffculter inveniendam relinquo: cum mihi sit satis pro modo autoritas Layman, & Dianæ, qui non de aliis materiis, sed solum de materia iustitiæ loquuntur.

Verum ad alia quæ hic dicenda se offerunt, accedamus.

Possessionem cuiusdam rei certò obtineo, sed ambigo, an ea res mea sit? ad restitutionem teneor?

Respondeo, vel incepisti obtinere bona fide, vel mala, vel dubia, de omnibus separatim.

Si primum, & deinde quidem incepit confurgere contra te dubium, inquit: Incepitne eiusmodi dubium, ex levibus, vel probabilibus rationibus, an ex moraliter convincentibus, hoc est, ex rationibus eius generis; quæ omnem probabilitatem contrariam depellunt? ex levibus, vel probabilibus, non teneris ad restitutionem; possessio enim tibi suffragatur contra omnes rationes non convincentes: teneris tamen veritatem inquirere, modo mox n. 5. dicendo. Si ex convincentibus, rem restituere teneris, quia iam mala fides certa contra possessionem incipit non pugnare solum, sed etiam expugnare.

3. Si verò incepisti mala fide possidere, locus questionis non datur, omnino enim restituere teneris, cum possessor malæ fidei semper restitutioni subiaceat, cui autem restitutio sit facienda, quando ignoratur dominus, mox intelliges n. 9. & fine.

4. Denique, si dubia fide possidere incepisti, & ad indagandam veritatem minus attendisti: nec est locus questionis, assimilari enim mala fide possidenti, ut omnes docemus; de qua re lege de Lug. r. 1. de iust. d. 17. sect. 4. & d. 18. sect. 1. quare obligaris ad noyā diligentiam, quæ verum dominum possit inveniri, faciendam: Quod si hic incepisti non possit, cui res sit restituenda mox dicam.

5. Nunc doctrinæ ratio monet, ut de hac diligentiā subdamp. Primum omnium cum diligentiam adhibendam esse dico, intelligo hic, tum in similibus moralem, ordinariam, ad extraordinarias enim nemo, ex vi legis ordinariæ, tenetur. Deinde si bona fidei possessor incipiat dubitare, an res sit sua, videndum an semper teneatur examinare, & inquirere veritatem? Ut item an semper possessor dubiæ fidei ad idem obligetur? Respondeo. Si incipiat dubitare, & hic fuerit, vel sit dubius propter leves rationes, non tenetur, si propter graves, idest probabiles, tenetur; ita Villalob. in summ. t. diff. 20. n. 4. alii quoque.

Ratio prioris dicti est, quia nemo tenetur inquisitionem contra se instituire ex levibus rationibus; sicut enim ipse superior non tenetur, & fortè non potest ex levibus coniecturis moveri ad inquirendum contra te, sic multò magis nec tu adversus te ipsum. Ratio posterioris est, quia tunc prudenter timere debes, ne tua possessio vincatur à certitudine contrarij, quæ probabiliter sit appacitura, quādo rem apud te retinere non poteris.

6. Iam si adhibita morali diligentiā verus dominus inveniatur, ei res attribuetur; At si non inveniatur, poterit (ajunt Castro P. t. 1. r. 1. d. 3. p. 2. n. 9. Coninch. Vasq. & Sanch. Mol. alii que apud Dianam p. 4. tr. 3. res. 25. sanè probabiliter) possessor sibi rem retinere, quia cum illæ rationes propter quas dubitat, supponantur solum esse,

ad summum probabiles, semper praevaleret possessio, quoniam habet ipse rei, quae possessio solum cedit, ut milles rationibus, rationibus convincitur. Alij autem de Lugo, tom. 1. de iust. diff. 18. sect. 1. n. 4. & ibid. diff. 2. sect. 1. n. 84. quos libentius sequor, docent rem esse dividendam pro rata inter ipsum possessorem, & alios, si in noscantur, quia hac possessio non est nisi dubie bona, ergo non potest totaliter favore possideri. Quod si in nequaquam in rem possunt, tunc rem totam dictus possessor retineat, quia tunc nullus potest contra ipsum, etiam sub dubio, aliquando petere, ergo illa possessio, quamvis dubie bona sit, soli favorebit, illi, inquam, qui ab initio possessor bona fidei fuit, de quo loquimur.

7. Inquires primo: & quis censendus sit verus Dominus? Respondeo is, qui per probabilem aliquam rationem negari non potest, si enim probabilitate negari possit, non erit certo dominus verus, & consequenter contra possessionem non praevaleret.

8. Inquires secundo: quid si inveniatur duo, qui veri domini appareant, nec possit dignosci, quoniam in his casibus dominus sit? Respondeo esse rem dividendam pro rata dubij: ita Molin. 1. de iust. d. 72. n. 5. Lessius lib. 2. c. 1. d. 1. n. 1. Bonac. de rest. d. 2. p. 2. n. 1. est enim regula generalis, restitutionem esse mensurandam juxta jus, quod quisque participat, ut modò in simili n. 1. & verb. Nomen dubium n. 3. & alijs nigris saepe dictum est.

9. Sed quid si omisit quis praedictam inquirendam diligentiam, & interim supervenit circumstantia, per quam dominus verus non possit amplius innotescere, ut si mortui fuerint ij, qui apti testes esse potuissent, valerent sibi rem illam retinere? Respondeo hunc mortaliter peccasse, si rem retinere sibi licite possit, ita Bonac. de contrah. d. 1. p. 2. n. 8. & probabile putat Castro P. tom. 1. r. 1. d. 1. p. 2. n. 9. quibus adde Dianam p. 3. r. 3. ref. 29. quia post mortem testium, nescio nunc (quidquid sit antea) habet meliorem conditionem, seu jus, quam ipse qui bona fidei possessor ab initio fuit, qui certo rem possidet. Si enim initio male fidei possessor, vel huic similis fuit, de quibus dixi n. 3. & 4. retinere non potest, sed pauperibus erogare tenetur (ut fuse explicat de Lugo de iust.) vel per Bullam compositionis sibi consulere juxta ea, quae docentur in expositione Bullae Cruciae.

10. Denique, si adhibita diligentia, & domino non appareat, is qui est bona fidei possessor, rem consumat, vel vendat, si post eam consumptionem appareat verus dominus, ad quid ejusmodi possessor tenebitur? Respondeo teneri solum ad restituendum domino id, in quo factus est error: quia is post exhibitam diligentiam, fuit etiam possessor bona fidei: possessor bona fidei, ut est communis doctrina, non obligatur in similibus casibus nisi ad restituendum id, in quo recuperator factus est. Quid si is dubitet an in aliquo factus sit ditior? Respondeo, tunc sibi persuadere licite valet, se non esse factum ditiozem, & sic potest nihil restituere, quia ex communiter contingentibus praesumatur latius, vixisse: ita Sanchez & Bonac. apud Bardi de conf. d. 6. c. 9. §. 6.

11. Petes, dam diligentem exhibebitur ad invenientem dominum, licetne ejusmodi possessori rem retinere, vel alienare? Respondeo, potest retinere, sed cum intentione rem servandi tanquam in deposito; si enim hodie non dat, poterit securius dare cras: siquidem si imprudenter nunc daret, proliquam difficulter posset postea recuperare? Si res sit fructifera, an possit colligere fructus, innui supra v. Matrimonium n. 4. Alienare autem non potest nisi cum duabus conditionibus, quas in simili dixi supra §. 6. n. 6. quem locum recole.

1. Reus & Testis. Dubitant hi, an legitime interrogentur a Iudice: obligabunturne ad ejus nuntium respondere? Supponimus hic obligari hos legitimo iudici parere: nam ex certum infra lib. 2. c. 4. §. 3. de tota hac re benignius disputabitur.

Respondeo non obligari, etiam si Iudex praecipiat, sub poena excommunicationis Ita Fag. in Dec. praecip. 2. lib. 1. c. 11. n. 18. de Lugo de iustitia, t. 2. d. 40. sect. 1. num. 3.

Sanchez in Dec. lib. 6. c. 3. n. 23. & in consil. 6. c. 3. dub. 3. 1. Pasqual. decis. 126. Ratio est, quia Reus, & Testis sunt in possessione suae libertatis valendi equivocare ex causa: ergo ab hac non possunt deturbari propter dubium legitimae interrogationis; Causa autem hic semper intervenit, quia semper ij possunt velle custodire suum jus, quo possunt non aperire veritatem ei, qui ex certa, & manifesta obligatione non debeant.

2. Scio quosdam nostram responsionem admittere, si timeatur a reo, vel teste magnum malum, non vero exiguum, quale esset modicum pecuniam amittere, &c. Sed hos sequi non possum, quia praedicta possessio libertatis in reo, & teste aequè praevaleret, sive grave, sive leve damnum timeatur.

3. Lege Dianam p. 3. r. 3. ref. 106. qui sine distinctione universaliter nostram sententiam amplectitur. Vnde colligit, quando superior inquit generaliter super aliquo notorio delicto, cuius Author nescitur, posse te vocatum ad testificandum equivocare, si dubites, num infamia, vel indicia sint contra delinquentem, licet iure delinquentem scias. Nec contrarium docent Sanchez, & de Lugo, ut quidam putant. Audi de Lugo Regum. 6. Regulam hanc (inquit) non procedere adnotet Sanchez n. 3. & 4. in rebus levioribus, ubi leve sequitur periculum in quibus si certo constat Iudicem esse virum probum, & peritum, tam reus, quam testis debent in dubio respondere, & manifestare veritatem. Tantum de Lugo ex Sanchez. Vides? tunc solum obstringit hi DD. reum, & testem, cum Iudex pius est, & peritus; sanè quia propter has circumstantias praesumendus est Iudex, certo legitime interrogare, ergo jam non sumus in casu dubio. Quare, si verè perleverat omnibus pensatis ejusmodi dubium, numquam hi Doctores videntur nostram Responsionem in levi damno limitasse, solum aliquando ex peritiis, & pietate Iudicis, legitimam certo esse interrogationem collegerunt.

4. Illud nihilominus advertendum est, quando periclitaretur bonum commune, vel innocentis grave damnum, te interrogatum a Iudice debere ad ejus mentem in similibus dubiis respondere, si solum tibi subest leve periculum, quia pugnarent hic tua libertas, & bonum grave innocentis: at bono communi semper tuum bonum peculiare est postponendum: & bonum grave innocentis tua levi damno, juxta vulgares charitatis leges, debet anteponi.

1. Scandalum. Dubitat quis, an sua actio sit futura causa peccati in proximo, licetne illam exercere possit? Supponimus autem ipsum non intendere peccatum alterius, si enim intendat, erit scandalum directum, & sine dubio peccaminosum, ut dictum est in nostro opusculo. de exp. conf. lib. 2. cap. 1. §. 17. n. 100.

Respondeo cavendo prius quod ibid. n. 103. ex Sanchez notavi, plures excusari a praedicto peccato scandalis, quod ibidem indirectum vocavimus, quia vel ipsi tam pravi sunt, ut eorum malum exemplum parum noceat, vel qui inducuntur, tam faciles sunt, proclivisque ad peccandum; ut qui suo exemplo occasionem illis obtulit, non censetur eos moraliter inducere.

2. Proposito, assero licite praedictam actionem exerceri posse. Ratio est, quia tunc peccato peccato scandalis, quando actio mea moraliter censetur inducere proximum ad peccatum, ut jam dictum est, sed quando dubito an mea actio futura sit causa peccati in proximo, non censeor ipsum inducere ad peccatum, ergo, &c. Minor probatur ex doctrina toties allata, neminem in dubio censendum committere delictum, & omnes, nisi contrarium constet, debere reputari bonos: l. Merito. ff. pro socio, lege Menochium de pecc. simp. lib. 1. praef. 29. n. 18. docentem praesumptionem, quae delictum excludit, esse omnium fortissimam: nam inde fit, ut quoties dubito, an proximus sit admissurus peccatum, debeam deponere, imò repellere hoc dubium, & censere illum non peccaturum, atque adeo putare meam actionem nequaquam inducere proximum ad peccatum.

1. Sape

1. *Sepeliri in loco sacro.* Puer, & quo deditur, an sit Baptizatus, in loco sacro sepeliendus nequam esset, quia certò possidet in puero Paganismus, qui fuit ante Baptismum dubius: at spectata Ecclesiæ benignitate, sepeliatur, usurpando ceremonias sacras sub tacita conditione, si est Baptizatus; ita Bonac. apud Dianam p. 4. tr. 3. ref. 6. Ratio est quia ipsa non præsumitur repetere ab Ecclesiastica sepultura, nisi certò non Baptizatos.

2. Qui se ipsum voluntariè interfecit, non est Ecclesiastica sepultura decorandus, c. *Placuit ut qui*, 23. q. 5. nisi signa contritionis fortè dederit antequam spiraret. Ita ex Sylvest. Laym. lib. 3. sect. 5. tr. 3. p. 3. c. 1. n. 8. si quis igitur inveniatur domi laqueo suspensus, gladio confectus, & puteum projectus, &c. nec ad hunc conjecturæ, utrum ex se, an ab alio, vel casu occisus fuerit, gaudebitur sacra sepultura; Respondeo gaudebit: ita Covar. lib. 2. var. c. 1. n. 11. Lavius de pisco, & recentis fun. mor. 2. c. 12. d. n. 31. quia in dubio nemo præsumitur delictum commisisse: Contrariæ autem conjecturæ, ut iudex posset huic negare humationem sacram, & vehementes esse deberent, hoc est, evincentes eam universalem præsumptionem, quia nemo est existimandus admisisse delictum. Si certum sit aliquem sibi mortem conscivisse, dubitatur verò an ex amentia vel furore, indeliberatè, an verò voluntariè sanamente id fecerit, Layman. l. cit. docet non esse sepeliendum in loco sacro, quia possidet certò delictum, & quia praxis Ecclesiæ ejusmodi occisorem asserere solent sacra sepultura, nisi ex huius coniciat ex aliqua gravi causa in furorem abiisse, sed tu expende illud Canonis citati (voluntariè) & vide an huic favere possit.

3. *Servus.* Certum est, te meo patri famulatum exhibuisse, seu ipsi operam tuam locasse; Incertum, an mercedem habueris, teneor absolute loquendo ego hæres, ad exhibendam tibi congruam mercedem, quia debitum est certum, sed incerta, prævalet ergo debitum. Dixi (absolute) nam si obstat legitima præscriptio, vel quid simile, non verfaremur in dubio, sed certa lex esset observanda. Itege Molin. 1. de iust. d. 67. pag. lib. 2. de iust. c. 15. n. 39.

De servitiis exhibitis vltro à servis, Vide v. *Donatio*, nup. 5.

4. *Simonia.* Contra Simoniacos sive communes, sive confidentiales sunt multe pœnæ, præsertim excommunicatio, & obligatio dimittendi beneficium simoniacè obtentum. Et quidem si simonia fuerit certò & indubitanter commissa, te pœnas incurrisse, non est quod ambigamus. Si fuerit probabiliter non commissa, eas non incurrisse, quia secutus fuisti, vel nunc sequi potes opinionem probabilem. At quid in dubio? Scis, v.g. certò te centum aureos dedisse, sed dubitas, an dederis in pretium rei spiritualis, seu rei annexæ spirituali, an potius ob aliquid quod temporale, seu ob aliquid quod solum se removere habuerit ad rem illam obtinendam?

Respondeo, te non incurrisse pœnas, quare posse te reputare liberum ab obligatione dimittendi beneficium, & ab excommunicatione. Ratio est, tum quia in utroque foro, de quo lege Farinac. conf. 75. lib. non est æquum ut subeatur pœna certa pro delicto incerto c. *Grave* 11. n. 3. c. *Iudicame*. 30. q. 5. c. *Abuisse*, d. 33. Inst. de rerum divisione, §. *Illuc* questum, & Inst. de Alt. Curare, tum quia possessio ipse innocentie prævalet, donec certum delictum probetur. Quod si, mala fide se in possessionem Beneficij immisisti, quia scilicet dubitabas de simonia patrata, peccasti quidem ex conscientia erronea, qua putabas habere malam fidem, & de hoc peccato debes in Confessione absolvi: sed revera ob rationes dictas nequaquam pœnas incurrisse, quæ fulminantur contra non dubiam simoniam: Quare nunc depone illam erroneam, conscientiam, & Beneficium retine.

5. *Sigillum Confessionis.* Cadere in sigillum confessionis, peccatum dubiè ex confessione notum, dixi in appendice, seu lib. 5. opusc. de confess. c. 3. n. 20. nec me ab hac certissima sententia movent aliqua in contrarium allata novissimè à P. Bardi de conf. discept. 6. c. 11. p. 4. §. 1.

6. *Solutio debiti.* Debeo tibi centum ex uno, & alia

centum ex alio titulo, si tibi solvam centum dumtaxat pro quo debito satisfaciam, si nihil exprimam?

Respondeo: Hic locum non habet questio de conscientia dubia; cæstat enim id debitum extingui, etiam in foro externo, quod magis gravat debitorem, & ratio est, quia quilibet censetur operari quod sibi utilius est, ita de Lugo aliquos citans t. 1. de iust. d. 16. sect. 6. n. 128.

Hinc debitum solvens, censetur in dubio velle solvere potius pro debito maturato, quam pro maturando, pro debito nomine proprio tractato, quam alieno ex fiducijsione; pro liquido, quam non liquido; pro anteriore, quam posteriore; pro debito, de quo currit interesse, quam pro mero mutuo. Favent huic doctrinæ ea quæ dixi v. *Donati*, n. 2.

7. Si tamen debes decursa, & capitale, & aliquam partem modo dicto solvas, pro decursis satisfacies, non pro capitali, quia ad indemnitate creditoris id merito decernit l. 9. de sol. & l. usur. eod. de usur. Quod si debita sint pariter oneris, tunc iudicaberis solvisse pro omnibus pro rata, quia est major ratio de uno, quam de altero.

8. *Debitum est autem.* (si nihil exprimam) nam si debitor verbis dixit, vel mente voluit pro uno potius, quam pro alio satisfaci, tali dicto, vel intentioni standum erit etiam in foro conscientie, quia obligatio tollitur dependentè à voluntate ipsius, quare cum per illam intentionem jam ablata sit, non poterit illa obligatio, per quamvis retractationem reviviscere.

9. Sed quid, si tibi debeo centum ex quocumque titulo iustitiæ, sive ex contractu, sive ex re accepta, sive ex injusta acceptione, & interim do tibi gratis centum, sive per remunerationem non debitam ex iustitia, sive gratiosam donationem, nihil exprimendo, inò nihil cogitando de debito illo iustitiæ, intelligiturque extinguitur illud iustitiæ debitum, quod mihi multum sine dubio grave est? Respondeo, licet non extingui sit probabile, quia debitum non extinguitur, nisi per solutionem: hæc autem donatio est: Ita Sanchez alique apud Dianam mox citandum. Tamen etiam est probabile extingui, ita Nicol. Baldel. Magister in Theologicis meus t. 1. lib. 5. d. 25. n. 18. ex l. cum & pluribus, ff. de solut. quia adest voluntas semper in homine implicita, & generalis satisfaciendi, prout potest per annum quæque actum suis obligationibus, quas ipse habet, tum in materijs alijs, tum in materia iustitiæ, ex qua sententia sequitur, si quis ex devotione inviseret Ecclesiam, recitaret coronam daret elemosynam, Missæ interesset, &c. & deinde recordaretur, se illa voluisse, vel à Confessario iussu sibi fuisse, vel ad hoc præceptum ea faciendi, de quo vide Dianam p. 3. tr. 6. ref. 57. & 77. sequitur, inquam, non teneri iterum ad ea, quia jam per illam generalem voluntatem illis satisfecit; nam propterea, ait Sanchez in Dec. lib. 1. c. 13. n. 11. qui nihil cogitans elemosynam, v.g. centum aureorum, per totum annum sparsim pauperibus dedit, si deinde advertat se centum debuisse reddere ob aliquam obligationem, ad iterum largiendum non obligabitur, & item Beneficiarius, qui centum Ecclesiæ suæ deberet ex omfissione Officii Divini, si eidem Ecclesiæ, nihil de hac obligatione cogitans, sacram, v.g. vestem ejusdem pretii donavisset, ad nihil propter eandem rationem, amplius satis probabiliter teneretur. Ita Layman lib. 3. sect. 5. tr. 2. c. 22. n. 9. & apud Dianam p. 3. tr. 6. ref. 57.

10. *Debitum est de debitore quando ex se solvit debitum:* quid de creditore, quando sibi compensat de bonis, quæ potest clam habere sui debitoris. parine modo censetur sibi compensare illud creditum, quod sibi utilis est: Respondeo ita, quod quia longè est à nostro instituto, vide fusè apud de Lugo de iust. l. d. 16. sect. 6. n. 129. Dixi nihilominus de hoc breviter supra verbo, *Compensatio*.

11. *Sponsalia.* Si dubium sit, post habita sponsalia, num aliquis defectus notabilis supervenerit, vel cognitus de novo fuerit, questio solet fieri, an possit sponsus à contrahendo matrimonio resilire, & regula quidem universalis, hæc dari consuevit: quando sponsus, quamvis ignorasset defectum illum, ita erat affectus, ut si illum agnovisset,

ad huc contraxisset, non posse resilire, quia impti-
ent habet universalem quandam voluntatem contrahen-
tiam sub eo effectu, potest, si in eo affectu non fuisset,
quodammodo voluntatem non habuisset, ita Mol. r. 1. de
lib. 2. 272. Sanch. de m. lib. l. id. 74. n. 2. Audio. Sed nostra
quæstio est, quid si de eo animo dubitet sponsus; nam si
probabiliter iudicet non habuisse, eade resilire, non tam
probabiliter iudicet non habuisse, eade resilire, non tam
sibi opinionem practicè probabilem, posset? Respon-
do tunc expendendum, cum Sanch. l. 1. n. ult. Bonac. de
m. r. 9. p. 8. n. 20. an id, quod supervenerit, vel de novo
expoluitur, afferat sponso damnum notabile, necne: si
affert notabile, pro libertate sponsi decernito; secus, si
affert damnum leve. Ratio est, quia ex communi
solam afferat damnum leve. Ratio est, quia ex communi
contingentibus, in priore casu, presumitur sponsus
non habuisse illam voluntatem, nemo enim vult pro
matrimonium cum tanto suo damno: at propter
certam rationem presumitur cum levi. Neque dicas,
quoniam in levi debet vincere certa libertas
sponsi, quæ in gravi cum presumatur, non affe-
ctum, quia in damno gravi cum presumatur, non affe-
ctum voluntas contrahendi libertas sponsi possidet, at in
damno levi, cum contra presumatur affuisse dicta contra-
dictum voluntas, non libertas sponsi, sed contractus, spon-
salius, eiusque certa obligatio possidet.

1. Subditum. Si ambigas primò, utrum res tibi à su-
periore præcepta, licita sit, an illicita; Secundò, an legiti-
ma sit Superior; Tertiò, cum sit certus Superior, an
tunc excedat in præcipiendo limites sue jurisdictionis;
tunc, te non obligari obedire, docent, Vasq. r. 2. q. 19.
n. 6. d. 66. c. 9. n. 3. Rodriq. in sum. v. Obedientia 2. p. c. 9. d.
n. 1. quia nemo est in potestate præcipiendi ea, de qui-
bus dubitatur an sint honesta; vel an sint extra illam ju-
isdictionem, prævalet ergo tunc subditi libertas. Thom.
Sanch. lib. 1. de Dec. c. 3. n. 3. Io. Sanch. d. 33. n. 37. Diana p. 4.
n. 1. r. 9. docent ex prioribus casibus, quia eo ipso, quod
obligaris in duobus prioribus casibus, quia eo ipso, quod
ille superior est, & tu subditus, teneris tu obedire, cum
eius certa potestas non possit vinci à dubia exceptione
exemptionis. Vtraque sententia videtur probabilis.

1. Suffragium. Decretum fuit suffragiis secretis Ga-
bellum, v. g. injustam populis esse imponendam, Bene-
dictum, Cathedram, Officium, & hic in iuste conceden-
dam, & similia, ad quæ decernenda licet sufficerent suf-
fragia, v. g. undecim ex viginti Senatoribus, seu electori-
bus, tamen adferre quindecim, quid dicendum? Nam
omnes hi dubitant an suffragium suum fuerit ex primis
undecim, adeoque, an rem illam injustam ipsi concluder-
int, unde ad restitutionem teneantur; esto peccaverint,
quia consenserunt decreto injusto, ut notat Lessius lib. 2.
cap. 13. disp. 3. n. 22. & 23.

1. Respondeo tres esse sententias. Prima absolute
affirmat omnes ad restitutionem in solidum teneri, quia
omnes constant unam causam adequatam; sicut enim si
centum trahentem navim, licet nonaginta sufficeret, om-
nes tamen trahunt, ita in casu nostro, ita Merolla r. 1. d. 3.
c. 3. Coroll. 6. n. 41. Secunda absolute negat; quia singuli
sunt in possessione certa sue pecunie, quam non tenen-
tur alteri tradere, nisi obligatio, sit luce meridiana cla-
rior: ita Rebell. Syr Henriq. Diana, Granados, alique
apud de Lugo r. 1. de iust. d. 19. sect. 2. n. 20. Tertia denique
obligat quidem omnes, at non ad totum in solidum, sed
solum ad partem pro rata debij: ita Molin. r. 1. d. 73. 6. n. 6.
de Lugo l. c. n. 22. Ratio est, quia solum ad partem clara vi-
detur obligatio: si quidem omnes inceperunt dare suf-
fragium cum dubio, an ipsi essent, qui injustè damnum
decernerent, & datis suffragiis, remanet idem dubium: at
supra, v. Restitutio, 9. diximus incipientem possidere eum
dubia fide, eademque dubia fide perseverante, restituere
debere. Cum ergo ex alia parte omnes sic dubitent, om-
nes participare debebunt de obligatione restitutionis.
Alias rationes vide apud Molin. & de Lugo loc. cit. nam
propterea hæc tertia sententia est excipienda, licet pri-
mam, & secundam, tum propter bonas rationes, quibus
innituntur, tum propter auctoritatem tot Doctorum,

Part I.

non audeam vocare improbables; & secundæ quidem
etiam favent Doctores citati, & doctrina allata supra,
v. Restitutio, n. 1. liera E.

3. Dixi n. 7. (suffragiis secretis) nam quando suffragia
sunt aperta, non adest simile dubium, quare peccabis qui-
dem mentaliter, si suffragatis rei injustæ jam ab aliis con-
clusæ, quia consensus, ut dictum est, injusto decreto ita
Laym. Tum, aliæ apud Dian. p. 1. r. 3. ref. 16. & ref. 30.
ubi docet eide rei conclusæ te non posse subscribere; sed
te non obligari ad restitutionem, quando tuo suffragio
impedire injustitiam nequis, docent probabiliter, idem
apud eundem. Quod si res injusta concludenda à poste-
rioribus suffragantibus sufficienter erit sine tuo suffra-
gio, tu tamen suffragaris inter priores, & peccabis, & re-
stituere obligaberis, quia sic certam causam tunc injusti
damni das, ut docent communiter Doctores, Turrian.
Lessi l. c. Filliuc. Villalob. cum Diana l. c. ref. 17. vide de his
suffragiis multa apud de Lugo r. 1. de iustitia. d. 20. sect. 1.
an. 17. & sect. 2. §. 3. n. 55. & §. 5. n. 87.

1. Testamentum. Ancaps tum an testamento (idem
proportionaliter de legat.) affuerit fraus, possumus licite
ex vi huius testamenti hereditatem consequi? Respon-
deo, si ejus es in possessione, te in ea finium serva: quia
in dubio melior est semper possidentis conditio ita Sanc-
lib. 4. c. 1. cap. 1. d. 14. præsertim 7. At si hereditatem
nondum adivisti, major est difficultas, assero nihilominus
te posse adire, quia fraus & dolus, utpotè delictum, non
sunt presumenda, nisi certo constet.

2. Imò etiam si fraudem affuisse scias, non quidem certo
sed probabiliter, idque nunc post habitam bona fide pos-
sessionem, non teneris dimittere hereditatem ante iudicis
sententiam, quia inter privatos, ut ex dictis constat contra
possessionem legitimam sola certitudo, non verè proba-
bilitas prævalet. Atque hic est casus allatus sup. §. 3. n. 19.

3. Sed quid si probabiliter adfuit fraus, & primo est
in possessione hereditatis? Respondeo tunc dividendam
esse hereditatem inter probabilitè prætendentes juxta
ratam probabilitatis. Imò idem dicendum erit ex nostris
principiis, etiam si dubium sit de fraude, quando nemo
possidet.

Vide v. Nomen dubium, n. 2. & v. Restitutio, n. 1. & 8.
Testis Vide v. Reus & Testis.
Tutor. Vide v. Nomen dubium.

1. Venatio. Dubito an fera laqueo tuo irretita possit
effugere, necne, & illam ego capio, An primò tibi debeam
feram? an secundò tibi saltem debeam, quanti spes illa
valet, quod forte tua fuisset? An tertio teneam saltem
solvere valorem laboris tui, quo laqueum terendisti?

2. Respondeo, non debeo primò feram, quia in dubio
an fera amiserit libertatem, ne fera quidem presumitur
eam amisisse: si igitur ipsa adhuc libera censetur, ergo
utor jure meo illam capiendi. Ita de Lugo r. 1. de iust. d. 6.
num. 83.

3. Non debeo secundò valorem spei, ex de Lugo l. c.
est Lessius lib. 2. c. 5. d. 1. n. 30. Mol. d. 41. & Layman. l. 3.
tract. 1. cap. 4. num. 12. dicant pro rata dubio esse feram di-
videndam. Ratio autem nostræ responsionis est, quia
tacet mihi uti jure meo, esto per accidens sequitur fru-
stratio sue spei in alio: ut patet, si ego utor arte non in-
justa ad habendum beneficium, vel Cathedram, est al-
ter sua spe frustretur, &c.

4. Debeo tamen tertio valorem laboris: quia huius
certus est Dominus ille quia laqueum paravit, & idem
labor mihi viam stravit ad capiendam feram. Inst. de di-
vis. §. ex diverso, l. adeo ex diverso ff. de rerum divis. Quæ
ratione, ff. de acquir. rer. domin.

1. Venditio. Consigno tibi vestem, quam pro ma-
vendas decem aureis, tu alteri vendidisti undecim dubi-
tasque an potius tu ipse emeris pro decem, & deinde
alteri nomine tuo vendideris pro undecim, an verò tibi
non emeris: sed absolute nomine Domini vendideris,
Quid judicandum? in priore enim casu tuus erit unde-
cimille aureus, utpotè pretium tuæ rei; in posteriore
Erit

erit Domini, quippe sue rei pretium, Respondeo, de Lugo, de iust. tom. 2. d. 26. sect. 9. n. 15. alique laborant in assignandis conjecturis, an hæc venditio nomine alieno fuerit, an proprio, & recte. Verum, si in hoc sistamus questionem non diluimus; nostras enim quæstio est, an adhuc remanente dubio post expensas conjecturas, statueretur sit pro Domino, an pro venditore. Dicuntur igitur statuendum pro Domino velis. Ratio est toties dicta, quia prius fuit vestem fuisse Domini, & hoc certum est, at postea dubitatur, an fuerit empti ab hoc venditore, prævalere ergo Dominus.

1. Virgo. Desloravit quis Virginem multa promittens, inter quæ omnibus expensis, ambigitur an infecerit promissio illam ducendi, vel dotandi, ad quid obligatur? Respondeo ad nihil, quia libertas ipsius est certa promissio incerte. Vide v. Nota.

Idem dico, si quis dubitet, an Virginem per fraudem vim, metum seduxerit, in quibus casibus leges desloratorem urgent ad dotandum, vel ad damnum alia via rescandendum. Ita inclinatur Bardi de conscientia d. 6. cap. 9. §. 22. contra Molinam & de Lugo ab eodem citatos. Ratio est, tum quia possidet certa desloratoris libertas, tum quia nemo præsumitur delictum fraudis commisisse, l. merito ff. de dub.

At certò quis promissit dictam virginem ducere, vel dotare, sed dubitat an ab ipso fuerit virgo inventa? Respondeo iudicandum est fuisse inveniam virginem, atque adeò ducendam, vel dotandam à desloratore. Ita Menoch. lib. 6. præf. 9. n. 2. & 3. Mol. l. 4. de iust. tr. 3. d. 104. n. 12. de Lugo de iust. to. 1. d. 12. sect. 1. n. 3. Ratio est, quia prior est virginitas, illa ergo possidet: nec vinci ejus possessio potest, nisi ex aliis potentioribus conjecturis colligatur præsumptio contra illam, quales essent eam habitasse in prostibulo, habuit meretricio incedisse, & similes à Menoch. allatæ loc. cit.

Voti irritatio. Vide v. Actus.

Voti dispensatio. Vide verbo Dispensatio.

7. Votum. Si dubites an voveris, vel juraveris, non obligaris ad votum, ita Sanc. lib. 1. in Dec. c. 19. num. 36. & lib. 1. de matr. d. 9. n. 1. Reb. lib. 1. q. 2. num. 13. & passim, etiam si magis propendat, quod voveris, vel juraveris, modò hæc propensio lineam dubij non transiliat. Ita Castro P. 1. tr. 1. d. 3. p. 13. n. 17. citans Suarium, & utrumque Sanchez. Ratio est, quia semper possidet libertas, & iniquum esset pro debito incerto, certam solutionem exposcere.

2. Idem dic, si dubites, an votum, seu promissio se extendat ad illam, vel illam materiam, v. g. an voveris in jejuniis te abstinere à lacticinis, &c. jam enim tunc dubitas de ejus rei promissione; At verò si promiseris, seu voveris, sed anceps es, an solveris, soluere teneris, quia tunc possidet promissio, seu votum Ita Sanchez. Rebel. loco citato, alique.

3. Si dubites, an res sint ita notabiliter mutata, ut excuseris à promissione, sanè excusari non poteris, Ita Castro P. 1. tr. 13. d. 2. de juramento. p. 65. n. 4. ex Sanchez. v. g. jurasti, seu vovisti ingressum in Religionem, à quo excusaris ob gravem habitalem morbum, deinde incipis bene habere, sed cum dubio, an restitutus integre teneris ingredi, quia obligatio est certa, excusatio dubia. Sed certè licet doctrina hæc vera esset propter rationem dictam, circa quam tamen lege, quæ supra diximus verbo, sponsalia: & expende affectum voventis: at aliquid peculiare hic haberi possit, per quod excusaretur quis ab ingressu; si enim ingrediendo subiret etiam sub solo dubio grave periculum reincidendi in morbum, excusaretur, eo modo quo supra, v. Hora Canonice, n. 2. diximus excusari quempiam à præceptis in simili dubio periculo.

4. Si certus sis te vovisse jejuniium, v. g. Sabbati, sed dubitas, an dictus dies signatus à te fuerit, ob devotionem ejus particularem, an verò tanquam terminus, ne scilicet differretur jejuniium ultra illam: diem tunc transacto sine jejuniio Sabbato, debes adhuc jejuniium, quia possi-

des votum, certus enim es de illo, incertus de termino. Ita Suar. Azor. cum Bonaz. d. 4. de voto, q. 2. p. 5. §. 1. n. 1.

5. Si dubites, an tua verba continuerint promissionem potius, quam propositum, non teneris, quia dubius es de ipsa substantia promissionis, certus de tua libertate.

6. Sed quid, si certò vovisti, vel jurasti, at ambigis, an animum te obligandi habueris per illa verba, seu per illud juramentum, & quid si dubites, an tua verba invocationem Dei, quæ est de essentia juramenti, saltem tacite continuerint? Respondeo, Suar. de voto, lib. 4. c. 6. n. 3. 1. 1. tr. 1. Castro P. 1. d. 3. p. 19. n. 4. Merolla l. 1. d. 3. c. 3. d. 2. coroll. 3. n. 84. alique, censent in utroque casu te obligari, quia possidet promissio, quæ certò voce tenus emissæ est, & consequenter, cum nemo sit præsumendus voluisse peccare, aliud proferendo verbis, aliud habendo in animo præsumendum est assidue certum animum se obligandi. Puto tamen non esse improbabile te nequaquam obligari, ita Alphonsus de Leone, quem citat, & sequitur Carap. lib. 3. Theolog. mor. n. 1338. quia possidet libertas, & dum solum voce tenus est promissio, verè dubitatur de substantia ipsius, dum dubitatur an animus se obligandi, vel Deum invocandi affuerit; ergo ejusmodi dubitatio non potest prævalere contra certam libertatem.

Nec obstat allata præsumptio, juxta quam fateor iudicem judicare debere contra promittentem in conscientia, si verè dubitetur, prævalebit, ut dictum est, libertas.

7. Si cum certò promiseris, vel voveris, dubitas, num promiseris ingredi Religionem aliquam indeterminatè an determinatè hæc. Vel num promiseris castitatem perpetuam, an temporalem, Vel num Religionem hanc strictiorem, apud illam laxiorem, Vel num voveris dare centum: an ducenta? Num majores mensuras, an minores? Vinumne optimum, an mediocre? Totumne Rosarium recitare, an tertiam ejus partem, & similia; potes eligere quod minus est; quia in hæc omnibus possidet libertas, quæ non est à superveniente dubio comprimenda c. ex parte, de cens. & ibi Gloss. & Abbas; lege item Merolla l. 1. d. 3. c. 3. d. 2. coroll. 3. Carap. l. c. à num. 1339. Suarium l. 2. de Rel. tr. 6. lib. 4. c. 8. n. 8. Idem esse in legatis dixi v. Legatum, ubi notavi, & mox advertam necessitatem cautionem.

8. Propterea rectè docet Sanchez in Dec. lib. 4. c. 13. n. 15. si vovisti orationem, vel elemosynam, satis esse recitare unum Ave, vel unum largiri obolum, si vovisti dare plures res, satis esse dare duas, quod scilicet minus, minusque gravat voventem. Vide v. Elemosyna.

9. Propterea item, si vovisti sub conditionibus aliquibus, & dubitas, an sub iis copulativè, an disjunctivè, potes putare, quod copulativè; quia id minus te onerat, v. g. promissisti jejuniium si tuus pater absens convalesceret, domumque rediret, nec potes dignoscere an utramque conditionem simul intenderis, an tantum unam, v. g. sanitatem, potes putare utramque intendisse, &c. Ita Sanchez l. c. 2. n. 20.

10. Propterea etiam, si dubites an in voto jejunandi omnibus vigiliis, vel Sabbatis, v. g. incluseris vigiliam Natalis Domini, potes jentaculum pingue tunc assumere, quia potes eligere quod minus te gravat: ita Sanchez l. c. 11. n. 65. alique passim apud Bardi de conscientia d. 6. c. 1. §. 14. n. 2. Adde te certum esse de concessione illud pingue tunc assumendi, incertum de obligatione, ergo prævalere ius concessionis.

11. Pari modo, si certus es, te vovisse non ludere sub poena largiendi in elemosynam unum aureum, vel certus es te vovisse jejuniium in vigilia, v. g. Beati Aloysij; at incertus, num solum pro prima vice qua ludis, vel pro prima vigilia anni: non obligaberis, nisi pro prima vice: vel pro primo anno. Ita Sà Votum, n. 26. Ratio est jam dicta, quia potes eligere quod minus est.

12. Ex eodem principio resolve id quod alij, ut Bardi l. c. §. 1. l. 2. ex aliis principiis rectè item statuunt primum scilicet, qui vovit non habiturum copulam cum femina, & sine dolo incertus sit, an intellexerit etiam de copula licita, utrum, inquam, possit licite uxorem ducere.

dicere, illamque cognoscere? Dico enim posse, quia potest eligere, quod minus est. Et certe votum est strictius, atque agere odiosius, siquidem est lex, quam sibi imponit contra suam libertatem voti, ergo coartanda est ad interpretationem strictam, non vero extendenda ad latam includendo in casu dicto etiam copulam licentiam. Ad hoc, certe scias te vovisse, v. g. castitatem, si dubites autem in saeculo, an potius in Religione secliter emittendam, non teneris ingredi Religionem, quia potes eligere quod minus est, cum in hoc casu pari modo possideat libertas manendi saeculo, serva igitur in saeculo castitatem. Ita Caram. l. c. 181.

14. Eodem modo si ambigis, an voveris castitatem absolute, an conditionatam, si Religiosus, v. g. feres, potes judicare te conditionatam vovisse, quia id minus est; Ita Sanchez in Dec. lib. 4. c. 16. m. 114. An autem debeat poni dictam conditionem, si a te dependeat, dicitur potius repetitum, quia praevalet tunc libertas.

15. Insuper, si dubites, utrum voveris absolute castitatem, v. g. ad honorem Dei, an sub aliqua conditione, vel poena, si sanitatem receperis, vel si luleris, potes tibi persuadere sub conditione, vel sub poena vovisse, atque adeo ex sententia probabilis, infra dicenda, votum non esse reservatum, id enim certe minus est. Si dubites an conditio sub qua vovisti fuerit impleta, necne censuro non esse impletam, qui tunc dubium est de ipsa essentia obligationis. Et quia quando, (licet certo quid voveris) dubitas, seu non recordaris, an gratiam, v. g. sanitatem, ad quam impetrandam, votum direxisti, an scilicet illa fuerit adimpleta, ideo propter eandem rationem praevalbit tua libertas, nec voti reus eris. Colligitur id ex Sanchez lib. 4. sum. cap. 25. n. 9. & cap. 16. n. 3. Ita idem ibi cap. 23. n. 29.

19. Deinde, si dubites utrum voveris perseverantiam, vel professionem, an solum ingressum, teneris solum ad ingressum, quia hoc minus utique est. Ita Suar. tom. 1. de ref. tr. 6. lib. 4. c. 8. n. 7. legem Sanchez. apud Diamant p. 4. tr. 1. resol. 36. Caram. lib. 3. Theol. mor. n. 1465. & in Reg. S. Ben. 460. non improbabilem notat hunc ne ad ingressum quidem teneri. Ratio est, inquit, quia malum est ingredi cum animo egrediendi, nec certe ullus prudens id iuvem ingenio consuleret. Adde hunc mendacem, & injurium ipso facto fere contra Religionem, quia nec illum exasperat, nec illi dictum exhiberet, si eo animo instructum illam esse subdoveretur. Verumtamen aliquantulum illustremus. Tribus enim modis contingere ejusmodi casus potest. Primo, si simul voveas per modum unius ingressum simul, & egressum paulo post faciendum, & hoc pacto certum est votum esse invalidum, quia totum complexum est malum, dum continet unam partem malam, scilicet egressum, qui saltem, ex suppositione ingressus, & nulla rationabili existente causa, malus est, & instantiam sapit. Secundo, si ingressum solum voveas, de egressu, vel nihil decernas, vel solum de illo timeas, vis tamen ingredi, saltem ad probationem: & hoc modo validum est votum, quia totum, quod voveris, bonum in se est, & servari cum laude potest. Tercio, si voveas ingressum, & simul proponas, sed non voveas, egredi. Dico hunc esse casum Caram. lib. 3. & satis probabiliter votum hoc validum nequaquam esse. Dices cum aliquibus, ut Batdi de conf. d. 6. cap. 1. §. 21. At totum, quod voveris, servari cum laude potest, ingressus enim in Religionem, qui solus voveris, bonum quid est. Respondet, Nego antecedens, nam ingressus, prout refertur ad egressum, quamvis sola voluntate propositum, & non promissum, malum quidem est, & quippe jam refertur ad egressum, qui positum ingressu bonus esse non potest, cum pari modo sit contra constantiam, & contra religionem nolentem acceptare eum, qui hoc animo laboret.

17. Redeo ad libertatem, qua potes id, quod minus est, in dubio eligere. Notare enim oportet id quod

v. Legatum, etiam notavi: non raro id, quod minus est eligi a te non posse, si ex communiter contingentibus, ex una loquendi, vel ex aliquibus adjunctis colligatur, te verè promississe, quod majus est: nam tunc, ut ex se constat, non es minus in casu dubij, v. g. si in tua regione mensura usualis sit magna, parva verò esset extraordinaria, magnam debes, si mensuram vovisti.

18. Rursus, si vovisti Calicem, & dubitas, an voveris aureum, argenteum, an stanneum; argenteum, saltem quoad cupam, debes: quia nomine Calicis intelligitur is, qui est aptus ad usum sacrificij. Simili modo si vovisti non permanere in saeculo, debes Religionem ingredi: quia illud (non permanere in saeculo) hoc sonat, id est Religionem se tradere, non autem eremiticam, v. g. vitam assumere, vel quid simile.

19. Si dubites num voveris, seu promiseris deliberatè, ex eo quia dubites, an promissio fuerit facta tempore somni, ebrietatis, vel phrenesis, obligaris, ex Sanchez lib. 4. in Dec. cap. 1. num. 14. & 15. quia constat de promissione, ambigitur de excusatione. At Castro Palao 1. 1. tr. 1. d. 3. p. 11. num. 4. & 7. merito probabile etiam esse ait, te non obligari, non enim est omnino verum tunc constare de promissione, si quidem dum dubitatur, an affuerit plena deliberatio, dubitatur de eo quod necessarium requiritur ad promissionem, atque adeo dubitatur de ipsa promissione.

20. Si certus de promissione, vel voto, anceps sis an promiseris tempore amentiae, idem propter eandem rationem dicendum est cum Castro P. l. c. n. 8. solum perdiligerentem est advertendum, difficulter oriri posse ejusmodi dubium. Primo, quia communiter contingentibus, is, qui certus est de suo voto, certus esse debet de suo usu rationis, nunquam enim insanus vovere solet: ergo si voveris, sanus es. Si vovet, sanus fuit. Secundo, quia qualitas, quae naturaliter inest, semper adesse supponitur, nisi clare constet de opposito: at usus rationis naturaliter homini inest, ergo, &c. Si tamen omnibus his perpenis, adhuc res est dubia, jam dictum est num. 19. probabiliter ex Sanchez, & obligari, & probabiliter ex Castro Palao, non obligari.

21. Quod si dubites an promissio facta fuerit sine deliberatione ex eo, quod fuit emissà tempore irae, vel subitae passionis, eodem quo dictum est, modo non obligaris, ita Suar. lib. 4. de voto, capite 6. num. 10. quia dubitatur de eo, quod necessarium requiritur ad constitutionem libertatis, atque obligationis promissionis. Monco tamen hic iterum, iterumque regulariter non adesse ejusmodi dubium, quia subita ira; vel passio non solet sufficienter usum rationis tollere; secus occidens aliquem spoleret excusari à peccato, quem tamen regulariter non excusamus: ita Thom. Sanchez. lib. 1. de matrim. d. 8. n. 19.

22. Si, voveris, vel juraveris aliquid, quod nunc dubitas, an sit licitum, necne, nec potes fieri certus de qualitate rei promissae, ad nihil obligaris, quia certa est tua libertas, sed dubia obligatio, cum rem non esse illicitam, de essentia sit obligationis voti. quid si dubitetur, an votum sit de meliori bono, infra, lib. 3. de voto, c. §. explicando? Respondeo tunc te obligari ad sequendum illud bonum, quia ejusmodi votum honestum est, nec habet, unde maculetur, & totum servari, cum laude potest: ita Sanchez. in Dec. lib. 4. c. num. 6. At quid dicendum, si certum sit votum, vel iuramentum esse de re indifferenti, dubium verò an de re bona? Respondeo ejusmodi votum vel iuramentum soli Deo factum non est validum, quia invaliditas est certa, vota enim, & iuramenta soli Deo exhibita necessarid debent esse de bono, ut infra, lib. 3. cap. 3. de iuramento, §. 3. n. 7. dicitur: at iuramentum homini praestitum, validum erit, quia iuramenta, ut item infra, lib. num. 11. dicitur, homini praestita valida sunt de re indifferenti.

23. Si certus sis te vovisse visitationem, v. g. Virginis Lauretanæ, sed verè dubitas, an in eo voto includeris laborem peregrinationis ad illam, satisfacere huic

voto si recreationis causa, vel negotij inveniaris lauteri, & ibi Sanctissimam Virginem visites? Respondeo satisfieri, non solum si illuc eas animo & visitandi, & negotiandi, ut certum est ex Castro P. tom. 3. r. 15. diff. 1. cap. 12. n. 9. & 10. sed etiam si casu illic inveniaris, & non animo visitandi, illuc accesseris. Ratio est toties repetita quia certus es de tua libertate, incertus autem in cluseris dictum laborem peregrinationis, atque adeo nunquam adit votum de labore, ego praevalet libertas. Quando est dubium, qualis sit finis voti, malusne an bonus, an in differens, utrum valeat votum, dicitur commodius lib. 3. cap. 15. §. 2. n. 10. Super sedeo à sexcentis similibus; nam ex allatis facile non allata diluentur.

Vsura. Vide verbo Mutuum.

Atque hæc de conscientia dubia nimis fortasse contra nostrum institutum prolixa, sed profecto nequaquam inutilia, iusticiant.

§. VII. De Conscientia scrupulosa. Unde oritur, & quomodo cognoscatur scrupulus.

1. **E**X dictis supra, §. 1. num. 6. cognoscis scrupulum esse leve fundamentum, seu argumentum, quo quis movetur ad credendum aliquid omen esse, quod vera non est: scrupulosum autem esse illum, qui motus ex his levibus fundamentis existimat cum errore, vel dubitat, aliquid esse peccatum quod non est. Oritur ejusmodi scrupulus ex variis causis, scilicet ex demone suggerente, ex consortio cum hominibus scrupulosis, ex ignorantia, addita quando ingenij perspicacia, qua quis cognoscit objectiones contra suam actionem, sed nescit eas solvere, ex capitis imbecillitate, seu lensione imaginationis, ex mala corporis constitutione, praesertim melancholia, ex animi infirmitate, praesertim pusillanimitate, ex nimio amore sui ipsius, ex lectione librorum casuum conscientiae in indocto, ex Deo sic disponente, sive ob penam multorum peccatorum, quæ quis commisit in adolescentia, sive ob majus hominis bonum, ejusque exercitium, & purgationem. Ita Azor. p. 1. lib. 2. cap. 20. q. 5. Sair. lib. 2. cap. 14. num. 19. Rodrig. in summa 2. cap. 5. n. 1.

2. Sed difficultas hic in eo versatur, æquanim ratione, quis deprehendat sua argumenta scrupulos esse, sive esse scrupulosum; ipse enim semper putat illud, quo hic, & nunc movetur ad credendum, hoc esse peccatum, cum non sit: non esse leve argumentum, sed grave, & solidum; Si enim esse leve adverteret, jam non fineret ab illo moveri, atque adeo scrupulosus nequaquam esset.

3. Dico (hic & nunc) nam non raro contingit, ut quis sive ex dicto Confessoris, sive ex experientia, quod sua argumenta, quæ aliis sibi solida videbantur, invenit levissima, se cognoscat esse veluti habitualiter scrupulosum: verum deinde, in singularibus actionibus, levissima illa fundamenta ipsi offerantur ita gravia, ut secundum illa cogatur operari, & consequenter errare.

Confessarius certe, sive alius, vel mediocriter doctus facilius scrupulos aliorum, quam suos deprehendit quia in re aliena facilius actionum momenta, qualia sunt, cognoscuntur. Quoniam igitur scrupulosum ex se sua actualia damna cognoscere difficile est utatur sequentibus remediis mox afferendis.

Equidem, qui scrupulis angitur, caligat aliquando in una materia, aliquando in omni: Alij scrupulis opprimuntur in peccatis præteritis perperam, (ut ipsi putant, seu sine dolore confessi: alij in actionibus præsentibus exhibendis: Alij in cogitationibus, quibus se semper consensum præbuisse formidant: Alij in alijs, ideo remedia sequentia partim universalia sunt, partim in uno, aliòve genere, ut nimirum iis uti quisque possit, quibus indiget.

Instructio Scrupulosi pro se ipso.

4. Primum, & penè dixerim, unicum remedium est pro omni classe scrupulosorum, ut ejusmodi morbo laborans eligat pro Confessario, vel animæ direttore

virum doctum, & pium, cujus consilio paratus sit omnino acquiescere. Val. tom. 2. diff. 1. quest. 14. p. 4. q. 5. adiens hoc remedium continere omnia remedia. D. Antonius, Sylvestre, Navarrus ab eodem citati. Nisi sic animo sit paratus, & in operando deinde verè Confessario obediat, vel certe conetur, pro incurabili illum habere. Efficit ad me olim scemina nobilis, innumeris agitata scrupulis, totaque urbe ut talis cognita, sponendi me etiam, pro virili parte directum, modò mihi promitteret se paratū esse obsequi meis consiliis, nec ad Confessionem iterum peccata deferre, quando ego non deferenda judicarem, ad sacram Communionem accedere, quando præciperem, & alia ejusmodi. Nolit bona mulier hæc mihi promittere, quare illam ut immedicabilem dimisi, veluti dimissam deinde cognovi à pluribus prudentissimis Patribus fuisse.

Ejusmodi generis hominis, pro cerebro læsis habere non pro scrupulosis.

5. Primum igitur, ut dico, remedium est, ut scrupulos animæ suæ Directori se subdat omnino, illic credat, atque ea faciat, quæ is imponit, & quamvis ipse deprehendat gravissima argumenta peccandi, deponat libens conscientiam suam ex sola auctoritate Confessarii sic docentis. Nec erit necesse mutare suum judicium, seu habere rationes intrinsecas, quibus eva- cuet sua illa argumenta, sed satis est, ut putet se etiam stante suo illo iudicio, non peccare: & certè de facto coram Deo non peccat, quia sequens sui directoris dictamen, id quod probabile est sequitur, atque adeo prædictè prudenter operatur: ita Vasquez, Lessius, Th. Sanchez, Comich. Salas; Layman, alique apud Ioan. Sanchez. lib. 1. num. 7. & 8.

6. Secundò, quæ diximus, faciat scrupulosus, non solum ex actuali, ut ita dicam, Directoris consilio, sed etiam habituali, hoc est, implet ex se operetur juxta doctrinam Directoris, vel juxta regulas sequentes, absque necessitate eadem apud Directorem deferendi: imò nec deferat, & data opera faciat contra suos scrupulos prudenter enim gerit, ita operando, quod si forte inveniat aliquando se verè malè egisse, malè quidem materialiter se gessisse, non verò formaliter, atque adeo non peccavisse, pro certo & explorato habeat: ita Vasquez, Sayr. Valencia citati à Ioan. Sanchez. item Merolla tom. 1. diff. 2. cap. 2. dub. 3. num. 381.

7. Tertiò, nihil putet esse mortale, nisi quod manifestè, & absque formidine mortale videatur, v. g. non putet se consensisse turpi cogitationi, infidelitati, blasphemiae, &c. nisi certò, & penè dixerim evidenter videat consensisse, consensisse autem difficillimum sanè est in timoræ horum conscientis, qui potius mori eligerent, quam turpiter peccare. Expedit etiam similes cogitationes spernere; nec eas ut peccata aperire Confessario; peccata enim verè non sunt: ita Granad. p. 2. tr. 12. d. 5. num. 8. Imò aliquando potest quis adeo esse scrupulosus, ut nisi jurare possit illud esse mortale, credere non debeat esse mortale; ita Vasquez p. 2. diff. 67. cap. 7. num. 3. Addit Ioan. Sanchez l. c. num. 24. fin. & meritiò, aliquos ita scrupulorum tenebris offundi, ut quod imò in mentem venit, statim admisisse putent, (cognovi ego quosdam hujus ingenij.) Igitur etiam si putent se posse jurare in cogitationibus ejusmodi mentem voluntariè fixisse, sibi persuadeant non ita esse, & tunc solum credant peccasse, quando in actum exteriorem proruperunt.

8. Quartò, Qui confessus est diligenter, ut sibi tunc videbatur, uno verbo, bona fide, & deinde incipit dubitare, an sit confessus aliquid peccatum, vel circumstantiam, vel numerum, an cum dolore, &c. certò credat ritè se gessisse, nec indigere nova confessione, licet aliqua peccata relinquenda sint per accidens, non confessi, ita Cajet. v. Scrupulus, qui vehementer commendat hoc consilium. Castro P. tom. 1. tr. 1. diff. 4. part. 2. num. 4. & quidem Sà v. Dubium, num. 5. sic scribit: Scrupulosus non tenetur sateri, nisi quæ potest jurare, & fecisse peccata.

